

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2012

Bc. Kateřina HRONEŠOVÁ

**Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní**

Hospodářská politika USA v porovnání s Evropskou unií

Bc. Kateřina Hronešová

**Diplomová práce
2012**

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Kateřina HRONEŠOVÁ**
Osobní číslo: **E090428**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Ekonomika veřejného sektoru**
Název tématu: **Hospodářská politika USA v porovnání s Evropskou unií**
Zadávající katedra: **Ústav ekonomie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se zaměří na analýzu hospodářské politiky USA vzhledem k jejich rostoucímu zadlužení. Dále na komparaci využívaných nástrojů hospodářské politiky USA a EU.

Práce bude obsahovat:

- definice základních pojmů;
- vývoj hospodářské politiky USA a EU;
- analýzu využití nástrojů hospodářské politiky v USA a EU;
- současný stav zadlužení USA, příčiny poslední hospodářské krize;
- posouzení účinnosti hospodářské politiky USA v komparaci s hospodářskou politikou Evropské unie;
- závěry a doporučení.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

ABRAHÁM, J. Economic growth of the EU: Tendencies and Implications For the Economic Governance. 1. vydání. Praha: Oeconomica 2007. 18 s. ISBN 978-80-245-1339-3.

CLACK, G. Outline of the U.S. Economy. Washington: United States Department of State 2000. 150 s. ISBN B004PGNE9E.

FISHMAN, T. C. China, Inc.: Jak Čína drtí Ameriku a svět. 1. vydání. Praha: Alfa Publishing, 2006. 278 s. ISBN 80-86851-44-3.

KUČEROVÁ, I. Hospodářské politiky v kontextu vývoje Evropské unie. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova 2010. 367 s. ISBN 978-80-246-1628-5.

MISHKIN, F.S. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. 7. vydání. Pearson 2004. 679 s. ISBN 03-211-223-56.

TOMEŠ, Z. a kol. Hospodářská politika 1900 - 2007. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. 262 s. ISBN 978-80-7400-002-7.

ŽÁK, M. Hospodářská politika. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu 2006. 210 s. ISBN 80-86730-04-2.

European central bank [online]. Dostupné z: www.ecb.int.

Eurostat Home [online]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>.

Vedoucí diplomové práce:
Ing. Tomáš Lelek, Ph.D.
Ústav ekonomie

Datum zadání diplomové práce: 28. června 2011

Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2012

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.

děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.

vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 29. června 2011

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako Školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30. 4. 2012

Bc. Kateřina Hronešová

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce Ing. Tomáši Lelkovi, Ph.D. za jeho odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování diplomové práce.

ANOTACE

Diplomová práce se věnuje hospodářské politice Spojených států amerických v porovnání s Evropskou unií. Definuje oblasti působení hospodářské politiky. Analyzuje ekonomický vývoj USA a EU v době hospodářské krize. Práce dále shrnuje příčiny, průběh a dopady celosvětové ekonomické krize na ekonomiku USA a EU. Posuzuje účinnost hospodářské politiky USA v komparaci s hospodářskou politikou Evropské unie. V závěru práce jsou shrnuty efekty působení přijatých opatření a formulována doporučení, která by měla zabránit opakování krize v budoucnu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Hospodářská politika, USA, EU, finanční krize, hypoteční bublina, fiskální politika, monetární politika

TITLE

Economic Policy of the USA Compared to the European Union

ANNOTATION

The thesis deals with economic policy of the United States of America and it's comparison with the European Union. It defines the area of action in economic policy. It analyses economic progress in the USA and the EU in times of economic crisis. The thesis summarizes reasons, course and impacts of global economic crisis on the US and the EU economy. It considers effectiveness of economic policy of the USA in comparison with economic policy of the European Union. At the end of the thesis results of approved actions are summarized and recommendations to prevent recurrence if crisis in the future are formulated.

KEYWORDS

Economic policy, USA, EU, financial crisis, mortgage bubble, fiscal policy, monetary policy

OBSAH

ÚVOD	10
1 DEFINICE ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	12
1.1 OBLASTI PŮSOBENÍ HOSPODÁŘSKÉ POLITIKY	15
2 VÝVOJ HOSPODÁŘSKÉ POLITIKY VE SLEDOVANÝCH EKONOMIKÁCH	19
2.1 SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ	19
2.2 INTEGRAČNÍ PROCES V EVROPĚ	27
3 EKONOMICKÝ VÝVOJ SLEDOVANÝCH EKONOMIK NA POČÁTKU 21. STOLETÍ	
 32	
3.1 SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ	32
3.2 EVROPSKÁ UNIE	35
4 ZÁKLADNÍ SOUVISLOSTI FINANČNÍ KRIZE.....	38
4.1 UDÁLOSTI PŘEDCHÁZEJÍCÍ FINANČNÍ KRIZI.....	39
4.2 PŘÍČINY VZNIKU FINANČNÍ KRIZE	45
4.2.1 <i>Ověřování platnosti hypotézy H_1</i>	50
4.3 DOPADY FINANČNÍ KRIZE NA ČLENSKÉ STÁTY EVROPSKÉ UNIE	52
4.3.1 <i>Ověřování platnosti hypotézy H_2</i>	54
4.4 DOPADY KRIZE NA AUTOMOBILOVÝ PRŮMYSL.....	55
5 OPATŘENÍ HOSPODÁŘSKÉ POLITIKY V BOJI PROTI FINANČNÍ KRIZI	61
5.1 OPATŘENÍ PŘIJATÁ V USA.....	61
5.2 OPATŘENÍ PŘIJATÁ EVROPSKOU UNIÍ	63
5.2.1 <i>Německo</i>	64
5.2.2 <i>Velká Británie</i>	65
5.2.3 <i>Slovenská republika</i>	66
5.3 KOMPARACE ZÁKLADNÍCH MAKROEKONOMICKÝCH UKAZATELŮ.....	66
5.4 ZHODNOCENÍ ÚČINNOSTI STABILIZAČNÍ POLITIKY	71
ZÁVĚR	81
POUŽITÁ LITERATURA	85

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Vývoj indexu NASDAQ	39
Obrázek 2: Procentní změna investic do zařízení pro zpracování informací a softwaru	40
Obrázek 3: Základní úrokové sazby FEDu – konec roku (%).....	41
Obrázek 4: Procentní změna reálného HDP v USA	42
Obrázek 5: Míra nezaměstnanosti v USA	42
Obrázek 6: Výdaje amerických domácností na zboží a služby (v mil. USD)	43
Obrázek 7: Obchodní bilance (v mld. USD)	44
Obrázek 8: Počet prodaných nových domů v USA (tis.)	44
Obrázek 9: Prodejní cena nového rodinného domu v USA (tis. USD).....	45
Obrázek 10: Spotřebitelské úvěry v mld. USD	47
Obrázek 11: Spotřební výdaje amerických domácností v běžných cenách (v mld. USD).....	48
Obrázek 12: Procentní změna HDP oproti předchozímu roku	52
Obrázek 13: Vývoj výdajů na sociální oblast v EU	54
Obrázek 14: Index průmyslové produkce v USA v letech 2002 až 2012.....	56
Obrázek 15: Index průmyslové produkce v EU (27 států) v letech 2002 až 2012	56
Obrázek 16: Vývoj ceny ropy (USD/barel).....	57
Obrázek 17: Prodej osobních automobilů v USA v letech 2005 až 2010 (v mil.)	58
Obrázek 18: Dlouhodobé úrokové sazby v USA (v %)	67
Obrázek 19: Dlouhodobé úrokové sazby v EU (v %)	67
Obrázek 20: Procentní podíl vládních výdajů na nominálním HDP v USA a EU	68
Obrázek 21: Vládní deficit jako % HDP v USA a EU	69
Obrázek 22: Celkový dluh vlády v %HDP.....	70
Obrázek 23: Vývoj stabilizační politiky v EU v letech 2008 až 2011	73
Obrázek 24: Vývoj stabilizační politiky v USA v letech 2008 až 2011	75
Obrázek 25: Porovnání účinků stabilizační politiky v USA a EU v roce 2008	77
Obrázek 26: Porovnání účinků stabilizační politiky v USA a EU v roce 2009	78
Obrázek 27: Porovnání účinků stabilizační politiky v USA a EU v roce 2010	79
Obrázek 28: Porovnání účinků stabilizační politiky v USA a EU v roce 2011	80

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Vybrané ekonomické ukazatele 1920 – 1929.....	21
Tabulka 2: Vybrané ekonomické ukazatele (1930 - 1939).....	23
Tabulka 3: Vybrané ekonomické ukazatele (1946 - 1953).....	24
Tabulka 4: Vybrané ekonomické ukazatele (1993 - 2000).....	33
Tabulka 5: Vybrané ekonomické ukazatele (2001 - 2005).....	35
Tabulka 6: Poměr spotřebních výdajů amerických domácností a spotřebitelských úvěrů v letech 2003 až 2010	49
Tabulka 7: Spotřebitelské úvěry a spotřební výdaje domácností v USA (v mld. USD)	51
Tabulka 8: Procentní podíl sociálních výdajů na celkových vládních výdajích v EU	53
Tabulka 9: Vládní deficit a sociální výdaje v Evropské unii (v mld. Euro).....	55
Tabulka 10: Pokles prodeje osobních automobilů ve vybraných automobilkách v roce 2008	58
Tabulka 11: Prodej automobilů za leden - listopad 2010 v Evropě	60
Tabulka 12: Prodej osobních automobilů ve vybraných automobilkách v lednu až listopadu 2010	60
Tabulka 13: Státní dluh ve vybraných zemích (v mil. USD)	70
Tabulka 14: Optimální hodnoty magického čtyřúhelníku podle parametrů OECD.....	71
Tabulka 15: Data pro zhodnocení stabilizační politiky EU v letech 2008 až 2011.....	72
Tabulka 16: Data pro zhodnocení stabilizační politiky USA v letech 2008 až 2011	74
Tabulka 17: Data pro zhodnocení stabilizační politiky EU a USA v roce 2008	76
Tabulka 18: Data pro zhodnocení stabilizační politiky EU a USA v roce 2009	77
Tabulka 19: Data pro zhodnocení stabilizační politiky EU a USA v roce 2010	78
Tabulka 20: Data pro zhodnocení stabilizační politiky EU a USA v roce 2011	79

ÚVOD

Z důvodu vypořádání se s důsledky hospodářské krize, jsou opatření hospodářské politiky aktuálním a diskutovaným tématem. Stav světové ekonomiky a její budoucí vývoj je důležitý pro každého občana. Finanční krize se rozšířila z USA a díky celosvětové provázanosti trhů měla globální charakter a přerostla v hospodářskou a dluhovou krizi. Vlády jednotlivých států se snaží řešit problémy vzniklé v důsledku krize právě pomocí nástrojů hospodářské politiky.

Ve své práci jsem se zaměřila na komparaci hospodářské politiky Spojených států a Evropské unie na počátku 21. století. Téma jsem si zvolila, protože mě zajímá, jakými nástroji světové velmoci bojují proti ekonomické krizi. Mojí snahou je pochopit souvislosti, které vedly k současné hospodářské situaci, protože si myslím, že odstranění příčin může v budoucnu vést k zabránění případnému vzniku dalších krizí.

Hlavním cílem diplomové práce je analyzovat hospodářskou politiku USA vzhledem k jejich rostoucímu zadlužení. Provést komparaci využívaných nástrojů hospodářské politiky USA a EU. Dále si práce klade za cíl stanovit příčiny hospodářské krize a posoudit efekty přijatých opatření k řešení krize na ekonomiku Spojených států a Evropské unie. Dílčím cílem práce je navrhnout doporučení, která by mohla zmírnit dopady krize a v budoucnu předejít krizovým situacím v ekonomice.

Kromě naplnění stanovených cílů diplomová práce ověřuje platnost dvou základních hypotéz:

H₁: „Velké spotřební výdaje amerických domácností jsou jednou z hlavních příčin finanční krize. Americké domácnosti svou spotřebu financovaly často na dluh v podobě bankovního úvěru.“

H₂: „K významnému nárůstu deficitu státních rozpočtů v členských státech Evropské unie, vedlo zvyšování výdajů na sociální oblast v období krize.“

První část diplomové práce je zaměřena na vymezení základních pojmů, charakteristiku historického vývoje hospodářských politik Spojených států amerických a Evropské unie.

Druhá část práce se věnuje ekonomickému vývoji Spojených států amerických a Evropské unie na konci 20. století a počátkem 21. století. Popisuje situaci v ekonomice před vznikem finanční krize a z dosažených informací vyvozuje příčiny vzniku hospodářské krize.

Dále jsou shrnuta opatření přijatá vládami Spojených států a členských států Evropské unie, která měla vést ke zlepšení ekonomického vývoje v době recese. Práce posuzuje

účinnost hospodářské politiky USA v komparaci s hospodářskou politikou Evropské unie. V závěru práce jsou navržena možná opatření, která by vedla ke zmírnění dopadů hospodářské krize a zabránila jejímu dalšímu vzniku.

Teoretická východiska diplomové práce jsou zpracována jako rešerše odborné literatury. Získaná data jsou zpracována pomocí ekonomické analýzy. V práci jsou využity statistické metody, komparace a syntéza.

1 DEFINICE ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Úvodní část práce vysvětluje základní pojmy a principy hospodářské politiky. Zabývá se definicí, cíli, nástroji a oblastmi působení hospodářské politiky.

Na hospodářskou politiku můžeme nahlížet ze dvou úhlů¹. Lze ji chápat zcela obecně jako přístup státu k ekonomice dané země. Vláda využívá svěřené či jinak získané prostředky a pravomoci k dosahování předem určených ekonomických cílů za pomoci celé řady nástrojů.

Druhé pojetí chápe hospodářskou politiku jako samostatnou vědní disciplínu. Teorie hospodářské politiky vychází především z makroekonomie. Přebírá však také mnoho poznatků z oblasti politiky, politologie, práva a veřejné správy. Hospodářská politika z hlediska ekonomie zkoumá možnosti realizace zájmů jednotlivých ekonomických subjektů, z hlediska politologie formuje a vytváří komplexní a ucelený hospodářsko-politický systém.

Z výše uvedeného vyplývá, že hospodářská politika, jako samostatná vědní disciplína v sobě zahrnuje teoretické poznatky z ekonomie a praktické souvislosti.

Hospodářskou politiku zajišťovanou státem lze kategorizovat do tří oblastí² – alokační, stabilizační a distribuční. Do alokační funkce spadá především poskytování veřejných statků a rozhodování o jejich struktuře. Stabilizační funkce má zajistit taková opatření, která mají zmírňovat průběh ekonomického cyklu. Distribuční funkcí se rozumí rozdělování důchodů, jedná se o nejdiskutovanější oblast, protože je ovlivňována střety zájmových skupin, různými názory na spravedlnost, solidaritu, idealismus a dalšími motivy.

Cíle³ hospodářské politiky lze rozdělit do tří skupin:

- maximalizace společenského blahobytu,
- základní společenské cíle (hodnoty),
- tradiční ekonomické cíle.

Maximalizace společenského blahobytu je vrcholovým cílem, ke kterému směřuje veškeré úsilí o zdokonalování fungování hospodářsko-politického systému ve společnosti.

Nedílnou součástí společenského blahobytu jsou základní společenské hodnoty, mezi které řadíme svobodu, spravedlnost, jistotu, pokrok, nezávislost, demokracii a racionalitu. Základní

¹ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 4.

² KUBÍČEK, J. a kol. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2006, s. 44.

³ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 11-12.

společenské hodnoty⁴ se v demokratických společnostech všeobecně uznávají jako „nejvyšší cíle“.

Maximalizaci společenského blahobytu a základní společenské hodnoty⁵ jsou sice uznávanými cíli hospodářské politiky, ale jsou velice nekonkrétní a nelze z nich odvodit závazné úkoly pro praktickou hospodářskou politiku.

Závazné cíle⁶ pro praktickou hospodářskou politiku plní až tzv. tradiční cíle hospodářské politiky, které mají věcný obsah a ekonomickou povahu.

Hlavním tradičním cílem⁷ je zajištění podmínek pro stabilní a progresivní vývoj politiky, kterých lze dosáhnout vyváženým a stabilním ekonomickým růstem, nízkou mírou nezaměstnanosti, nízkou a stabilní inflací a vnější rovnováhou.

K měření ekonomického růstu se využívají standardní makroekonomické agregáty – hrubý domácí produkt, hrubý národní produkt a deflátor.

Hrubý domácí produkt⁸ je peněží vyjádření celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území. Nezáleží na tom, kdo výrobní faktory vlastní, ale kde jsou umístěny.

Hrubý národní produkt⁹ zahrnuje veškerou finální produkci vyrobenou kdekoli ve světě za sledované období, avšak za pomoci domácích výrobních faktorů.

Oba makroekonomické agregáty mohou být uváděny v běžných nebo ve stálých cenách.

Deflátor¹⁰ je poměr mezi nominální a reálnou veličinou. Nominální veličiny jsou vyjádřeny v běžných cenách, reálné veličiny jsou vyjádřeny ve stálých cenách. Deflátor HDP popisuje vývoj cen vyráběné produkce.

Druhým klíčovým cílem hospodářské politiky je dosahování nízké nezaměstnanosti. Z ekonomického pohledu představuje nezaměstnanost stav v národním hospodářství, kde část pracovního potenciálu společnosti nenalézá uplatnění nebo dobrovolně o toto uplatnění neusiluje. Nezaměstnanost je nejčastěji vyjadřována mírou nezaměstnanosti, tzn. jako

⁴ SOJKOVÁ, L. *Hospodářská politika*. 2. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2010, s. 29.

⁵ SOJKOVÁ, L. *Hospodářská politika*. 2. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2010, s. 29.

⁶ SOJKOVÁ, L. *Hospodářská politika*. 2. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2010, s. 29.

⁷ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 14-18.

⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Hrubý domácí produkt (HDP) - Metodika*. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produkty_\(hdp\)](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produkty_(hdp))>.

⁹ *Hrubý národní produkt*. [online]. 1998 - 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://business.center.cz/business/pojmy/p1363-hruby-narodni-produkt.aspx>>.

¹⁰ *Deflátor*. [online]. 1998 - 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://business.center.cz/business/pojmy/p937-deflator.aspx>>.

procentuální podíl nezaměstnaných k celkovému počtu aktivního obyvatelstva¹¹. Určitá úroveň nezaměstnanosti v ekonomice je nejenom přirozená, ale dokonce nutná. Přirozená míra nezaměstnanosti je determinována strukturálními a dalšími setrvačnými silami ekonomiky a nelze ji potlačit stimulací agregátní poptávky pomocí nástrojů hospodářské politiky.

Třetím ekonomickým cílem hospodářské politiky je inflace - růst všeobecné cenové hladiny. Rozlišujeme dvě formy: 1) poptávkovou inflaci, 2) nabídkovou inflaci. Zdrojem poptávkové inflace je trvalý růst agregátní poptávky, který není doprovázen současným růstem potenciálního produktu. Ekonomické subjekty jsou tedy ochotny spotřebovávat větší produkt, než ekonomika vytváří, což je následně kompenzováno růstem cen. Nabídková inflace bývá zapříčiněna růstem nákladů firem, který může být vyvolán růstem cen surovin, energie a nominálních mzdových sazeb, které rostou rychleji než produktivita práce. Za přijatelnou lze ve vyspělých tržních ekonomikách považovat inflaci kolem 2 – 4% ročně. Inflace¹² může mít různý charakter, je buď plíživá, klesající či pádivá. Extrémně vysokou inflaci nazýváme hyperinflací.

Mezi vnější cíle¹³ hospodářské politiky patří vyrovnaná platební bilance, stabilní a optimální devizový kurz, optimální úroveň zadlužení a přímých investic.

Platební bilance země je jedním ze základních makroekonomických ukazatelů. Podává obraz o vnější ekonomické rovnováze země. Platební bilance je chápána jako systematický výkaz či záznam všech hospodářských transakcí, které proběhly za určité období, zpravidla jeden rok, mezi devizovými tuzemci a devizovými cizozemci. Rozlišujeme vertikální a horizontální strukturu PB. Vertikální struktura představuje rozdělení položek bilance na kreditní¹⁴ a debetní¹⁵. Horizontální strukturu tvoří účty¹⁶, do kterých jsou jednotlivé transakce zařazovány.

Dalším cílem hospodářské politiky v oblasti vnější rovnováhy je udržování stabilního devizového kurzu¹⁷, který vyjadřuje poměr, ve kterém je směňována jednotka domácí měny za měnu zahraniční.

¹¹ Ekonomicky aktivní obyvatelstvo tvoří lidé od ukončení povinné školní docházky do dosažení důchodového věku (zaměstnaní i nezaměstnaní). K pracovní síle musíme přičíst pracující důchodce a odečíst studenty, vězně, fyzicky a mentálně neschopné pracovat a ty, kteří práci nehledají.

¹² SOJKOVÁ, L. *Hospodářská politika*. 2. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2010, s. 32.

¹³ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 22.

¹⁴ Zvýšení nabídky deviz.

¹⁵ Zvýšení poptávky po devizách.

¹⁶ Běžný účet, kapitálový a finanční účet, položka chyb a opomenutí, položka změn rezerv centrální banky.

¹⁷ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 26.

Zmíněných čtyř klíčových ekonomických cílů (ekonomický růst, nízká nezaměstnanost, nízká a stabilní inflace, vnější rovnováha) hospodářské politiky je někdy velmi obtížné dosáhnout současně. Běžně se stává, že dosažení jednoho cíle vede ke ztrátě cíle jiného. Z těchto důvodů hovoříme o tzv. magickém čtyřúhelníku hospodářsko-politických cílů¹⁸. Vrcholy jsou tvořeny:

- meziročním tempem růstu reálného produktu,
- průměrnou roční mírou nezaměstnanosti,
- průměrnou roční mírou inflace,
- podílem salda běžného účtu PB na nominálním produktu.

Kromě výše uvedených čtyř cílů hospodářské politiky se dnes setkáváme ještě s dalšími¹⁹:

- sociální cíle,
- aplikace strukturální hospodářské politiky,
- požadavek na adaptabilitu hospodářské politiky,
- důraz na kvalitativní, ne kvantitativní hospodářský růst,
- ochrana životního prostředí,
- obrat k „nové ekonomice“, tzn. praktické využití moderních informačních a komunikačních technologií, které postupně pronikají do všech odvětví současné globální ekonomiky, čímž dochází k významným změnám ekonomických procesů a společenských institucí²⁰.

1.1 Oblasti působení hospodářské politiky

Hospodářská politika se skládá z dílčích politik. Cílem kapitoly je stručně charakterizovat dílčí hospodářské politiky, vysvětlit jejich cíle, funkce a nástroje. Podrobný popis není úkolem práce. Důležité je pochopení základních pojmů souvisejících s danou tematikou

Tato část práce se zabývá vybranými politikami: strukturální a regionální politikou, politikou ochrany hospodářské soutěže, sociální politikou, politikou rozdělování a politikou zaměstnanosti. Tyto politiky byly vybrány, protože je považuji za základní pilíře oblasti působení hospodářské politiky. Existují i další politiky, které jsou součástí hospodářské politiky.

¹⁸ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 27-28.

¹⁹ SOJKOVÁ, L. *Hospodářská politika*. 2. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2010, s. 29.

²⁰ LELEK, T. *Nová ekonomika a její ekonomické a regionální aspekty*. Pardubice, 2010. Disertační práce. Univerzita Pardubice. Vedoucí práce Jolana Volejníková. s. 25.

a) Strukturální politika

V souvislosti se strukturální politikou je důležité vysvětlit pojmy, jako jsou struktura a strukturální změny.

Struktura ekonomiky²¹ se dá vysvětlit různými způsoby. Může se jednat o odvětvovou nebo sektorovou strukturu, o regionální strukturu, o strukturu vlastnictví, zaměstnanosti apod.

Struktura ekonomiky není neměnná, především v delších časových úsecích dochází ke strukturálním změnám. Strukturální změny²² mohou probíhat uvnitř ekonomiky nebo vně. Podněty mohou přicházet ze strany nabídky nebo poptávky.

Z uvedených definic vyplývá, že ekonomický růst ve své podstatě znamená změnu ekonomické struktury a hospodářský vývoj bez těchto změn nemůže existovat.

Téměř všechna hospodářsko politická opatření mají vliv na strukturu ekonomiky. Tradiční strukturální hospodářskou politikou²³ rozumíme opatření, která jsou činěna právě proto, aby došlo ke změně struktury ekonomiky.

Nástroje strukturální politiky²⁴ jsou používány podle toho, čeho pomocí nich chceme dosáhnout. Jedná se např.: o dotace, daňová zvýhodnění, regulaci cen, snadnější přístup k úvěrům, vývozní a dovozní kvóty, ochranná cla, státní zakázky atd. Hlavním úkolem těchto nástrojů je podpora inovací, exportu, malých a středních podniků a podpora podnikání ve vybraných regionech.

b) Regionální politika

Regionální politika²⁵ velice úzce souvisí se strukturální politikou. Podobně jako hospodářsko politická opatření mají strukturální dopady, tak mají vždy i dopady regionální. Dopady mají vždy různou intenzitu.

Mezi jednotlivými regiony existují rozdíly různé velikosti, které by neměly přesahovat určitou míru. Proto regionální politiku²⁶ můžeme definovat jako soubor opatření a nástrojů, pomocí kterých má dojít ke zmírnění nebo odstranění rozdílů v ekonomickém rozvoji dílčích regionů.

²¹ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 82.

²² ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 83.

²³ KUBÍČEK, J. a kol. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2006, s. 118.

²⁴ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 86.

²⁵ KUBÍČEK, J. a kol. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2006, s. 130.

²⁶ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 121.

Důvodem pro existenci regionální politiky je řada faktorů²⁷ např. ekonomické, ekologické, sociální a politické. Ekonomické jsou považovány za nejvýznamnější. Základními ekonomickými podněty jsou plné využití výrobních faktorů, úsilí o rovnovážný ekonomický růst, požadavek optimálního rozmístění firem, vysoká zaměstnanost a další.

Nástroje regionální politiky²⁸ dělíme na nástroje makroekonomické a mikroekonomické. K makroekonomickým nástrojům řadíme nástroje fiskální politiky, monetární politiky a nástroje vnější hospodářské politiky. Mikroekonomické nástroje mají ovlivňovat rozhodnutí ekonomických subjektů, jejich smyslem je obnovení rovnováhy na regionálních trzích.

c) Politika ochrany hospodářské soutěže

Hospodářská soutěž²⁹ je důležitým společenským procesem. Umožňuje podnikům svobodně disponovat svými využitelnými zdroji a zároveň dovoluje spotřebitelům volbu mezi alternativními podmínkami. Tím zabezpečuje svobodu jednání a svobodu volby. Ekonomické subjekty se snaží soutěž oslabit³⁰ a získat tak výhody, které nesouvisí s jejich výkony. Ekonomiky se snaží těmto tlakům čelit systémem ochranných opatření.

Mezi nástroje ochrany hospodářské soutěže³¹ patří platná legislativa a příslušný institucionální rámec.

d) Sociální politika

Sociální politiku³² můžeme charakterizovat jako soubor opatření, která směřují ke zlepšení základních životních podmínek obyvatelstva a k zabezpečení sociálního smíru v rámci daných hospodářských a politických možností dané země.

Hlavními funkcemi sociální politiky jsou ochranná, přerozdělovací, homogenizační, stimulační a preventivní funkce.

K hlavním nástrojům patří sociální příjmy, sociální služby, věcné dávky, účelové půjčky, úlevy a výhody.

e) Politika rozdělování

Politika rozdělování³³ je zaměřena na přerozdělování důchodů a na odstranění neopodstatněných rozdílů ve společnosti.

²⁷ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 121.

²⁸ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 122.

²⁹ KUBÍČEK, J. a kol. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2006, s. 175.

³⁰ Omezují hospodářskou soutěž zneužitím monopolního či dominantního postavení, spojováním podniků a uzavíráním dohod narušující soutěž.

³¹ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 97.

³² ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 102-104.

Hlavními nástroji jsou rozpočtové soustavy, parafiskální systémy, právní úpravy některých podmínek rozdělování a účast státu mezi jednotlivými sociálními partnery.

f) Politika zaměstnanosti

Politiku zaměstnanosti³⁴ tvoří soustava nástrojů a opatření usilujících o zabezpečení nezaměstnaných, kteří aktivně hledají nové pracovní místo a o zvýšení mobility pracovní síly v reakci na strukturální změny. Hlavním cílem politiky je dosažení rovnováhy mezi nabídkou práce a poptávkou po práci. Dále produktivní využití zdrojů pracovních sil a zabezpečení práva občanů na práci.

Nástrojů pro naplňování těchto cílů je celá řada. Mezi nejdůležitější patří poradenské služby při volbě povolání, zprostředkování práce, podpora profesního vzdělávání, poskytování podpor v nezaměstnanosti, sociálních dávek a služeb zaměřených na udržování a vytváření pracovních míst.

³³ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 109-112.

³⁴ ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 114-116.

2 VÝVOJ HOSPODÁŘSKÉ POLITIKY VE SLEDOVANÝCH EKONOMIKÁCH

Hospodářská politika státu ovlivňuje ekonomickou situaci v zemi. Záleží na úřadující vládě, které nástroje hospodářské politiky použije pro dosažení daných ekonomických cílů. Kapitola je rozdělena do dvou částí, první se zabývá vývojem hospodářské politiky v USA, druhá část se věnuje integračnímu procesu v Evropě.

Cílem kapitoly je stručně vymezit základní historické mezníky ekonomického vývoje Spojených států amerických a Evropské unie a popsat vývoj jejich hospodářských politik.

2.1 Spojené státy americké

Podkapitola se zabývá vývojem hospodářské politiky ve Spojených státech amerických. Popisuje ekonomickou situaci od jejich vzniku až do 80. let 20. století. Historické etapy jsou rozděleny podle významných událostí a vládnoucích prezidentů.

Již od počátku existence Spojených států amerických se uplatňovala liberální hospodářská politika a stabilita institucionálního prostředí. Až s příchodem industrializace v druhé polovině 19. století lze pozorovat nárůst vládního intervencionismu³⁵.

Rostoucí ekonomický význam monopolů a trustů, byl obvykle vnímán jako selhání tržních sil a vyústil v zavedení řady legislativních opatření regulativního charakteru. V roce 1890 přijal Kongres Shermanův antitrustový zákon, který byl prvním federálním zákonem regulujícím hospodářskou soutěž. Poprvé byl tento zákon použit³⁶ v roce 1902 proti společnosti Northern Securities. O devět let později došlo, díky tomuto zákonu, k rozbití v té době možná nejmocnější společnosti Standard Oil. Společnost byla rozštěpena na více než 30 částí.

Také na počátku 20. století zůstávala regulace hospodářské soutěže jednou z hlavních náplní americké hospodářské politiky. Nedostatky Shermanova zákona daly podnět k přijetí Claytonova zákona³⁷. Ten zakazoval dohody o vázaném prodeji, cenovou diskriminaci a dohody o výhradním obchodování. Vedle již fungujícího Antitrustového oddělení nově vznikla nezávislá instituce Federální komise pro obchod, která ve Spojených státech amerických působí dodnes.

³⁵ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 36.

³⁶ SIMON, J. *Project Syndicate* [online]. 14. 7. 2010 [cit. 2011-12-18]. Rooseveltovská chvíle pro americké megabanky?. Dostupné z WWW: <<http://www.project-syndicate.org/commentary/johnson10/Czech>>.

³⁷ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 37.

Americké hospodářství se opakovaně potýkalo s finančními krizemi, které vedly k zásadním bankovním a měnovým reformám. Důležitým mezníkem se stal 22. prosinec 1913, kdy Kongres schválil zákon o Federálním rezervním systému (Fed)³⁸, na jehož základě byl reorganizován americký bankovní systém. Fed s dvanácti oblastními Federálními rezervními bankami měl pod dohledem bankovní rady ve Washingtonu vnést do amerického finančního trhu řád, zavést centrální úvěrovou kontrolu a pokusit se řešit případné krize likvidity. Teoretickým základem se stala doktrína reálných směnek³⁹ a mechanismus zlatého standardu⁴⁰. Role centrální banky v monetární politice byla pasivní.

Federální rezervní systém⁴¹ má sedm členů, které jmenuje prezident se souhlasem Senátu, a to na 14 let. Tito členové nemohou být opětovně jmenováni a odvolat je lze jen ze závažného důvodu⁴². Předseda rady se ustanovuje na čtyři roky. Fed je v jisté míře nezávislý, jeho hlavním úkolem je regulovat nabídku peněz a jejich cenu.

Až do roku 1913 zakazovala americká ústava federální vládě vybírat přímé daně, ke změně došlo přijetím 16. dodatku⁴³, ve kterém se podařilo prosadit zavedení federální důchodové daně. Nová progresivní důchodová daň z příjmů fyzických osob s maximální sazbou 7% původně neměla sloužit jako významný zdroj veřejných příjmů, ale spíše jako nástroj sociální spravedlnosti. Nová daň se převážně většiny obyvatel netýkala a podstatnější zdanění znamenala pouze pro 2% populace s nejvyššími příjmy. Vedle osobní důchodové daně byla ustanovena také důchodová daň z příjmů korporací.

Spojené státy se také zapojily do bojů první světové války, což přineslo posílení regulace hospodářství a nárůst vládních výdajů.

Účast ve vojenském konfliktu⁴⁴ měla pozitivní dopad na hospodářství USA. Díky válce získali američtí obchodníci výhodu na světových trzích. Toto bylo způsobeno díky tomu, že na rozdíl od rozvinutých evropských ekonomik vyšly Spojené státy americké z první světové války téměř nepoškozeny a staly se největším obchodním věřitelem a prakticky nahradily Británii v pozici hlavní ekonomické velmoci.

Během 20. let došlo v americkém hospodářství k výrazným změnám. V roce 1929 se k moci dostal republikán Herbert Hoover. Nová administrativa se snažila odstranit nebo

³⁸ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 37.

³⁹ Doktrína tvrdí, že emise bankovek či úvěrová emise peněz nezpůsobuje inflaci, pokud je podložena prvotřídními krátkodobými obchodními směnkami.

⁴⁰ Základní pravidlo měnového systému. Měna je odvozována od ceny zlata.

⁴¹ WILSON, J. Q. *Jak se vládne v USA*. 5. vydání. Praha: VICTORIA PUBLISHING, 1995, s. 242.

⁴² Od zřízení rady nebyl žádný z jejích členů odvolán.

⁴³ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 37.

⁴⁴ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 38-39.

omezit co nejvíce sociálních a ekonomických aktivit státu, vytvořilo se poměrně příznivé podnikatelské prostředí. Nejvýznamnějšími opatřeními z pohledu velkých korporací bylo omezení pravomocí regulačních úřadů a přijetí vysokých ochranných cel prostřednictvím tzv. Fordneyho a McCumberova sazebníku. Konzervativnost fiskální politiky se projevila i v hospodaření s veřejnými prostředky, vláda se snažila udržet pokud možno vyrovnaný rozpočet. Převážná většina federálních výdajů směřovala do oblasti národní bezpečnosti, na platby veteránům a umořování státního dluhu. Ostatní prostředky byly investovány především na výstavbu dálnic, veřejných budov a vodních staveb. Dalo by se hovořit o období hospodářského rozmachu.

V roce 1929 hospodářství USA začalo vykazovat známky poklesu, což vyvrcholilo ve zhroutilí cen na newyorské burze⁴⁵ cenných papírů v říjnu téhož roku.

Tabulka ukazuje vybrané ekonomické ukazatele v letech 1920 až 1929.

Tabulka 1: Vybrané ekonomické ukazatele 1920 – 1929

Ukazatel	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929
Růst HDP	-0,9	-2,3	5,6	13,2	3,1	2,3	6,5	1,0	1,1	6,0
Nezaměstnanost	5,2	11,7	6,7	2,4	5,0	3,2	1,8	3,3	4,2	3,2
Inflace	13,9	-14,7	-5,5	2,8	-1,2	1,8	0,4	-2,4	0,8	0,3

Zdroj: TOMEŠ, Z. a kol. Hospodářská politika 1900 – 2007. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 39.

Propad cen akcií vedl k poklesu bohatství a zvýšené nejistotě v hospodářství. Na začátku roku 1930 se začala v hospodářství projevovat deflace. Domácnosti odkládaly spotřebu a čekaly na další snížení cen. Mzdy klesaly nebo se v některých případech přestaly zcela vyplácet. Slábnoucí kupní síla způsobila pokles spotřeby následovaný zhroutilím investic a bankrotem velkých firem. Velká deprese Spojených států amerických se rychle přenášela do zahraničí. Americké banky, které po první světové válce poskytlí na evropském kontinentu mnoho úvěrů, vyžadovaly značnou část prostředků zpět. Také investoři stahovali své investice z Evropy, aby pokryli alespoň část ztrát. Odliv amerického kapitálu a restrikce zahraničního obchodu přispěly k ekonomickému úpadku na evropském kontinentu.

Ekonomická situace Spojených států amerických výrazně ovlivnila i hospodářskou politiku. Snaha republikánského prezidenta Herberta Hoovera o překonání ekonomických problémů v zásadě vycházela ze sebeozdravné schopnosti tržního hospodářství. Vládní aktivity na podporu hospodářství však zcela neodmítal.

⁴⁵ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 40-41.

V důsledku narůstajících vládních výdajů a znatelného poklesu daňových příjmů vznikl téměř půlmiliardový deficit státního rozpočtu. Vláda byla nucena razantně zvýšit daňové zatížení.

Prezident Hoover v roce 1932 požádal Kongres o obnovení tzv. Válečné finanční korporace⁴⁶, která za první světové války pomáhala úspěšně alokovat veřejné finance. Později instituce byla přejmenována na Finanční korporaci pro obnovu. Původně poskytovala půjčky bankám, pojišťovnám, stavebním a úvěrovým společnostem, zemědělským hypotečním sdružením a železnicím. Postupně se jejími klienty staly jednotlivé státy unie a další instituce.

Dna hospodářského poklesu dosáhla americká ekonomika v roce 1933. V období 1933 – 1937 lze vysledovat postupné obnovování hospodářské aktivity, avšak výchozího bodu hospodářského výkonu z roku 1929 bylo dosaženo až po deseti letech

V březnu 1933 se prezidentského úřadu ujal Franklin Delano Roosvelt⁴⁷, který kladl důraz na regulaci veřejných služeb a efektivnější plánování státních aktivit. Roosvelt a jeho ekonomové se domnívali, že za délku deprese je zodpovědný pokles cenové hladiny a situaci chtěli vyřešit aktivní protiinflační politikou. Nový prezident po nástupu do své funkce začal uplatňovat svůj ekonomický program, který představil během kampaně, New Deal, jehož hlavní prioritou se stala obnova finančního systému.

Politika New Dealu⁴⁸ zahrnovala podporu nezaměstnaných, podporu cen zemědělských výrobků, dobrovolnou pracovní službu pro nezaměstnané mladší 25 let, plánování rozsáhlého státního programu tvorby pracovních příležitostí a reorganizaci soukromého průmyslu⁴⁹. Nové zákony vedly k vytvoření nových federálních úřadů, jež měly dohlížet na jejich provádění a respektování. Stát kontroloval pracovní podmínky a výši mezd a reorganizoval celý průmysl, v němž se ve spolupráci s odbory a podnikateli rozvíjel systém hospodářské samosprávy pod státní kontrolou.

Tabulka 2 zobrazuje vybrané ekonomické ukazatele ve Spojených státech amerických v letech 1930 až 1939.

⁴⁶ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 42.

⁴⁷ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 44.

⁴⁸ FALTUS, J. PRŮCHA, V. *Všeobecné hospodářské dějiny 19. a 20. století*. 1. vydání, dotisk. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1999, s. 45.

⁴⁹ Zkrácení pracovní doby, zvýšení nejnižších mezd, omezení konkurence.

Tabulka 2: Vybrané ekonomické ukazatele (1930 - 1939)

Ukazatel	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Růst HDP (%)	-8,6	-6,4	-13,0	-1,3	10,8	8,9	13,0	5,1	-3,4	8,1
Hrubé investice ($\Delta\%$)	-33,3	-37,2	-69,8	47,5	80,5	85,1	28,2	24,9	33,9	28,6
Nezaměstnanost (%)	8,7	15,9	23,6	24,9	21,7	20,1	16,9	14,3	19,0	17,2
Inflace (%)	-3,7	-10,3	-11,8	-2,7	5,6	2,0	1,2	4,3	-3,0	-0,9
Federální výdaje (%HDP)	3,4	4,3	6,9	8,0	10,7	9,2	10,5	8,6	7,7	10,3
Saldo rozpočtu (%HDP)	0,8	-0,6	-4,1	-4,5	-5,9	-4,0	-5,5	-2,5	-0,1	-3,2

Zdroj: TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 43.*

S příchodem druhé světové války teprve odeznívaly ekonomické problémy způsobené velkou hospodářskou krizí. Spojené státy po zkušenostech z první světové války nejprve vyhlásily neutralitu a do bojů nezasahovaly, až po útoku na Pearl Harbor v prosinci roku 1941 se do válečného konfliktu zapojily.

Američané změnili alokaci lidských a kapitálových zdrojů ve prospěch válečných výrob⁵⁰. Spojenecký válečný program půjčky a pronájmu umožnil americké vládě prodávat na dluh nebo dávat do pronájmu jiným státům materiál a zboží nutné pro jejich obranu. Dříve nevyužitá kapacita a volná pracovní síla se podařilo v krátké době aktivizovat pro válečný průmysl a navazující výrobu. Tlak válečných potřeb a stimul v podobě vládních výdajů na obranné účely způsobil, že se reálný hrubý domácí produkt téměř zdvojnásobil a dřívější nezaměstnanost prakticky vymizela. Hospodářská situace představovala prudký kontrast k nedávnému období Velké deprese. Během války vzrostla míra státních zásahů do ekonomiky. Po jejím ukončení se sice podařilo odbourat nástroje přímé kontroly hospodářství, ale stát již hrál mnohem důležitější roli než před válkou.

Po Rooseveltově smrti do prezidentské funkce nastoupil Harry S. Truman⁵¹, který podporoval státní aktivitu v hospodářském procesu. V roce 1946 přijal zákon o plné zaměstnanosti, kterým se vláda formálně zavázala k provádění hospodářské politiky, která zabezpečí v zemi vysokou úroveň zaměstnanosti. Dále Truman podporoval výdaje na veřejné práce, bytovou výstavbu, výzkum, zvyšování minimální mzdy, cenovou regulaci a rozšíření sociálního zabezpečení.

Po poválečném hospodářském propadu se ekonomika dočkala hospodářského růstu, který byl doprovázen vysokou spotřebitelskou poptávkou a velkým přílivem soukromých investic do nových odvětví.

⁵⁰ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 48.*

⁵¹ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 49-50.*

Tabulka 3: Vybrané ekonomické ukazatele (1946 - 1953)

Ukazatel	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952
Růst HDP (%)	-11,0	-0,9	4,4	-0,5	8,7	7,7	3,8
Nezaměstnanost (%)	3,9	3,9	3,8	5,9	5,3	3,3	3,0
Inflace (%)	12,0	10,9	5,6	-0,2	1,1	7,2	1,7
Saldo rozpočtu (%HDP)	-7,2	1,7	4,6	0,2	-1,2	1,9	-0,4

Zdroj: TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 43.

Pozitivní vývoj domácí ekonomiky⁵² se přenesl i do zahraničních vztahů. Hlavní poválečnou hospodářskou aktivitou USA se stal Marshallův plán⁵³. Situace v Evropě po druhé světové válce byla značně neuspokojivá. Prezident Truman se rozhodl na post šéfa americké diplomacie dosadit generála George Marshalla, který měl za úkol vytvořit plán, který měl vést ke zlepšení hospodářské situaci v Evropě. V roce 1947 na Harvardově univerzitě přednesl svůj plán. Jeho cílem mělo být „obnovení světové ekonomiky, která umožní vznik politických a sociálních podmínek, v nichž mohou existovat svobodné instituce“.

V první fázi šlo zejména o poskytnutí potravin. Největší část prostředků byla využita na nákup strojů. V rámci hospodářské pomoci byly finanční prostředky poskytovány velice zřídkka. Projekt skončil po čtyřiceti letech a jeho význam byl obrovský.

Významným krokem Trumanovy doktríny zadržování komunismu se stalo založení Severoatlantické aliance⁵⁴ v roce 1949.

Spojené státy upevnily svou pozici největší ekonomické velmoci. Přispělo k tomu i to, že americký dolar se stal základním pilířem nově vzniklého bretton-woodského měnového systému.

Návrat ke konzervativním hodnotám přineslo zvolení prezidenta Dwighta Eisenhowera⁵⁵, který se zaměřil na témata spojená s válkou v Koreji, obranou před komunismem a bojem proti vládní korupci. Podle Eisenhowera měl stát vytvářet příznivé rámcové podmínky pro individuální hospodářskou činnost.

Eisenhower se během svého působení nesnažil stimulovat ekonomiku růstem vládních výdajů, fiskální politika byla spíše restriktivní a protiinflační.

⁵² TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 50.

⁵³ MANDYSOVÁ, I. *Evropská integrace*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, s. 13.

⁵⁴ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 50.

⁵⁵ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 50-51.

Nově zvolený prezident John F. Kennedy přišel s novým hospodářsko-politickým stylem⁵⁶, který se nazýval New Economics, a který se rázně postavil proti konzervativní zásadě každoročně vyrovnaného rozpočtu. Deficit rozpočtu byl tolerován, pokud se ekonomika nachází pod úrovní plné zaměstnanosti a existuje mezera výstupu. Hospodářská politika se měla stát hlavním prostředkem stabilizace i zdrojem trvalého růstu ekonomiky.

Kennedyho nástupce, viceprezident Lyndon Johanson, se rozhodl navázat na svého předchůdce. Zvýšené vládní výdaje, snížená daňového zatížení a uvolněná monetární politika vedly k dlouhotrvající konjunkturu spojené s klesající nezaměstnaností. Vážnější problémy s narůstající inflací se začaly projevovat se zapojením amerických vojenských sil do vietnamského konfliktu, který trval deset let. Došlo k přehřívání ekonomiky a růstu cenové hladiny. Až v roce 1968 přistoupil prezident k navýšení daní a redukci některých sociálních programů na úkor válečných výdajů. Zásah vlády byl ale příliš mírný a přišel příliš pozdě, došlo k utlumení hospodářského výkonu.

V roce 1969 byl do prezidentského křesla zvolen Richard M. Nixon⁵⁷, který slíbil dosažení míru ve vietnamském konfliktu, vyřešení narůstající inflace a státního deficitu a zároveň navrhoval reorganizaci vládní administrativy s cílem přesunout finanční prostředky a některé kompetence federální vlády směrem k jednotlivým státům unie.

Restriktivní hospodářská politika byla v boji s inflací neúspěšná a způsobila v roce 1970 recesi. Ve Spojených státech došlo ke stagflaci, tj. rostoucí míra nezaměstnanosti a inflace zároveň. Negativní tendence ve vývoji hospodářství přiměly Nixona přijmout v srpnu 1971 radikální program New Economic Policy (NEP)⁵⁸, který znamenal devadesátidenní zmrazení většiny mezd a cen, přijetí daňových úlev a investičních pobídek, uvalení dodatečné 10% daně na importované zboží, devalvaci a zrušení⁵⁹ směnitelnosti dolaru za zlato.

V roce 1972 byly provedeny razantní rozpočtové škrty a postupné uvolňování cenové regulace. Odstranění státní kontroly nad cenovou tvorbou odstartovalo přeměnu dosud potlačované inflace na skutečný růst cenové hladiny.

Další významný inflační impulz způsobila ropná krize⁶⁰. Členské země OPEC omezily v říjnu 1973 produkci ropy a uvalily embargo na dodávky surovin západním zemím. Došlo

⁵⁶ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 52.

⁵⁷ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁵⁸ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 55.

⁵⁹ Bretton-woodský systém se již několik let potýkal s problémy, které vyvrcholily několika spekulativními vlnami během roku 1971. Po zavedení zmiňovaného opatření došlo k ukončení poválečného měnového systému.

⁶⁰ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 55.

k cenovému skoku ropy i ropných produktů. Silný negativní nabídkový šok se projevil ve zvýšení inflace a současným hospodářským propadem.

V srpnu 1974 nastoupil do prezidentského úřadu Gerald R. Ford⁶¹, který se snažil zabránit růstu inflace pomocí fiskální restrikce a dobrovolných cenových omezení. Za přispění monetární restrikce se americké hospodářství dostalo do nejhlubší recese od Velké deprese, podstatným rozdílem byla neustále rostoucí cenová hladina. Ekonomiku opět postihla stagflace. Vláda se rozhodla pro daňové úlevy a vyšší transfery, důsledkem byl růst deficitu federálního rozpočtu.

V roce 1976 v prezidentských volbách zvítězil demokratický kandidát Jimmy Carter. Po svém zvolení prosadil dva stimulující výdajové balíčky⁶², kterými byly jednak navýšeny vládní výdaje na politiku zaměstnanosti a také rozšířeny daňové úlevy. Nezaměstnanost se během dvou let podařilo snížit, ale výrazný ekonomický růst se nedostavil. Inflace se opět začala zvyšovat.

Předchozí režim založený na ovlivňování úrokových sazeb na mezibankovním trhu byl nahrazen kvantitativním řízením peněžní zásoby prostřednictvím nevypůjčených rezerv. Současně byla zahájena měnová restrikce. Vlivem měnové restrikce pokleslo tempo růstu peněžní zásoby, což vyvolalo vzestup nominálních úrokových sazeb. Vysoké úrokové sazby a rázné rozpočtové škrty, k nimž se navíc přidal i druhý ropný šok, přinesly opět hospodářský pokles a inflaci.

Neúspěchy v zahraniční politice a trvalé ekonomické problémy přispěly ke Carterově porážce ve volbách a k nástupu Ronalda Reagana do prezidentského úřadu v lednu roku 1981.

Řešení ekonomické situace⁶³ navrhované Reaganem spočívalo v redukci vládních výdajů, zejména na sociální programy, v omezení státní regulace, snížení daňového zatížení a provádění protiinflační monetární politiky.

Klíčem k odstranění rostoucí inflace se stala monetární politika. Reagan podporoval doporučení monetaristů omezit růst peněžní zásoby.

Prezidentovi se podařilo prosadit snížení daňového zatížení z příjmů fyzických osob, poklesly i daně majetkové. Byla prosazována nižší angažovanost státu v ekonomice. Úspěšná opatření se týkala zejména sociální oblasti. Došlo ke snížení sociálních dávek. Nezaměstnanost

⁶¹ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 56.

⁶² TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 56 - 57.

⁶³ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 58 - 60.

a inflaci se postupně podařilo odbourat. Problémem se naopak staly vysoké deficity veřejných financí a narůstající vnější nerovnováha.

Prezidentovy reformy a měnová politika centrální banky přispěly k dlouhodobě pozitivním ekonomickým výsledkům⁶⁴, které se ovšem od původních předpokladů lišily. Jednak z důvodu vzájemné nekonzistence stanovených cílů a také v důsledku politických kompromisů nutných pro přijetí legislativních návrhů, které oproti prvotním záměrům změnilly reálnou podobu ekonomických reforem.

Na počátku 90. let došlo ve Spojených státech k poměrně významnému ekonomickému propadu. Problémem byla především ekonomická stagnace a chronická nezaměstnanost, kterou hospodářská politika George Busche staršího nedokázala řešit. V lednu 1993 do prezidentského úřadu nastoupil Bill Clinton⁶⁵. Koncem roku 1993 se ekonomická situace v USA začala měnit. Došlo k překonání recese a nástupu ke konjunktúře. Začaly růst investice do nových technologií, zvýšila se produktivita a konkurenceschopnost.

V této části diplomové práce je charakteristika historického vývoje USA ukončena. Ekonomickým vývojem na přelomu tisíciletí se zabývají kapitoly v další části práce, kde je provedena podrobná analýza.

2.2 Integrační proces v Evropě

Kapitola se zabývá historií integračního procesu v Evropě. Hospodářský vývoj Evropské unie je proti Spojeným státům americkým kratší. V dějinách Evropy najdeme několik snah o vytvoření určitého evropského celku, ale samotný integrační proces se datuje od poloviny 20. století do současnosti.

Evropská unie není jednoznačný státní útvar, je založena na určitých smluvních dokumentech. Historický vývoj EU je složitý z důvodu proměnlivosti jejího rozsahu.

Po skončení druhé světové války západoevropské státy ohrožovala vnitřní politická nestabilita. V Evropě po válce byla zničená města a velmi vysoká nezaměstnanost, bylo nutné obnovit prosperující hospodářství, k tomu měl přispět tzv. Marshallův plán⁶⁶, jinak nazývaný Plán hospodářské obnovy Evropy, o kterém jsem se již zmínila v předchozí kapitole. Realizací plánu byla pověřena nově vzniklá organizace – Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OECE), která vznikla v dubnu 1948. Pomocí Marshallova plánu se

⁶⁴ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 63.

⁶⁵ KUNEŠOVÁ, H. CIHELKOVÁ, E. a kol. *Světová ekonomika. Nové jevy a perspektivy*. 2. doplněné vydání a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 131.

⁶⁶ MANDYSOVÁ, I. *Evropská integrace*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, s. 14.

pomalu začal obnovovat evropský trh. OEEC splnila své poslání a v roce 1961 byla nahrazena Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).

Přestože se názory na integrační proces v Evropě značně lišily, přetrvávala snaha o obnovu hospodářství a využití výhod plynoucích z velkého trhu. Do centra pozornosti se dostala myšlenka vytvoření rozsáhlého evropského trhu⁶⁷, jemuž byla přisuzována schopnost podporovat konkurenci, stlačovat ceny a stimulovat hledání nových zdrojů a výrobních postupů.

Formulovaly se základní motivace⁶⁸ integračního procesu:

- Potřeba překonat nepříznivé zkušenosti s nacionalisticky orientovanými státními strukturami. Nová poválečná Evropa měla nabídnout novou alternativu soužití evropských národů. Součástí bylo i začlenění německé společnosti a jejího hospodářství.
- Druhým významným motivem bylo úsilí zajistit na evropském kontinentu mír a bezpečnost.
- Snaha ochránit západoevropské státy před expanzivní politikou Sovětského svazu.
- K uskutečňování integračního procesu přispěla i touha po volném pohybu v Evropě.
- Snaha o zvýšení hospodářského blahobytu a sociální stability. Postupné vytváření společného trhu, který by zajistil volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu.
- Sjednocení Evropy mělo vést v neposlední řadě k zesílení mocenského postavení evropského centra ve světě. Evropské mocnosti byly zvyklé na určitou ekonomicky i politicky významnou roli. Po druhé světové válce se zformovaly dvě velmoci, USA a SSSR, Evropa jim mohla konkurovat jako hospodářsky a politicky sjednocená.

Integrační proces západní a později i celé Evropy lze vymezit lety 1952 až 1973. Uvedené skutečnosti se staly podnětem pro vypracování tzv. Schumanova plánu⁶⁹. Základem bylo vytvoření společného trhu pro uhlí a ocel. V roce 1952 bylo založeno Evropské společenství

⁶⁷ FIALA, P. PITROVÁ, M. *Evropská unie*. 2. doplněné vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 49.

⁶⁸ CIHELKOVÁ, E. JAKŠ, J. *Evropská integrace – Evropská unie*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2004, s. 8

⁶⁹ Robert Schuman byl francouzský ministr zahraniční, který na základě myšlenek Jeana Monneta, předložil koncepci podporující vytvoření společného trhu.

uhlí a oceli (ESUO)⁷⁰. Zakládajícími členskými státy se vedle Francie a Německa staly Nizozemsko, Belgie, Lucembursko a Itálie.

ESUO za své hlavní cíle⁷¹ označilo růst zaměstnanosti a zvyšování životní úrovně obyvatel členských států. Šest západoevropských států uzavřelo dohodu o vyčlenění dvou významných sektorů svého národního hospodářství a podřídilo je nadnárodní instituci. Na základě zmíněné dohody byla zrušena cla a dovozní kvóty mezi členskými státy a byl uvolněn pohyb pracovních sil v sektoru těžebního a ocelářského průmyslu. Současně došlo ke sjednocení cen uhlí a ocelářských výrobků a tarifů na jejich přepravu z jednoho státu do druhého.

Integrační proces byl rozšířen v roce 1957 podpisem tzv. Římských smluv⁷², kterými bylo založeno Evropské hospodářské společenství (EHS) a Evropské společenství pro atomovou energii (Euratom). Zakládajícími státy bylo šest členů ESUO.

Euratom upravoval podmínky spolupráce při využívání jaderné energie a její bezpečnosti. EHS směřovalo k vytvoření společného trhu, zabezpečujícího volný pohyb výrobních faktorů.

Institucionální struktura⁷³ byla zajišťována Komisí, Radou, Shromážděním a Soudním dvorem. Poradním orgánem byl založen desetičlenný Vědecko-technický výbor.

Tři evropská společenství splnila očekávání zakládajících států. Byla dokončena celní unie, harmonizována cla navenek, což vedlo k utvoření obchodní politiky se zeměmi, které nebyly členy Společenství. Navázání intenzivní ekonomické spolupráce bylo provázáno zvýšením obchodu mezi členskými zeměmi a nárůstem pozitivních hospodářských ukazatelů.

Velká Británie⁷⁴ odmítla vstoupit do zakládaného EHS. Důvodem byly vazby v rámci Britského společenství národů, „zvláštní vztahy“ s USA a obava omezení vlastní suverenity. Rozhodla se vystoupit s vlastním návrhem, založení Evropského sdružení volného obchodu (ESVO), jeho cílem bylo postupné odstranění cel, dovozních kvót a jiných ochranných opatření. Vnější tarify vůči třetím zemím by si však členské země určovaly podle vlastní potřeby. Zahrnovala volný pohyb průmyslových výrobků, ale netýkala se zemědělství.

⁷⁰ CIHELKOVÁ, E. JAKŠ, J. *Evropská integrace – Evropská unie*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2004, s. 8 - 9.

⁷¹ MANDYSOVÁ, I. *Evropská integrace*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, s. 20.

⁷² CIHELKOVÁ, E. JAKŠ, J. *Evropská integrace – Evropská unie*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2004, s. 10.

⁷³ FIALA, P. PITROVÁ, M. *Evropská unie*. 2. doplněné vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 70.

⁷⁴ MANDYSOVÁ, I. *Evropská integrace*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, s. 29.

V roce 1965 byla podepsána tzv. Bruselská smlouva⁷⁵, která zřídila společné orgány tří společenství – ESUO, EHS, Euratom. Měla odstranit neefektivnost způsobenou tím, že každá organizace měla své řídicí orgány, což vyžadovalo poměrně značné náklady na jejich činnost. Podepsáním se začal používat termín Evropská společenství (ES).

K diskusím o rozšíření⁷⁶ Společenství poprvé došlo počátkem šedesátých let, kdy o přistoupení požádali tři členové EFTA – Irsko, Velká Británie, Dánsko.

Důvodem změny názoru Velké Británie na navázání úzkých vztahů s evropskými společenstvími, byl ekonomický a politický podnět. Británie přišla o značnou ztrátu vlivu ve svých koloniích. A původní záměr vybudovat širokou zónu volného obchodu se nepodařilo prosadit.

Rozšíření ES o Velkou Británii bylo vetováno⁷⁷ francouzským prezidentem Charlesem de Gaullem. Britskou prioritou bylo uchování anglo-amerického přátelství. Proti tomu stála francouzská představa, aby Evropa byla méně závislá na USA a byla pod francouzským vedením. De Gaulle dále odmítal dominanci USA nad evropským nukleárním programem a vznik nadnárodního integračního seskupení. Z toho vyplývá, že rozšíření evropského společenství nemá pouze ekonomickým rozhodnutím, ale hlavně politickým aktem.

Evropská unie se ubírala cestou mezivládní unie nezávislých států. V roce 1968 byla dokončena celní unie⁷⁸. Národní cla pro obchod se zeměmi mimo EHS nahradil společný celní sazebník závazný pro všechny členské státy EHS. Cla a kvóty mezi členy byly zrušeny.

V roce 1968 odstoupil Ch. de Gaulle, nový francouzský prezident zaujal kladný postoj k prohlubování evropské integrace, tedy i k britské žádosti o vstup do Evropského společenství. V roce 1969 se konal summit v Haagu⁷⁹, kde se jednalo o rozšíření EHS a o otázce hospodářské a měnové unie. 1. ledna 1973 dochází k prvnímu rozšíření Evropských společenství. Do evropské integrace se zapojila Velká Británie, Irsko a Dánsko.

⁷⁵ MANDYSOVÁ, I. *Evropská integrace*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, s. 30.

⁷⁶ FIALA, P. PITROVÁ, M. *Evropská unie*. 2. doplněné vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 86.

⁷⁷ STELLNER, F. a kol. *Hospodářské dějiny (16. – 20. století)*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2006, s. 96.

⁷⁸ STELLNER, F. a kol. *Hospodářské dějiny (16. – 20. století)*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2006, s. 97.

⁷⁹ STELLNER, F. a kol. *Hospodářské dějiny (16. – 20. století)*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2006, s. 97.

Na počátku osmdesátých let se EHS rozšířilo⁸⁰ o Řecko, Španělsko a Portugalsko. Toto rozšíření se od prvního lišilo tím, že v roce 1973 přistupovaly státy s vyspělou ekonomikou (kromě malého Irska, které se potýkalo s vážnými hospodářskými potížemi). Druhé rozšíření přineslo výhody většího trhu, ale zároveň výrazně zatížilo rozpočet Společenství⁸¹.

V roce 1979 v rámci Evropského měnového systému byla zavedena zúčtovací a měnová jednotka⁸² členských států – ECU používaná k běžnému úvěrování a k platbám.

Významným mezníkem byl rok 1979, kdy se podařilo uskutečnit první přímé volby do Evropského parlamentu. Tím se evropský integrační proces dál prohloubil v politické oblasti.

V roce 1986 byl podepsán Jednotný evropský akt⁸³, podle kterého měl být v zemích ES od roku 1985 vytvořen jednotný trh, který měl umožnit volný pohyb osob, zboží a kapitálu. V roce 1985 uzavřeli zástupci SRN, Francie a země Beneluxu tzv. Schengenskou smlouvu, která zrušila hraniční kontroly zboží a osob. Všechny tyto kroky měly vést ke zvýšení konkurenceschopnosti ES na světových trzích, měla se uskutečnit společná zahraniční politiky a měly být prohloubena kooperace v obranné a bezpečnostní politice.

V roce 1985 v čele Komise stanul francouzský politik Jacques Delors⁸⁴, který si vytkl jako hlavní úkol realizaci dříve stanovených a dosud nesplněných cílů, kterými bylo například budování společného trhu nebo úprava principu hospodaření ES.

V roce 1988 schválila Evropská rada jako jeden z hlavních cílů Evropskou měnovou unii (EMU)⁸⁵, tj. zřízení jednotné měny a společné emisní banky. Po sjednocení Německa a automatickém přijetí bývalé NDR se EHS soustředila na vnitřní rozvoj integračního procesu.

K velkým změnám došlo v 90. letech 20. století a počátkem 21. století. Bližší vývoj je uveden v následující kapitole.

⁸⁰ STELLNER, F. a kol. *Hospodářské dějiny (16. – 20. století)*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2006, s. 98.

⁸¹ Řecko a Portugalsko do společného rozpočtu přispívaly méně než z něj dostávaly, Španělsko odvádělo do pokladny EHS přibližně stejně, kolik dostávalo.

⁸² MANDYSOVÁ, I. *Evropská integrace*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, s. 36.

⁸³ STELLNER, F. a kol. *Hospodářské dějiny (16. – 20. století)*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2006, s. 98.

⁸⁴ FIALA, P. PITROVÁ, M. *Evropská unie*. 2. doplněné vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 124.

⁸⁵ STELLNER, F. a kol. *Hospodářské dějiny (16. – 20. století)*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2006, s. 98.

3 EKONOMICKÝ VÝVOJ SLEDOVANÝCH EKONOMIK NA POČÁTKU 21. STOLETÍ

Tato kapitola charakterizuje vývoj ekonomiky ve Spojených státech amerických a v Evropské unii. Jedná se o časový úsek od 90. let 20. století až počátek 21. století.

Konec 20. století lze charakterizovat významnými ekonomickými událostmi, které výrazně ovlivnily ekonomický vývoj na začátku nového století. Cílem kapitoly je poskytnout obraz o dění v ekonomice Spojených států a Evropské unie a vytvořit přehled o situaci před hospodářskou krizí.

Vývoj ve Spojených státech je rozdělen na etapy podle úřadujících prezidentů. Je charakterizována ekonomická situace a uvedeny nástroje hospodářské politiky, které daní prezidenti využívali pro dosažení daných cílů.

V podkapitole Evropská unie je popsáno dokončení integračního procesu a charakterizovány politiky EU.

3.1 Spojené státy americké

Počátkem 90. let procházela ekonomika USA obdobím recese. V roce 1992 zvítězili demokraté a do prezidentského úřadu nastoupil Bill Clinton⁸⁶. Spojené státy se potýkaly s ekonomickou stagnací a chronickou nezaměstnaností. Aktuálním úkolem bylo zrychlit ekonomický růst, který měl umožnit oživení ekonomiky a přechod k trvalé konjunktře a snížení nezaměstnanosti. K zásadním změnám docházelo na nabídkové straně ekonomiky, a to k rozvoji infrastruktury a „lidského kapitálu“. Program byl zaměřen na podporu výzkumu a vývoje a přestavbu vzdělávacího a rekvalifikačního systému.

Základním nástrojem hospodářské politiky se stala rozpočtová politika. Došlo k růstu daní, důvodem byl očekávaný růst některých výdajů. Výdajová strana rozpočtu se zaměřila na zvýšení kvality výrobních faktorů.

Koncem roku 1993 se ekonomická situace v USA začala měnit. Závěr roku znamenal definitivní překonání recese a nástup ke konjunktře. Cílem hospodářské politiky se stalo udržení ekonomického růstu a prevence před inflací.

⁸⁶ KUNEŠOVÁ, H. CIHELKOVÁ, E. a kol. Světová ekonomika. Nové jevy a perspektivy. 2. doplněné vydání a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 131.

Další důležitou změnou, kterou Clinton provedl, byla sociální reforma⁸⁷, která omezila dobu vyplácení sociálních dávek a nutila dlouhodobě problémové skupiny hledat si práci. Tím došlo k poklesu nezaměstnanosti i ve zmíněných skupinách.

Dalším důležitým faktorem byl technologický posun v používání informačních technologií, lepší postupy v managementu a změny ve struktuře ekonomiky.

Ve druhé polovině 90. let růst produktivity významně zrychlil. Příčinou bylo zejména masivní investování do nových technologií, větší zapojení do mezinárodního obchodu a deregulace ekonomiky.

K příznivému vývoji pomohla také uvážlivá monetární politika Federálního rezervního systému⁸⁸. Centrální banka ovlivňovala cenové hladiny prostřednictvím krátkodobých úrokových sazeb a přispívala k celkové stabilitě hospodářství.

Americká ekonomika v době úřadu prezidenta Clintona⁸⁹ vykazovala převážně pozitivní výsledky. Míra inflace se od počátku 90. let postupně stabilizovala. Nezaměstnanost poklesla a snížila se i problémových skupin. Příznivý vývoj byl také zaznamenán v sociální oblasti. Snížil se počet osob závislých na sociálních dávkách a došlo k růstu reálných příjmů.

Ekonomický vzestup v 90. letech byl výrazně podpořen silnými investicemi včetně zahraničních, nástupem moderních technologií a zvyšujícím se tempem růstu produktivity.

Ekonomický vývoj v letech 1993 až 2000 je znázorněn vybranými ekonomickými ukazateli v tabulce 4. Z tabulky je patrný růst HDP, klesající míra inflace a pozvolna klesající míra nezaměstnanosti.

Tabulka 4: Vybrané ekonomické ukazatele (1993 - 2000)

Ukazatel	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Růst HDP (%)	2,7	4,0	2,5	3,7	4,5	4,2	4,5	3,7
Inflace ($\Delta\%$)	2,3	2,1	2,0	1,9	1,7	1,1	1,4	2,2
Nezaměstnanost (%)	6,9	6,1	5,6	5,4	4,9	4,5	4,2	4,0
Federální výdaje (%HDP)	21,4	21,0	20,7	20,3	19,2	18,7	18,4	18,5
Výdaje na obranu (% HDP)	4,4	4,0	3,7	3,5	3,3	3,1	3,0	3,0
Saldo rozpočtu (%HDP)	-3,9	-3,0	-2,2	-1,4	-0,3	2,8	1,4	2,4
Federální příjmy (% HDP)	17,6	18,1	18,5	18,9	19,3	20,0	20,0	20,9

Zdroj: TOMESŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 66.

⁸⁷ ŽÍDEK, L. *Dějiny světového hospodářství*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 207.

⁸⁸ TOMESŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 67-70.

⁸⁹ NEUMANN, P. *Aktuální otázky světové ekonomiky. Bilance ekonomiky a hospodářské politiky USA na prahu nového tisíciletí*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001. s. 3.

Ekonomická situace se změnila v roce 1998⁹⁰. Americké hospodářství vykazovalo známky přehřátí a hrozilo splasknutí spekulativní bubliny na akciovém trhu, které by mohlo ekonomiku vrhnout do recese. V září 1998 se americký burzovní index NASDAQ během pěti dní propadl téměř o 1700 bodů, Federální rezervní systém snížil úrokové sazby z 5,5 na 4,75%. Aby nedošlo k růstu inflace, začal Fed již od června 1999 uplatňovat restriktivní měnovou politiku s cílem zpomalit hospodářský růst tak, aby nedocházelo k přehřátí ekonomiky a následně k inflačním tlakům.

Za příčinu nepříznivého vývoje bývá považováno zpomalení soukromé spotřeby a investiční aktivity do informačních technologií a také vyšší úrokové sazby centrální banky.

V roce 2001 do prezidentské funkce nastoupil George W. Bush⁹¹, kterému se podařilo prosadit zákon, který navrhoval dočasné snížení daňové zátěže. Prezident se snažil všechny daňové redukce, které byly navrženy pouze jako dočasné, prosadit natrvalo. Od daňové reformy si vládní administrativa slibovala výraznější ekonomický růst a tvorbu nových pracovních míst. Došlo k úpravě daňových pásem daně z příjmu, byly navýšeny některé odpočitatelné položky a rozšířeny daňové úlevy pro podnikatelské subjekty.

Díky daňovým škrtkům poklesly příjmy federálního rozpočtu, podíl daní na příjmech byl nejnižší od 50. let 20. století. Na prezidentův popud vznikla v lednu 2005 speciální komise, která měla posoudit současný stav daňového systému a doporučit zjednodušení a zpřehlednění daňové legislativy. Poradci předložili závěrečnou zprávu obsahující komplexní změnu daňového systému. Vedle úpravy daňových pásem bylo navrženo zrušení většiny odpočtů a úlev, zjednodušení daňových formulářů i samotných propočtů daní.

V reakci na útoky z 11. září 2001 vyhlásily Spojené státy válku světovému terorismu. Zahájení rozsáhlých vojenských operací si vyžádalo posílení rozpočtu ministerstva obrany. Výdaje na obranu postupně narůstaly až na úroveň 4% domácího produktu a významně přispěly k akceleraci celkových federálních výdajů.

⁹⁰ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 67-70.

⁹¹ TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 67-70.

Tabulka 5: Vybrané ekonomické ukazatele (2001 - 2005)

Ukazatel	2001	2002	2003	2004	2005
Růst HDP (%)	0,8	1,6	2,5	3,9	3,2
Inflace ($\Delta\%$)	2,4	1,7	2,1	2,8	3,0
Nezaměstnanost (%)	4,7	5,8	6,0	5,5	5,1
Federální výdaje (%HDP)	18,5	19,4	20,0	19,9	20,1
Výdaje na obranu (% HDP)	3,0	3,4	3,7	3,9	4,0
Saldo rozpočtu (%HDP)	1,3	-1,6	-3,5	-3,6	-2,6
Federální příjmy (% HDP)	19,8	17,9	16,5	16,3	17,5

Zdroj: TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 69.*

Během Bushova prezidentského období pozorujeme vysoké výdaje na obranu, klesající příjmy federálního rozpočtu a narůstající federální výdaje, což vede ke každoročnímu deficitnímu rozpočtu.

3.2 Evropská unie

Na hospodářskou politiku Evropské unie lze nahlížet ze dvou pohledů⁹². Jako na hospodářskou politiku, kterou vykonávají orgány EU, nebo vlády členských států.

Hospodářská politika EU se od hospodářské politiky daného státu liší tím, že je prováděna na nadnárodní úrovni, její snahou je koordinovat provádění daných politik v členských státech, ale jejím úkolem není zajišťování základních funkcí pro fungování ekonomik členských států.

V 90. letech 20. století bylo hlavním cílem hospodářské politiky vytvoření měnové unie a další postup k hospodářské unii.

V roce 1992 proběhla zásadní konference v Maastrichu, kde byla podepsána konečná dohoda o měnové unii a kde se dohodly principy, na nichž měla být založena nově vzniklá politická unie. Oficiálně byl zaveden název Evropská unie (EU). Evropská unie zastřešovala všechny tři integrační aktivity. V zakládající smlouvě jsou jednotlivé oblasti politik Společenství rozděleny do třech pilířů⁹³. První pilíř Smlouvy o EU tvoří Evropská společenství, druhý pilíř obsahuje společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a třetí pilíř se zabývá justicí a vnitřní bezpečností.

⁹² LELEK, T. *Hospodářská politika v Evropské unii*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2011, s. 14.

⁹³ LELEK, T. *Hospodářská politika v Evropské unii*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2011, s. 21.

Po uzavření Maastrichtské smlouvy dále pokračoval proces budování měnové unie, v roce 1999 se jedenáct zemí EU připojilo k tzv. eurozóně a na světové trhy byla zavedena jednotná měna EURO.

V devadesátých letech 20. století a na počátku nového tisíciletí proběhly rozsáhlé změny, díky rozpadu východního bloku se otevřel prostor pro přijetí zemí střední a východní Evropy a některých neutrálních zemí.

Dne 1. května 2004 proběhlo historicky největší rozšíření⁹⁴ Evropské unie. Počet jejích členů se zvýšil z 15 na 25 států. Spolu s Českou republikou přistoupily Estonsko, Lotyšsko, Litva, Polsko, Slovensko, Maďarsko, Slovinsko, Malta a Kypr.

Zatím poslední, šesté, rozšíření proběhlo v roce 2007, kdy se k 25 státům připojily Rumunsko a Bulharsko.

Dalším důležitým krokem by mělo být vytvoření politické unie⁹⁵. V souvislosti s nepřijetím Smlouvy o ústavě pro Evropu některými členskými státy, vstoupila 1. prosince 2009 v platnost Lisabonská smlouva, která má posílit demokracii v EU a její schopnost neustále prosazovat zájmy svých občanů.

Společné politiky⁹⁶ Evropské unie jsou přesně vymezené oblasti, ve kterých členské státy přenesly svou působnost na orgány EU. Mezi tyto společné politiky patří společná zemědělská politika, společná zahraničně obchodní politika, politika ochrany hospodářské soutěže, regionální a strukturální politika a sociální politika.

Společná zemědělská politika⁹⁷ EU zajišťuje dostatečnou potravinářskou výrobu Unie, ekonomickou životaschopnost venkova, řeší environmentální problémy, jako změna klimatu, vodní hospodářství, bioenergetika a biologická rozmanitost.

Zvyšovat konkurenceschopnost evropských zemědělských produktů na světových trzích pomáhají evropské značky kvality, protože přisuzují větší význam kvalitě potravin.

Evropská unie je podle mezinárodních pravidel obchodu celní unií a tudíž ve vztahu ke třetím zemím uplatňuje jednotné úpravy obchodních vztahů. Hlavními cíli společné zahraničně obchodní politiky⁹⁸ je prosazování společných zahraničních hospodářských zájmů v systému mezinárodních hospodářských vztahů a jednotné tarify vůči nečlenským zemím.

⁹⁴ MANDYSOVÁ, I. *Evropská integrace*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, s. 52.

⁹⁵ LELEK, T. *Hospodářská politika v Evropské unii*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2011, s. 22.

⁹⁶ MANDYSOVÁ, I. *Evropská integrace*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, s. 54.

⁹⁷ *Činnosti Evropské unie - Zemědělství* [online]. 2012, 29. 3. 2012 [cit. 2012-04-3]. Dostupné z: <http://europa.eu/pol/agr/index_cs.htm>.

⁹⁸ LELEK, T. *Hospodářská politika v Evropské unii*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2011, s. 85.

Členské státy postupují jednotně v otázce uzavírání obchodních a celních dohod, v úpravách vývozní politiky, ve sjednocování obchodních ochranných opatření, v oblasti obrany před konkurencí a v rozvoji nadstandardních vztahů s některými státy či jejich skupinami.

Další společnou politikou je daňová politika⁹⁹. Každý členský stát má svou daňovou politiku v samostatné působnosti, avšak dochází k harmonizaci daňového systému prostřednictvím sjednocování daňového základu. Cílem je sladit daňové systémy členských států navzájem na základě společných pravidel. K tomu patří také dodržování společných pravidel a principů v jednotlivých zemích pro zajištění vývoje a fungování členských států tak, aby neodporovaly zásadám jednotného vnitřního trhu.

Ustanovení upravující ochranu hospodářské soutěže byla včleněna již do smlouvy zakládající Evropské sdružení uhlí a oceli z roku 1951. Základními cíli je ochrana spotřebitele, zajištění zaměstnanosti a konkurenčního prostředí.

Strukturální politika¹⁰⁰ představuje záměrné ovlivňování struktury národního hospodářství, jehož cílem je stabilizovat ekonomiku nebo usměrnit a podpořit její růst.

Mezi jednotlivými zeměmi a regiony Evropské unie jsou výrazné rozdíly v úrovni prosperity. Hlavní snahou¹⁰¹ regionální politiky je tedy snížit rozdíly v ekonomické a životní úrovni mezi jednotlivými členskými státy je založena na principu solidarity, kdy bohatší státy přispívají na rozvoj chudších států a regionů.

Poslední zde zmíněnou politikou je sociální politika¹⁰², kterou lze chápat jako soubor aktivit, které promyšleně směřují ke zlepšení základních životních podmínek obyvatelstva a k zabezpečení udržování „sociální suverenity“ a „sociálního bezpečí“ v rámci hospodářských a politických možností dané země.

⁹⁹ LELEK, T. *Hospodářská politika v Evropské unii*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2011, s. 92.

¹⁰⁰ LELEK, T. *Hospodářská politika v Evropské unii*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2011, s.110.

¹⁰¹ MANDYSOVÁ, I. *Evropská integrace*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, s. 54.

¹⁰² LELEK, T. *Hospodářská politika v Evropské unii*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2011, s.119.

4 ZÁKLADNÍ SOUVISLOSTI FINANČNÍ KRIZE

Tato kapitola popisuje genezi finanční krize. Krize propukla v roce 2007 ve Spojených státech amerických, odkud se rozšířila do celého světa.

Hlavním cílem této kapitoly je analýza příčin této krize, dále její důsledky v USA v komparaci s členskými státy EU. Analýza je zaměřena na oblast spotřeby domácností v USA, na výdaje vynakládané státy Evropské unie na sociální oblast a na zadlužení domácností ve Státech a Unii. Její počátek můžeme datovat do roku 2007, kdy došlo ke splasknutí hypoteční bubliny, a začala finanční krize, jejímž charakteristickým rysem je významná porucha finančního trhu, která se projevuje podstatným snížením aktiv a krachem mnoha finančních i nefinančních institucí¹⁰³. Finanční krizi lze chápat jako kombinaci měnových, bankovních a dluhových aspektů. Její dopady lze mimo jiné spatřovat v nedůvěře v úvěrový způsob financování a také nejistotou investorů na kapitálových trzích, která se odráží v kolísání indexů světových burz.

Finanční krize měla dopad na bankovní sektor, kde způsobila bankovní krizi, která se vyznačuje problémy spojenými s nedostatečnou likviditou, především však s insolvencí některých, popř. většiny komerčních bank. Obdobně jako u měnových krizí se za bankovní krizi obvykle označuje nejen situace, která se přímo projeví úpadky bank, ale i situace, kdy postižené banky zachránila vládní intervence nebo pomoc centrální banky.

Finanční krize vyvrcholila v roce 2008. Na zmírnění dopadů a na řešení krize bylo vynaloženo mnoho finančních prostředků. Jedním z následků těchto finančních opatření byl nárůst státních dluhů, které již před krizí zbyly vysoké. Vznikla tak dluhová krize¹⁰⁴, která představuje neschopnost země splácet dluh.

Mezi jednotlivými typy finančních krizí existují úzké vazby nebo tyto krize probíhají zároveň v podobě systematické finanční krize. Měnová krize vyvolá bankovní krizi nebo naopak, to má dopad na úpadek podnikové sféry, stát je nucen k finanční podpoře a hrozí zvýšení veřejného dluhu a propuknutí dluhové krize, což se stalo i v případě výše popisované krize.

Mezi hlavní dopady krize patří pokles HDP, vliv na inflaci, růst nezaměstnanosti, pokles životní úrovně obyvatel a zajisté i politické důsledky. Takovou krizi lze označit za hospodářskou.

¹⁰³ MISHKIN, F. S. *The economics of money, banking and financial markets*. 7. Vydání. PEARSON, 2004. s. 189.

¹⁰⁴ DVORÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 170.

4.1 Události předcházející finanční krizi

Finanční krize ve Spojených státech nevznikla ze dne na den, k jejímu vzniku přispěly události, které proběhly několik let před krizí. V následující části jsou popsány některé události, které měli podstatný vliv na průběh finanční krize a následně na americkou ekonomiku.

V roce 2000 došlo v USA k pádu nadhodnocených technologických akcií¹⁰⁵. Na obrázku 1 je zobrazen vývoj indexu NASDAQ, který v roce 2000 dosáhl svého maxima více než 5000 bodů, což je jeden z největších objemů obchodů v historii. Toto se odehrálo na začátku roku, během dubna spadla hodnota indexu na 2500 bodů a během dalších dvou let klesla až na 1200 bodů.

Obrázek 1: Vývoj indexu NASDAQ

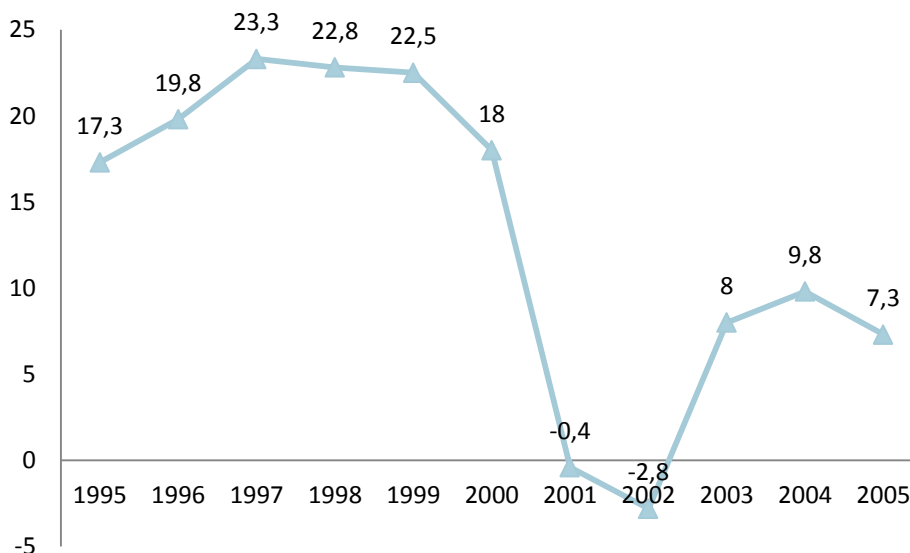
Zdroj: ZEMÁNEK, Josef. *Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky*. [online]. 29. 2. 2008 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky>>.

Za propadem cen akcií internetových firem stála přehnaná očekávání investorů¹⁰⁶. V průběhu 90. let došlo ke vzniku mnoha firem zabývajících se technologiemi. Jednalo se o internetové obchody, internetové vyhledávače, zpravodajské portály, internetový marketing, emailová komunikace a další. Investovalo se mnoho dolarů do internetových sítí, serverů, programování webových aplikací, obchodu a marketingu.

¹⁰⁵ ZEMÁNEK, J. *Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky*. [online]. 29. 2. 2008 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky>>.

¹⁰⁶ ZEMÁNEK, J. *Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky*. [online]. 29. 2. 2008 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky>>.

Graf na obrázku 2 ukazuje nárůst investic do technologií pro zpracování informací a softwaru v USA. Na konci 90. let procentní změna investic oproti předchozímu roku přesahovala 20%. V grafu je znázorněn propad v roce 2000, který souvisel s propadem nadhodnocených technologických akcií.

Obrázek 2: Procentní změna investic do zařízení pro zpracování informací a softwaru

Zdroj: U.S. Bureau of Economic Analysis (BEA). [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.bea.gov/>>.

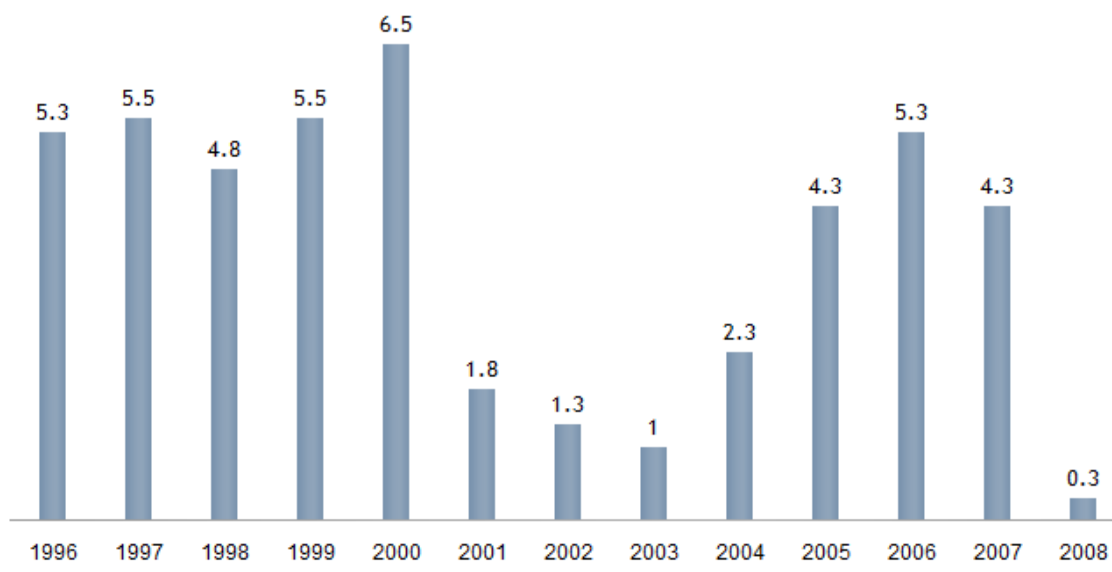
Propadu trhu s informačními technologiemi předcházely následující skutečnosti¹⁰⁷. Firmy získaly podstatnou část finančních prostředků prostřednictvím emisí akcií. Tento způsob byl pro vlastníky firem nejpřijatelnější, protože firma nemusí platit úroky na bankovní úvěry či firemní dluhopisy.

V USA v té době vlastnilo akcie téměř 80% domácností. V roce 1999 až 2000 chtěl do technologických akcií investovat téměř každý, i ztrátové firmy byly v očích investorů považovány za perspektivní firmy. Akcionáři jeden od druhého kupovali akcie za cenu několikanásobně vyšší, než byla skutečná cena podílu firmy. Na trh přicházely stále nové akciové emise. Začala se vytvářet akciová bublina.

V roce 2000 tato bublina splaskla. Cena technologických akcií klesla na skutečnou hodnotu. Část firem zbankrotovala, část prošla restrukturalizací spojenou s propouštěním zaměstnanců. Firmy omezily investice, domácnosti své výdaje, kurz dolaru oslabil a růst ekonomiky USA se zastavil.

¹⁰⁷ ZEMÁNEK, J. *Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky*. [online]. 29. 2. 2008 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky>>.

V letech 2001 až 2003¹⁰⁸ byla snaha amerického Federálního rezervního systému zabránit propuknutí hospodářské recese. FED udržoval krátkodobé sazby na extrémně nízké úrovni. Jejich vývoj je vidět na obrázku 3.

Obrázek 3: Základní úrokové sazby FEDu – konec roku (%)

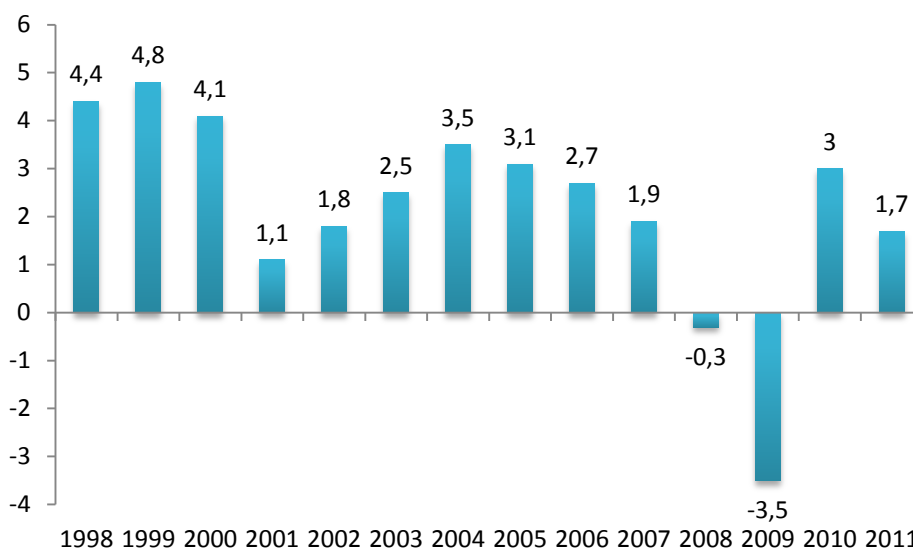
Zdroj: Základní úroková sazba FEDu - centrální banky USA - konec roku (%) - Graf. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/grafy-svet-data.php?type=usa-fedurok-rok>>.

Snížení na 1,75% představovalo jednu z nejnižších hodnot úrokové sazby v historii USA a zajistilo tok peněz do ekonomiky, což zachránilo mnoho firem před bankrotem. Levný spotřebitelský úvěr pomohl také domácnostem a pokryl jejich ztráty způsobené pádem cen akcií.

V roce 2001 k recesi americké ekonomiky nedošlo¹⁰⁹. Spotřeba domácností poklesla jen minimálně, firmy pokryly své investice levnými úvěry. Růst HDP se jen mírně na krátkou dobu propadl oproti roku 2000, ale v následujících letech se americká ekonomika vrátila ke vzrůstajícímu vývoji. Obrázek 4 ukazuje procentní změnu reálného hrubého domácího produktu.

¹⁰⁸ KOHOUT, P. *Finance po krizi, důsledky hospodářské recese a co bude dál*. 2. rozšířené vydání. Praha: Grade Publishing, a.s., 2010, s. 12 - 20.

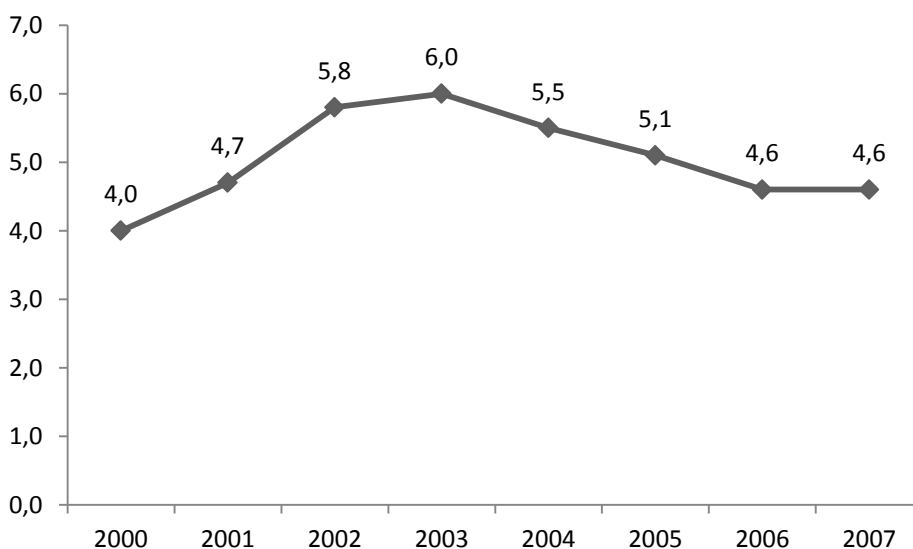
¹⁰⁹ ZEMÁNEK, J. *Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky*. [online]. 29. 2. 2008 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky>>.

Obrázek 4: Procentní změna reálného HDP v USA

Zdroj: U.S. Bureau of Economic Analysis (BEA). [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.bea.gov/>>.

Na trhu práce po splasknutí akciové bubliny došlo k mírnému nárůstu míry nezaměstnanosti z 4% na 6%. Jak je patrné z obrázku 5, míra nezaměstnanosti v roce 2003 dosáhla 6%, ale v následujících letech pozvolna klesala.

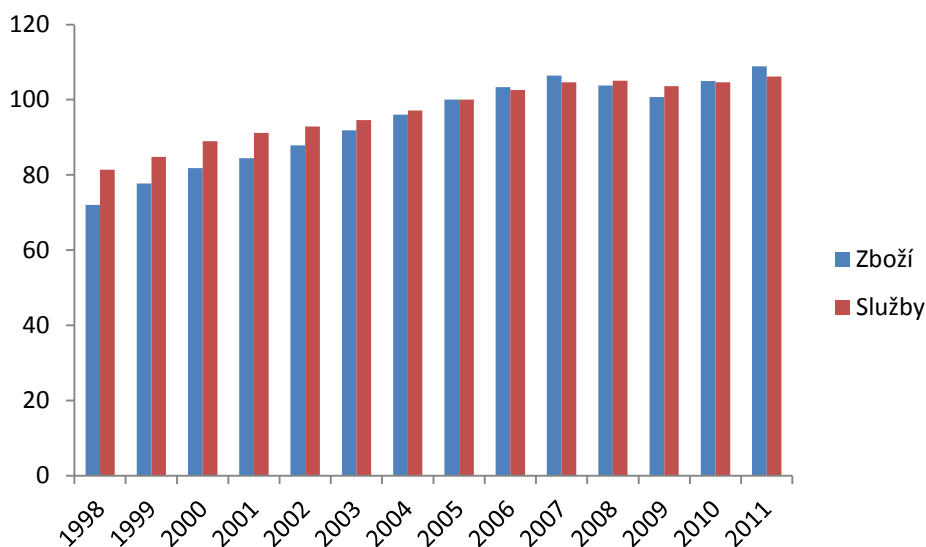

Obrázek 5: Míra nezaměstnanosti v USA

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>.

Ekonomická situace v USA se stabilizovala. Spotřeba domácností vzrostla a společně s firemními investicemi přispěla k ekonomickému růstu. Nízké úrokové sazby přispěly

k poskytování levných úvěrů, díky kterým mohly americké domácnosti dále nakupovat běžné spotřební zboží. Nárůst výdajů domácností vynaložený na spotřebu je vidět v grafu na obrázku 6. Výdaje na spotřebu amerických domácností se neustále zvyšují.

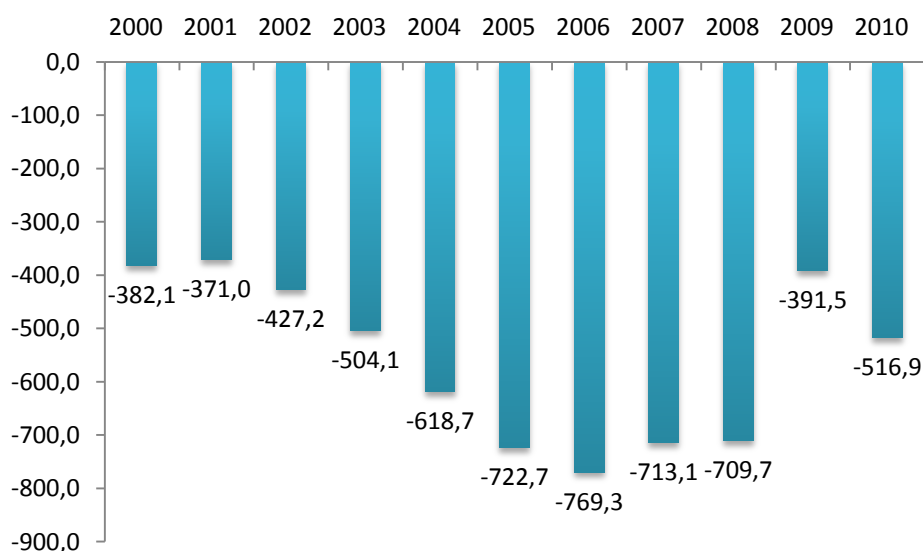

Obrázek 6: Výdaje amerických domácností na zboží a služby (v mil. USD)

Zdroj: U.S. Bureau of Economic Analysis (BEA). [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.bea.gov/>>.

Díky možnosti levného úvěru vzrostla spotřebitelská poptávka¹¹⁰. Domácí výrobci nedokázali tuto poptávku plně pokrýt, proto americké domácnosti začaly nakupovat v zahraničí. To mělo za důsledek propad bilance zahraničního obchodu USA, jak je vidět na obrázku 7. Odliv investic z USA a nízké bankovní úroky měly za následek propad dolaru na světovém měnovém trhu.

¹¹⁰ ZEMÁNEK, J. *Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky*. [online]. 29. 2. 2008 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky>>.

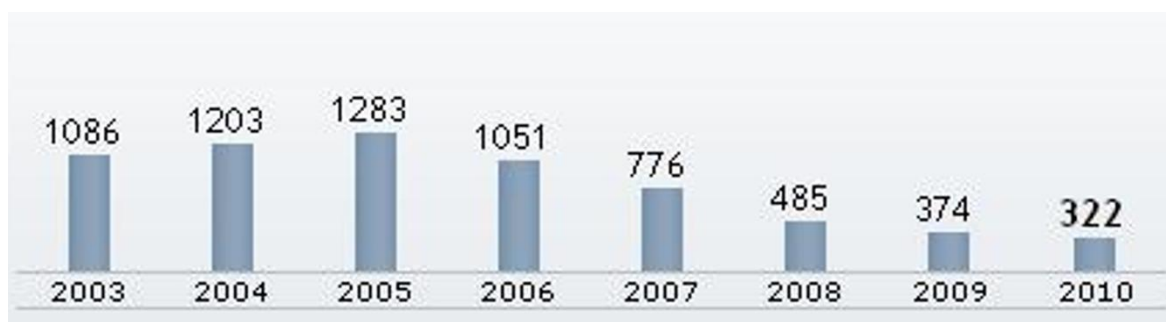

Obrázek 7: Obchodní bilance (v mld. USD)

Zdroj: U.S. Bureau of Economic Analysis (BEA). [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.bea.gov/>>.

Kromě spotřebitelského zboží americké domácnosti utrácely půjčené peníze na trhu nemovitostí. Neobvykle levné a dostupné hypotéky způsobily v USA velký stavební boom. Vlastní bydlení si mohl pořídit téměř každý, včetně lidí s nízkými a nestabilními příjmy. Hypotéku šlo sjednat bez osobních dokladů a bez dokladu o výši příjmů.

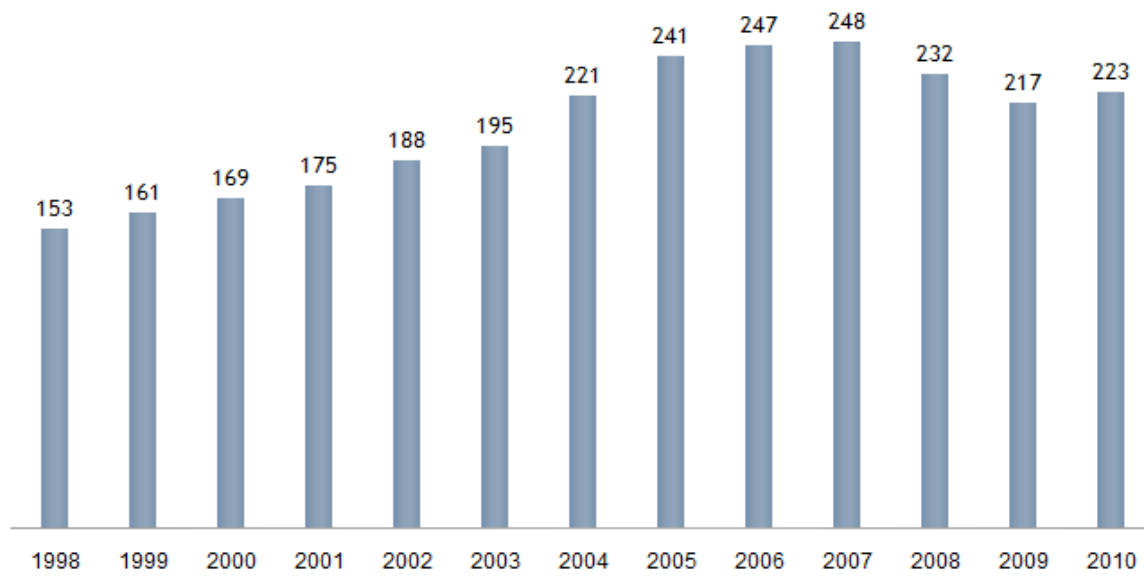
Obrázek 8 znázorňuje počet prodaných nových domů v USA. V letech 2003, 2004 a 2005 docházelo na nárůstu prodaných nových domů, vlastní bydlení bylo pro domácnosti snadno dostupné, bylo to dáno nízkou úrokovou sazbou a nízkou úrokovou sazbou hypotečních úvěrů. Po splasknutí hypoteční bubliny v roce 2007 došlo k poklesu poptávky po novém domě.

Obrázek 8: Počet prodaných nových domů v USA (tis.)

Zdroj: ZEMÁNEK, J. Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky. [online]. 10. 2. 2008 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky2>>.

Jak je patrné z obrázku 9, nenarůstal pouze počet prodaných nemovitostí, ale také jejich cena. V roce 2001 stál nový dům 175 000 dolarů, v roce 2006 již 247 000 dolarů. Příjmy domácností nerostly tak rychle jako ceny nemovitostí, proto si domácnosti pořizovaly vlastní bydlení na dluh.

Obrázek 9: Prodejní cena nového rodinného domu v USA (tis. USD)

Zdroj: Prodejní cena nového rodinného domu v USA - medián (tis.USD) - Graf. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/grafy-svet-data.php?type=usa-cenadomu-rok>>.

4.2 Příčiny vzniku finanční krize

Tato část práce shrnuje příčiny vzniku finanční krize. Na otázku, co způsobilo finanční krizi, neexistuje jednoznačná odpověď. Asi nejrozšířenější je názor, že finanční krize byla způsobena problémy na americkém hypotečním trhu. Tyto problémy by jistě neměly tak rozsáhlé důsledky a nezpůsobily by tak hluboký hospodářský pokles bez působení dalších faktorů. Následující text analyzuje okolnosti, které stály za vznikem finanční krize.

Finanční krize se důrazně projevila v posledním čtvrtletí roku 2007 krachem dvou fondů investiční banky Bear Stearns¹¹¹.

Splasknutí realitní bubliny mělo dalekosáhlé důsledky nejen ve světě hypotečních bank a vlastníků nemovitostí. Celý finanční systém byl založen na specializovaných dluhopisech

¹¹¹ FOSTER, J. B. MADOFF, F. *Velká finanční krize: příčiny a následky*. 1. vydání. Všeň: Grimmus, 2009. s. 11.

MBS (mortgage-based securities)¹¹². Což jsou dluhové cenné papíry zajištěné hypotékami¹¹³. Banky mohou hypotéku prodat na sekundárním trhu jiným institucím, na něž přechází právo přijímat měsíční splátky. Instituce pak váže hypotéky dohromady a prodává je jako MBS. Když si investor takový dluhopis koupí, získá podíl na příjmech plynoucích z měsíčních splátek vlastníků nemovitostí. Problém nastal koncem roku 2006, kdy poklesly ceny nemovitostí, a došlo k nárůstu počtu nesplacených hypotečních úvěrů. Jakmile se začaly zvyšovat počty zabavených domů, MBS začaly klesat na hodnotě a s nimi i portfolia jejich vlastníků.

Problém vznikl i z důvodu, že ratingové agentury při hodnocení rizikovosti těchto cenných papírů, udělovaly těmto aktivům vysoká hodnocení. Vlastníci se tedy domnívali, že své peníze investují bezpečně a konzervativně, ve skutečnosti se vystavovali značnému riziku.

Instituce, které mohly nakupovat na sekundárním trhu hypotéky od banky, jsou tzv. státem podporované podniky (GSE – government sponsored enterprises). Kongres založil dvě takové korporace – Fannie Mae (Federal National Mortgage Association) a Freddie Mac (Federal Home Loan Mortgage Corporation)¹¹⁴. Tyto společnosti nákupem přebírají zodpovědnost za příslušnou hypotéku, stávají se příjemcem měsíčních splátek. Hypotéku většinou vážou do MBS a prodají dál různým investorům.

Banka, která úvěr poskytla, měla dostatek finančních prostředků, aby mohla poskytnout nový úvěr novému zájemci.

Do problémů se dostal nejenom trh s nemovitostmi, ale také trh s MBS. Ceny domů klesaly, úroky u hypoték s variabilní sazbou naopak stoupaly a dluh za nemovitost byl vyšší než její reálná hodnota. Dluhopisy, do nichž byly hypotéky svázány, rapidně ztrácely na hodnotě.

Situace na finančním trhu byla velice špatná. Do problémů se dostala i pojišťovna AIG, která na dluhopisy vydávala tzv. swapy úvěrového selhání, což jsou jakési pojistky proti splátkové neschopnosti.

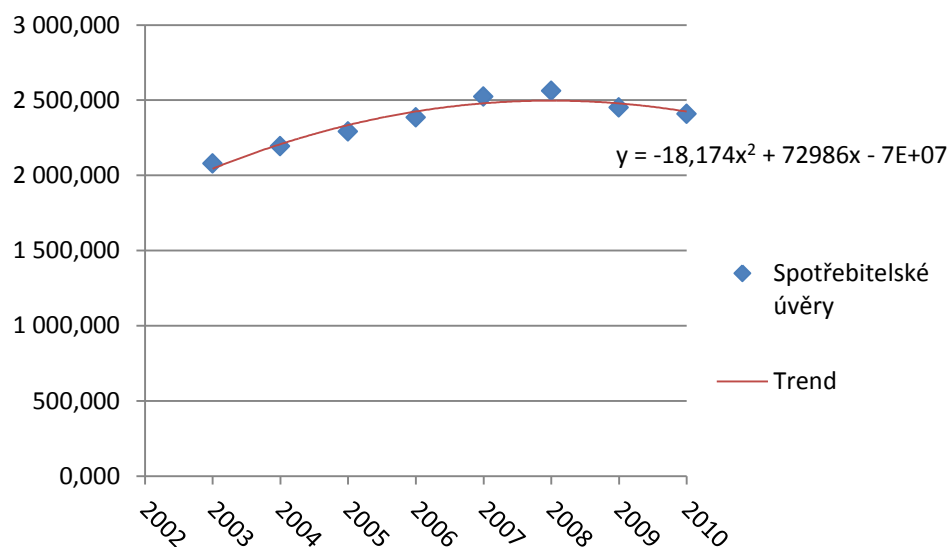
¹¹² *Mortgage-Backed Securities*. U.S. Securities and Exchange Commission [online]. 23. 7. 2010 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://www.sec.gov/answers/mortgagesecurities.htm>>.

¹¹³ WOODS, T. E.: *Krach, příčiny krize a nápravná opatření, která ji jen zhoršují*. 1. vydání. Praha: Dokořán, 2010, s. 31.

¹¹⁴ Fannie Mae byla původně založena jako vládní agentury ve 30. letech minulého století a v roce 1968 privatizována. Freddie Mac vznikl v roce 1970. Jedná se o napůl veřejné a napůl soukromé společnosti, které mají zvláštní daňové a regulační výjimky. S jejich akciemi se volně obchoduje na Newyorské burze cenných papírů. Jejich dluhopisy jsou uváděny pod názvem „státní cenné papíry“ a banky je mohou držet coby nízkoriziková aktiva.

Další příčinou byla expanzivní monetární politika, která zavedla dlouhodobě nízké úrokové sazby, které měly za následek možnost získat levný úvěr. Domácnosti začaly kupovat běžné spotřební zboží na dluh.

Graf na obrázku 10 znázorňuje vývoj spotřebitelských úvěrů v USA v letech 2003 až 2010. Spotřebitelské úvěry rostly v letech 2004 až 2007 meziročně přibližně o 5%.

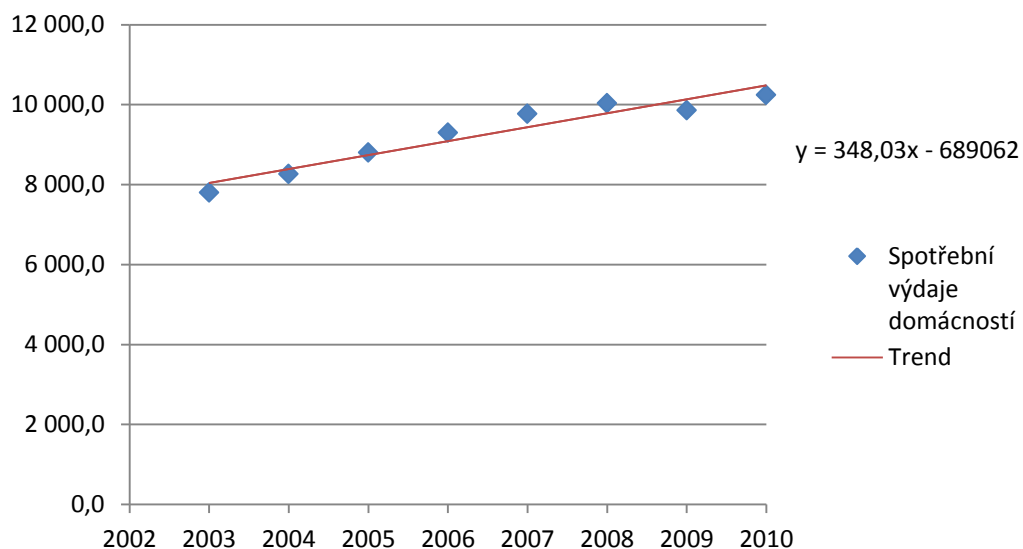
Obrázek 10: Spotřebitelské úvěry v ml. USD

Zdroj: Economic research, Federal Reserve Bank of St. Louis [online]. c 2012 [cit. 2012-04-19].

Dostupné z: <<http://research.stlouisfed.org/>>., vlastní zpracování.

Index determinace je 0,9375. Polynomickým trendem druhého stupně byla z 90% popsána realita.

Vývoj spotřebních výdajů amerických domácností je patrný z grafu na obrázku 11. Období před krizí je charakteristické rostoucím trendem spotřebních výdajů. Spotřební výdaje v letech 2004 až 2007 meziročně rostly přibližně o 6%. V roce 2009 je zaznamenán mírný pokles výdajů, ale v roce následujícím dochází k opětovnému nárůstu spotřebních výdajů.

Obrázek 11: Spotřební výdaje amerických domácností v běžných cenách (v mld. USD)

Zdroj: U.S. Bureau of Economic Analysis (BEA). [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.bea.gov/>>., vlastní zpracování

Index determinace je 0,9231. Daným modelem lineární regrese byla z 90% popsána realita.

V tabulce 6 je na základě získaných dat vypočítán poměr spotřebních výdajů a spotřebitelských úvěrů, který udává, kolik amerických dolarů spotřebních výdajů připadá na 1 americký dolar spotřebitelského úvěru. Z tabulky je patrné, že od roku 2007 na 1 americký dolar spotřebitelského úvěru připadají přibližně 4 americké dolary spotřebních výdajů.

Tabulka 6: Poměr spotřebních výdajů amerických domácností a spotřebitelských úvěrů v letech 2003 až 2010

	Spotřebitelské úvěry (v mld. USD)	Spotřební výdaje domácností (v mld. USD)	Poměr: spotřební výdaje/spotřebitelské úvěry
2003	2 077,361	7 804,1	3,8
2004	2 192,246	8 270,6	3,8
2005	2 290,928	8 803,5	3,8
2006	2 384,905	9 301,0	3,9
2007	2 522,549	9 772,3	3,9
2008	2 561,810	10 035,5	3,9
2009	2 450,147	9 866,1	4,0
2010	2 408,335	10 245,5	4,3

Zdroj: Economic research, Federal Reserve Bank of St. Louis [online]. c 2012 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z: <<http://research.stlouisfed.org/>>. U.S. Bureau of Economic Analysis (BEA). [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.bea.gov/>>., vlastní zpracování.

Domácí výrobci nedokázali pokrýt spotřebitelskou poptávku, došlo k přílivu zahraničního zboží a poklesu obchodní bilance USA.

Nízké úrokové sazby umožnily také získat levný hypoteční úvěr na pořízení vlastního domu.

Pořízení nemovitosti bylo snadné i díky nedostatečné regulaci bankovního sektoru. Žadatel o hypotéku nemusel předkládat osobní doklady ani doklady o výši příjmu. Vlastní bydlení si mohl pořídit každý občan bez ohledu na velikost příjmů. Splátky z počátku byly nižší než úroky. Úroková sazba byla v prvních rocích fixní a později variabilní.

K získání snadného úvěru na bydlení bylo podníceno i politikou podporující dostupné hypoteční úvěry. Vládní sektor vytvářel tlak na hypoteční trh, aby finanční instituce poskytovaly co nejvíce hypotečních úvěrů.

Narůstající ochota bank půjčovat peníze ke koupi nemovitostí vytvářela tlak na nárůst cen nemovitostí a rostoucí cena nemovitostí podporovala nákup dalších nemovitostí na hypoteční úvěr.

Se vznikem hypoteční bubliny souvisí i krize technologických akcií v roce 2000, kdy domácnosti zatížily své domy hypotékami. Ceny nemovitostí v roce 2002 narostly téměř o 30%, některé domácnosti zatížily své domy novým hypotečním úvěrem a tím se začala vytvářet hypoteční bublina. Někteří majitelé se snažili u svých domů uměle navýšit cenu

nemovitosti například tím, že podpláceli odhadce, aby odhad ceny jejich domu stanovili co nejvýše.

Závěr kapitoly shrnuje příčiny vzniku finanční krize a rozděluje je na mikroekonomické a makroekonomické příčiny.

Mikroekonomické příčiny:

- spotřební výdaje amerických domácností rostly, často byly financovány na dluh, na 1 americký dolar spotřebitelského úvěru připadly přibližně 4 americké dolary spotřebních výdajů,
- poskytování hypotečních úvěrů postrádalo dostatečnou kontrolu,
- ratingové agentury udělovaly vysoká hodnocení vysoce rizikovým cenným papírům,
- docházelo k přeceňování hodnoty nemovitostí.

Makroekonomické příčiny:

- expanzivní monetární politika, pomocí které byly dlouhodobě udržovány nízké úrokové sazby, což umožnilo poskytování levných úvěrů,
- nedostatečná regulace bankovního sektoru,
- deficit platební bilance, spotřeba domácností byla financována zahraničními investory.

Výše uvedené faktory směřovaly k tomu, že si Američané neuvědomovali možné hrozby finanční krize. Roky před krizí byly doprovázeny optimismem vlády, spotřebitelů, investorů i bank. K procitnutí došlo, až když spekulativní bubliny začaly prskat. Došlo k nesplácení hypoték, poklesu cen nemovitostí, snížení ratingu, k potížím s likviditou bank, k zhoršení bilance, poklesu cen akcií a ekonomika začala upadat do recese.

4.2.1 Ověřování platnosti hypotézy H_1

V této podkapitole bude ověřována platnost hypotézy H_1 : „*Velké spotřební výdaje amerických domácností jsou jednou z hlavních příčin finanční krize. Americké domácnosti svou spotřebu financovaly často na dluh v podobě bankovního úvěru.*“

Data k celkové zadluženosti domácností nejsou dostupná, proto pro ověření hypotézy byla zvolena velikost spotřebitelských úvěrů.

Pro testování hypotézy byl zvolen neparametrický test Spearmanův korelační koeficient¹¹⁵, který se používá při hodnocení těsnosti vztahu náhodných veličin. Tento test byl zvolen, protože ho lze použít pro měření síly vztahu u takových veličin, kdy nemůžeme předpokládat normální rozdělení pravděpodobností sledovaných proměnných.

Těsnost vztahu spotřebitelských úvěrů a spotřebních výdajů bude hodnocena pomocí Spearmanova korelačního koeficientu na hladině významnosti 0,05, kde H_A : Mezi veličinami neexistuje korelační vztah; H_B : Mezi veličinami existuje korelační vztah.

V tabulce 7 jsou uvedeny hodnoty potřebné pro výpočet Spearmanova korelačního koeficientu.

Tabulka 7: Spotřebitelské úvěry a spotřební výdaje domácností v USA (v mld. USD)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Spotřebitelské úvěry (v mld. USD)	2 077,361	2 192,246	2 290,928	2 384,905	2 522,549	2 561,810	2 450,147	2 408,335
Spotřební výdaje domácností (v mld. USD)	7 804,1	8 270,6	8 803,5	9 301,0	9 772,3	10 035,5	9 866,1	10 245,5

Zdroj: Economic research, Federal Reserve Bank of St. Louis [online]. c 2012 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z: <<http://research.stlouisfed.org/>>. U.S. Bureau of Economic Analysis (BEA). [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.bea.gov/>>., vlastní zpracování.

Testovací kritérium¹¹⁶ je uvedeno ve vzorci 1 a má tvar:

$$R_s = 1 - \frac{6}{n * n^2 - 1} \sum_{i=1}^n (R_i - Q_i)^2$$

(1)

Po výpočtu je hodnota testovacího kritéria -1,33. Kritická hranice byla nalezena ve statistických tabulkách a má hodnotu $r_{0,05}=0,6905$. Protože hodnota testovacího kritéria nepadla do oblasti přípustných hodnot ($0,6905 < 1,33$), považujeme Spearmanův korelační koeficient za statisticky významný a zamítáme H_A , což znamená, že vzájemná korelace mezi spotřebitelskými úvěry a spotřebními výdaji amerických domácností nebyla zamítnuta.

¹¹⁵ KUBANOVÁ, J. *Statistické metody pro ekonomickou a technickou praxi*. 2. vydání. Bratislava: STATIS, 2004. s. 157.

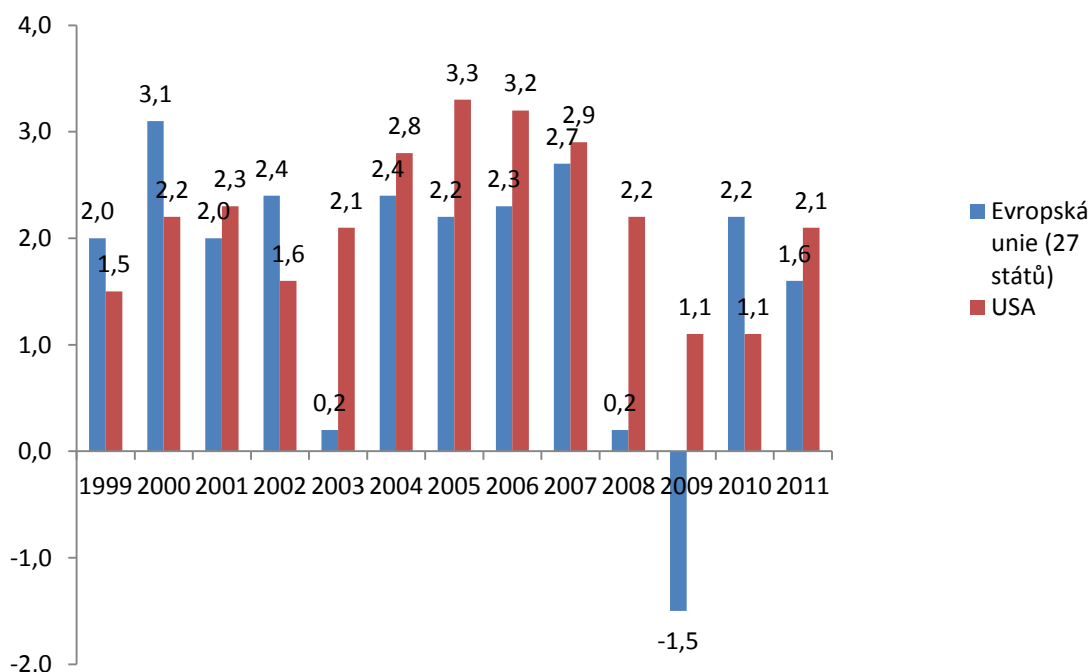
¹¹⁶ KUBANOVÁ, J. *Statistické metody pro ekonomickou a technickou praxi*. 2. vydání. Bratislava: STATIS, 2004. s. 157.

4.3 Dopady finanční krize na členské státy Evropské unie

Recese se neprojevila pouze ve Spojených státech, ale postupně se díky globalizaci rozvinula po celém světě.

Hypoteční krize, která se přeměnila v krizi finanční, zasáhla také ekonomiku Evropské unie, kde se projevila hospodářským propadem a postupně se přeměnila v krizi veřejných financí.

Obrázek 12 porovnává procentní změnu hrubého domácího produktu ve Spojených státech amerických a v Evropské unii. Hrubý domácí produkt v Evropské unii se propadl více než hrubý domácí produkt ve Spojených státech amerických. V roce 2009 HDP v EU pokleslo o 1,5% oproti roku 2008.

Obrázek 12: Procentní změna HDP oproti předchozímu roku

Zdroj: Eurostat Home. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>>.

V roce 2008 musely členské státy EU pomoci několika svým bankám, aby nedošlo k jejich krachu jako v USA. V jednotlivých státech Evropské unie nebyla ekonomická situace stejná. Ve státech západní Evropy byly nutné vládní zásahy do bankovního sektoru a jeho očištění od rizikových investic. Ve střední Evropě zůstal finanční sektor poměrně stabilní. Přesto v ekonomikách všech států Evropské unie se krize projevila zpomalením a propadem hospodářského růstu.

Jelikož další ekonomický vývoj byl velice nejistý, mnoho bank se zdráhalo půjčovat peníze, tím došlo k zpomalení tempa růstu nových investic, oslabení poptávky a tím zastavení hospodářského růstu.

Dopad finanční krize pro Evropskou unii byl obrovský. Krize vedla k ekonomickému propadu, prudkému nárůstu míry nezaměstnanosti, poklesu produktivity, spotřeby a investic, oslabení veřejných financí a celkově krize přispěla k výraznému zhoršení celosvětového obchodu.

V některých členských státech Evropské unie vnikl velký problém s veřejnými financemi. Díky sociální politice těchto států došlo ke zvýšení státního dluhu, což pro některé země má katastrofální důsledky a v budoucnu může vést i k bankrotu.

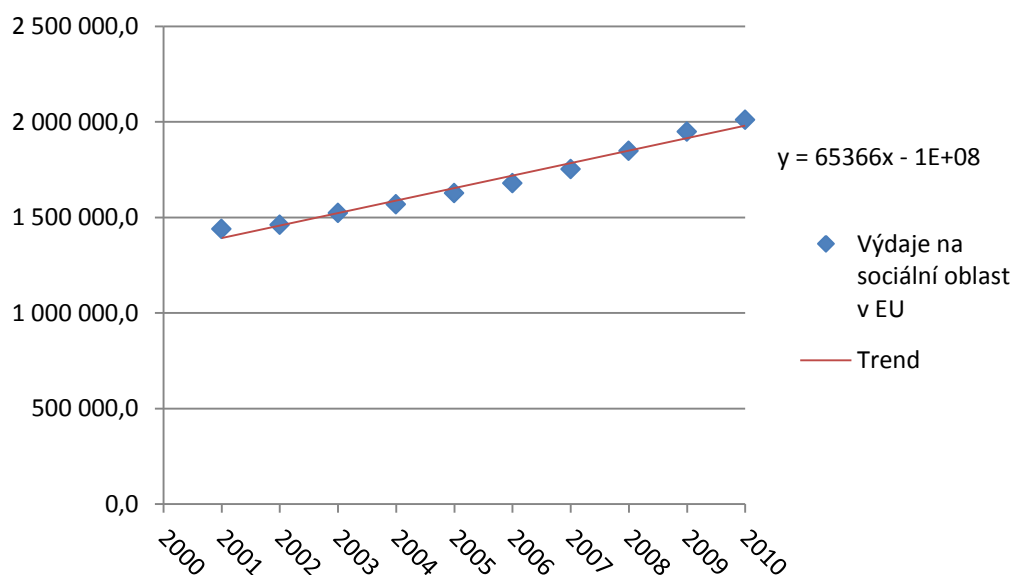
V tabulce 8 jsou hodnoty výdajů na sociální oblast a celkových vládních výdajů v Evropské unii v letech 2001 až 2010. Je spočítán podíl sociálních výdajů na celkových výdajích. Z uvedeného vyplývá, že v Evropské unii z celkových vládních výdajů je více než 30% výdajů na sociální oblast.

Tabulka 8: Procentní podíl sociálních výdajů na celkových vládních výdajích v EU

	Výdaje na sociální oblast (v mil. €)	Celkové vládní výdaje (v mil. €)	Podíl v %
2001	1 439 854,9	4 422 497,0	32,56
2002	1 462 089,5	4 633 617,6	31,55
2003	1 524 204,7	4 771 152,4	31,95
2004	1 569 370,9	4 960 616,9	31,64
2005	1 628 365,5	5 176 660,2	31,46
2006	1 680 401,1	5 411 361,4	31,05
2007	1 753 175,3	5 657 099,1	30,99
2008	1 848 302,1	5 873 254,2	31,47
2009	1 950 028,2	5 995 635,4	32,52
2010	2 011 625,7	6 199 192,2	32,45

Zdroj: Eurostat Home. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>>., vlastní zpracování.

Graf na obrázku 13 znázorňuje vývoj výdajů na sociální oblast v Evropské unii v letech 2001 až 2010. Sociální výdaje v letech 2001 až 2005 meziročně rostly přibližně o 3%, od roku 2006 se meziroční nárůst zvýšil na 4% a od roku 2007 dokonce na 6%, což bylo způsobeno přijetím opatření k řešení dopadů krize.

Obrázek 13: Vývoj výdajů na sociální oblast v EU

Zdroj: Eurostat Home. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>., vlastní zpracování.

Index determinace je 0,978. Daným modelem lineární regrese byla z 98% popsána realita.

4.3.1 Ověřování platnosti hypotézy H_2

V této podkapitole bude ověřena platnost hypotézy H_2 : „V členských státech Evropské unie byly vysoké vládní výdaje na sociální oblast a jejich zvyšování v období krize vedlo k významnému nárůstu deficitu státních rozpočtů.“

Pro testování hypotézy byl zvolen neparametrický test Spearmanův korelační koeficient¹¹⁷, který se používá při hodnocení těsnosti vztahu náhodných veličin. Tento test byl zvolen, protože ho lze použít pro měření síly vztahu u takových veličin, kdy nemůžeme předpokládat normální rozdělení pravděpodobností sledovaných proměnných. Test bude hodnotit těsnost vztahu vládních výdajů na sociální oblast a vládního deficitu na hladině významnosti 0,05. Testujeme hypotézu H_A : Mezi vládním deficitem a vládními výdaji na sociální oblast neexistuje korelační vztah, proti H_B : Mezi vládním deficitem a vládními výdaji na sociální oblast existuje korelační vztah.

V tabulce 9 jsou uvedeny hodnoty potřebné pro výpočet Spearmanova korelačního koeficientu.

¹¹⁷ KUBANOVÁ, J. *Statistické metody pro ekonomickou a technickou praxi*. 2. vydání. Bratislava: STATIS, 2004. s. 157.

Tabulka 9: Vládní deficit a sociální výdaje v Evropské unii (v mld. Euro)

	Sociální výdaje	Vládní dluh
2002	1 462,1	6 006,2
2003	1 524,2	6 257,3
2004	1 569,4	6 607,9
2005	1 628,4	6 951,9
2006	1 680,4	7 200,5
2007	1 753,2	7 315,1
2008	1 848,3	7 791,0
2009	1 950,0	8 779,3
2010	2 011,2	9 812,7

Zdroj: Eurostat Home. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>., vlastní zpracování.

Testovací kritérium má stejný tvar, jako vzorec 1:

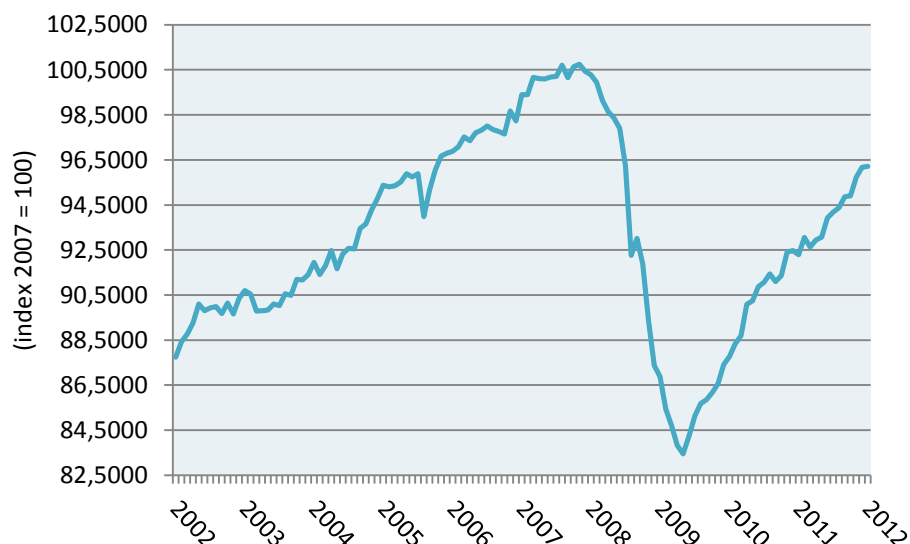
$$R_s = 1 - \frac{6}{n * n^2 - 1} \sum_{i=1}^n (R_i - Q_i)^2$$

Po výpočtu je hodnota testovacího kritéria 1. Kritická hranice byla nalezena ve statistických tabulkách a má hodnotu $r_{0,05} = 0,6833$. Protože hodnota testovacího kritéria nepadla do oblasti přípustných hodnot ($0,6833 < 1$), považujeme Spearmanův korelační koeficient za statisticky významný a zamítáme H_A , což znamená, že vzájemná korelace mezi vládními výdaji na sociální oblast a vládním deficitem nebyla zamítnuta.

4.4 Dopady krize na automobilový průmysl

Klesající výkon ekonomiky měl negativní dopad na průmyslovou produkci. Nejvýrazněji byl ovlivněn automobilový průmysl, kde se finanční krize projevila pozastavením výroby některých automobilek a propouštěním zaměstnanců. Propad v automobilovém průmyslu zaznamenaly automobilky ve Spojených státech i v Evropě.

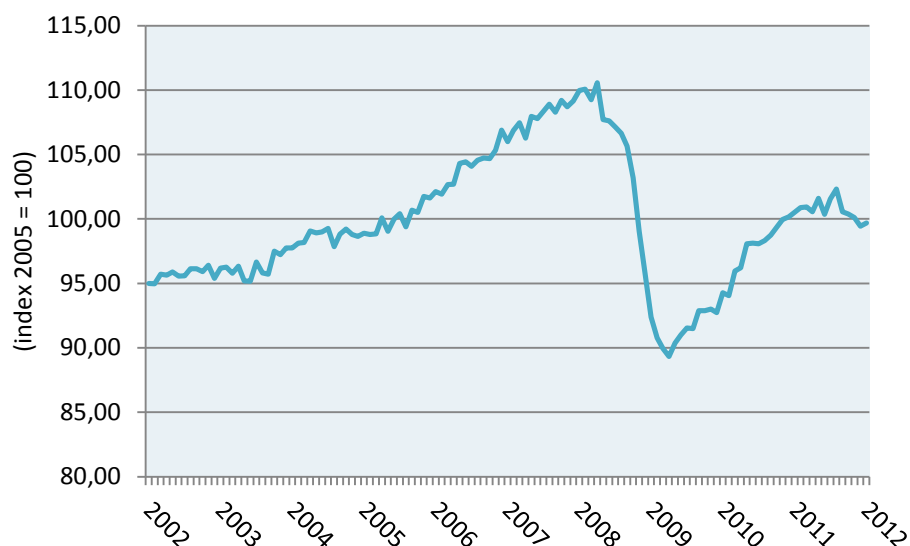
Grafy na obrázcích 14 a 15 ukazují vývoj indexu průmyslové produkce v USA a Evropské unii v období 2002 až 2012. Ve Spojených státech amerických i v Evropské unii došlo k výraznému poklesu v roce 2008, kdy hodnota indexu klesla pod 90 bodů. Propad pokračoval i v roce 2009. Během roku 2010 začal index průmyslové produkce růst, ale stále se nedostal na hodnoty roku 2007.

Obrázek 14: Index průmyslové produkce v USA v letech 2002 až 2012

Zdroj: *Economic research, Federal Reserve Bank of St. Louis [online]. c 2012 [cit. 2012-04-14].*

Dostupné z: <http://research.stlouisfed.org/>.

Obrázek 15: Index průmyslové produkce v EU (27 států) v letech 2002 až 2012

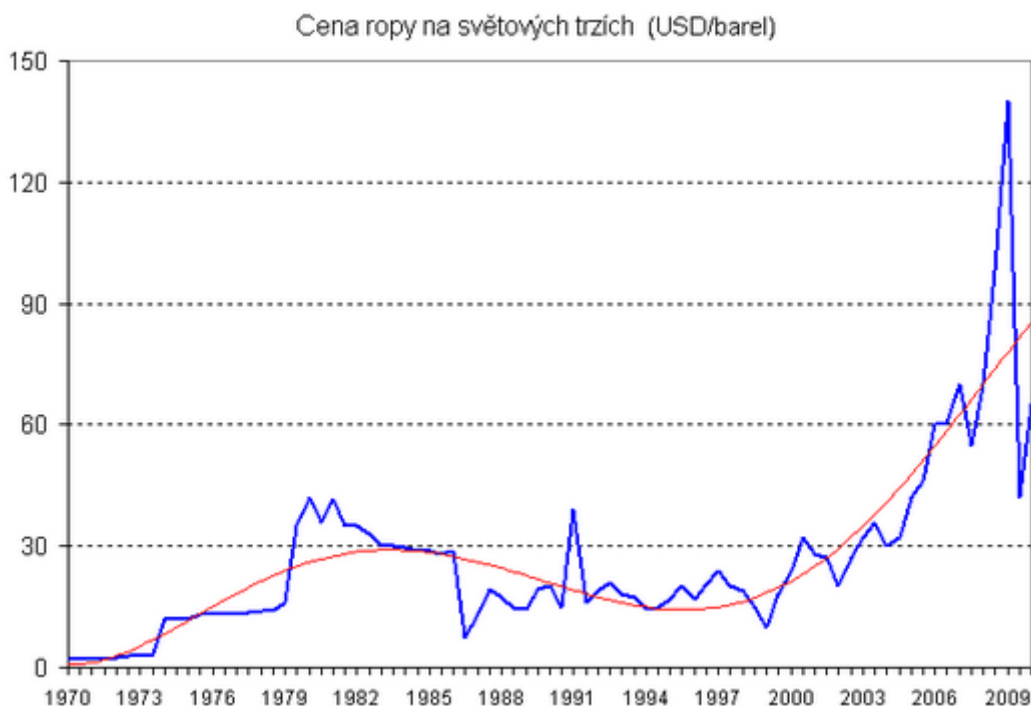
Zdroj: *Eurostat Home. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z:*

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>.

Jednu z příčin¹¹⁸ strukturální krize automobilového průmyslu lze spatřovat v omezeném množství přírodních zdrojů ropy na světě. Rostoucí poptávka po ropě vedla v roce 2008

¹¹⁸ KUPEC, O. LANG, H.: *Celosvětová finanční, automobilová a konjunkturální krize příčiny, opatření a aktuální stav.* [online]. c 2007 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=kupec_lang&source=web&cd=1&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ekonomikaamanagement.cz%2FgetFile.php%3FfileKey%3DCEJVB0NUCAvVCEZIU1VHB0M

k explozi cen na ropných trzích, cena se v polovině roku vyšplhala na 150 USD za barel. Vývoj nárůstu ceny ropy je vidět na obrázku 16.

Obrázek 16: Vývoj ceny ropy (USD/barel)

Zdroj: Cena ropy na světových trzích - Graf. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/grafy-energie-data-img.php?type=cena-ropy>>.

Poptávka po velkých autech s vysokou spotřebou, po sportovních vozech a luxusních limuzínách začala podstatně klesat. Tento pokles byl zaznamenán jak v USA, tak v Evropě. Rozhodování spotřebitelů při koupi vozu bylo značně ovlivněno rostoucí cenou pohonných hmot.

Problémem se staly i nadměrné kapacity automobilového průmyslu, které vznikly díky rostoucí poptávce v předchozích letech.

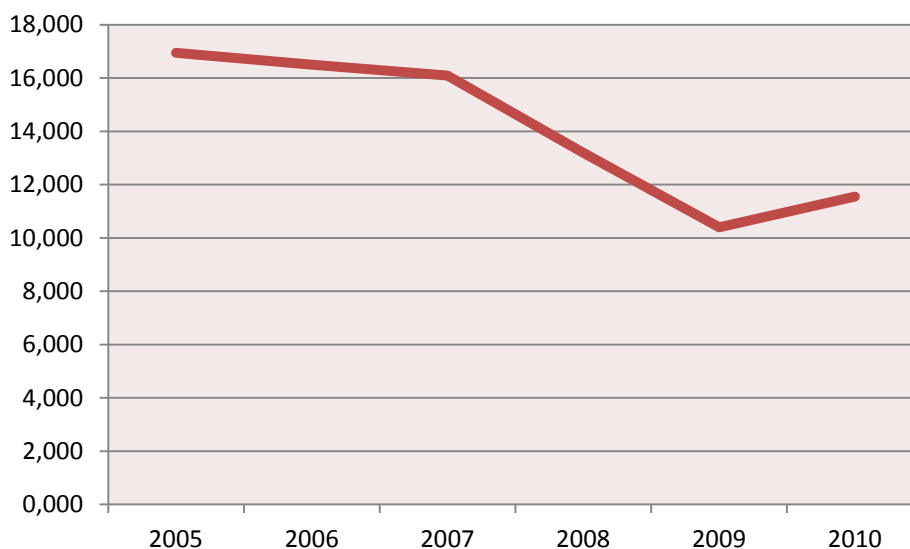
V automobilovém průmyslu v roce 2008 došlo k dramatickému propadu odbytu. Z tabulky 10 vyplývá, že největší propad zaznamenala německá automobilka Porsche.

Tabulka 10: Pokles prodeje osobních automobilů ve vybraných automobilkách v roce 2008

Automobilky	Pokles prodeje v roce 2008
Ford	-34%
Chrysler	-33%
General Motors	-30%
BMW	-30%
Porche	-45%

Zdroj: MIKESKA, M. *Automobilový průmysl vs. finanční krize*. [online]. 16. 10. 2008 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://www.investujeme.cz/automobilovy-prumysl-vs-financni-krize/>>.

Graf na obrázku 17 ukazuje pokles množství prodaných osobních automobilů ve Spojených státech v roce 2008 a 2009.

Obrázek 17: Prodej osobních automobilů v USA v letech 2005 až 2010 (v mil.)

Zdroj: *Economic research, Federal Reserve Bank of St. Louis* [online]. c 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://research.stlouisfed.org/>>.

Nízký odbyt byl způsoben¹¹⁹ nejistou situací, kterou vyvolala finanční krize, spotřebitelé se nechtěli pouštět do velkých nákupů ani financovat nový vůz na základě vlastního zadlužení. Díky finanční krizi byl ztížen přístup k úvěrům a snížila se spotřebitelská důvěra.

Výrobci automobilů v USA i v Evropě na klesající poptávku reagovali velkými slevami a výhodami, přesto se jim poptávku oživit nepodařilo, proto se některé automobilky rozhodly omezit výrobu, nebo dokonce propouštět své zaměstnance.

¹¹⁹ MIKESKA, M. *Automobilový průmysl vs. finanční krize*. [online]. 16. 10. 2008 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://www.investujeme.cz/automobilovy-prumysl-vs-financni-krize/>>.

Automobilový průmysl zajišťuje ve Spojených státech a některých státech Evropské unie velký počet pracovních míst, např. ve Francii zajišťuje pracovní místa pro 9% pracujících, ve Velké Británii pro 3%, v Německu pro 2% a v Itálii a Spojených státech amerických pro 1% pracovních sil. Proto se také vlády jednotlivých států rozhodly vzniklou situaci řešit.

Americká vláda poskytla společnostem General Motors a Chrysler na konci roku 2008 státní úvěr v hodnotě 17,4 mld. USD. Německá vláda upravila automobilovou daň ve prospěch ekologických aut.

Významným vládním zásahem do automobilového průmyslu v některých zemích bylo zavedení tzv. šrotovného. Jednalo se o státní dotaci na nákup nového vozu pro ty, kteří starý vůz odevzdají na vrakoviště a nechají ho ekologicky sešrotovat. Toto opatření mělo podpořit poptávku po automobilech, vedlejším efektem měl být dopad na životní prostředí, protože nové vozy jsou ekologičtější a nezatěžují ovzduší tolika škodlivými zplodinami.

Šrotovné bylo zavedeno jen v některých státech (např. USA, Německo). V České republice bylo toto opatření také navrženo, ale prezidentem Václavem Klausem vetováno. Mezi ekonomy vyvolalo šrotovné velkou vlnu diskuse a kritiky¹²⁰.

Jedním z diskutovaných oblastí bylo, zda se nejedná pouze o populistické opatření vlády. Řada ekonomů viděla problém v možném prohloubení budoucího zadlužení státu. Pokud budou koupena nová auta v době zavedení šrotovného, budou i prostředky za DPH z nově prodaného auta získány v této době, ale z pohledu příjmů státu budou sníženy o vyplacenou „šrotovací“ prémie.

Za další negativum šrotovného bylo považováno, že se nejedná o dlouhodobě udržitelné opatření, a že nepřispívá k tvorbě nových pracovních míst.

Dopadem šrotovací prémie je přesunutí poptávky v čase a její urychlení. Toto způsobí oživení na trhu s automobily v daném čase, ale v budoucnu tyto nákupy budou chybět, což se může projevit odbytovými problémy. Budoucí poptávka bude nutně nižší o část dotovaných automobilů, na trhu vznikne ekonomická nerovnováha v podobě silnější převahy nabídky nad poptávkou.

Ve Spojených státech amerických¹²¹ bylo šrotovné zavedeno v červenci 2009 a koncem srpna téhož roku ukončen. Spotřebitelé při koupi úspornějšího osobního nebo lehkého

¹²⁰ NOVOTNÝ, R. *Šrotovné: Co je a co není vidět?*. [online]. 15. 4. 2009 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://www.mesec.cz/clanky/srotovne-co-je-a-co-neni-videt/>>.

¹²¹ ČTK. *Jako před šrotovným. Prodej aut v USA se v září meziročně propadl téměř o čtvrtinu*. [online]. 2. 10. 2009 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://byznys.ihned.cz/c1-38501420-jako-pred-srotovnym-prodej-aut-v-usa-se-v-zari-mezirocne-propadl-temer-o-ctvrtinu>>.

nákladního automobilu mohli výměnou za starší vůz získat příspěvek až 4500 dolarů. Po skončení programu šrotovného ve Spojených státech se prodej osobních automobilů v září meziročně propadl o 23%. Potvrdily se tak předpoklady ekonomů, že po ukončení programu dojde k poklesu poptávky po osobních automobilech.

Podobné dopady programu byly zaznamenány ve státech Evropské unie. Největší pokles se projevil v automobilovém průmyslu v Německu a Itálii. Německo¹²² zavedlo šrotovné počátkem roku 2009 a program ukončilo v září téhož roku.

Tabulka 11 ukazuje meziroční změnu prodeje v roce 2010 ve vybraných státech, největší pokles prodeje automobilů je v Německu.

Tabulka 11: Prodej automobilů za leden - listopad 2010 v Evropě

Země	Prodej (tis.)	Meziroční změna v %
Německo	2686	-25,2
Francie	2023	-2,4
Velká Británie	1907	3,4
Itálie	1829	-8,2
Česká republika	154	4,9

Zdroj: LAVIČKA, V. Účinek šrotovného vyprchal. Prodej nových aut v EU klesl o čtvrtinu. [online]. 19. 12. 2010 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://byznys.ihned.cz/c1-48777160-prodej-vozu-prestane-klesat-v-pristim-roce>>.

Z tabulky 12 je patrný významný pokles v roce 2010 u Volswagenu.

Tabulka 12: Prodej osobních automobilů ve vybraných automobilkách v lednu až listopadu 2010

Firma	Prodej (tis.)	Meziroční změna v %
Volsswagen	2722	-5,1
Renault	1301	5,2
General Motors	1088	-9
Ford	1036	-12,4
BMW	683	5,5

Zdroj: LAVIČKA, V. Účinek šrotovného vyprchal. Prodej nových aut v EU klesl o čtvrtinu. [online]. 19. 12. 2010 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://byznys.ihned.cz/c1-48777160-prodej-vozu-prestane-klesat-v-pristim-roce>>.

¹²² LAVIČKA, V. Účinek šrotovného vyprchal. Prodej nových aut v EU klesl o čtvrtinu. [online]. 19. 12. 2010 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://byznys.ihned.cz/c1-48777160-prodej-vozu-prestane-klesat-v-pristim-roce>>.

5 OPATŘENÍ HOSPODÁŘSKÉ POLITIKY V BOJI PROTI FINANČNÍ KRIZI

Následky finanční krize bylo nutné řešit. Vlády a centrální banky využívaly své nástroje pro stabilizaci ekonomiky. V následující části práce jsou popsána opatření přijatá k řešení následků krize. Je provedena komparace nástrojů využitých vládou Spojených států a Evropskou unií. Závěr kapitoly shrnuje efekty použitých nástrojů a hodnotí jejich vliv na ekonomiku.

K řešení vzniklé krize byly využity nástroje hospodářské politiky – fiskální a monetární. Monetární politika je nástrojem centrální banky a slouží k dosažení makroekonomických cílů. Fiskální politiky se zabývá příjmovou a výdajovou stránkou rozpočtu.

Opatření přijatá vládami¹²³ k řešení ekonomické situace lze shrnout do následujících bodů:

- výkup problémových aktiv (cenných papírů navázaných na americké rizikové hypotéky) vládními fondy,
- přímý kapitálový vstup vlád do jednotlivých bank důležitých pro finanční systém,
- garance depozit.

Centrální banky přijaly také řadu opatření, hlavními jsou:

- injekce likvidity do peněžního systému,
- snížení úrokových sazeb.

5.1 Opatření přijatá v USA

V době vzniku finanční krize bylo za nejúspěšnější lék k řešení finančních krizí považováno včasné dodání likvidity. Centrální banky dokázaly takto čelit několika následným vlnám burzovní paniky i mimořádným finančním šokům.

Následující text popisuje opatření přijatá¹²⁴ ve Spojených státech amerických. Přijatá opatření jsou rozdělena do časové řady, v závěru jsou vyčísleny vynaložené prostředky na zmírnění dopadů krize a na její řešení.

¹²³ SINGER, Miroslav. *Finanční krize: příčiny a možné dopady na českou ekonomiku*. [online]. 29. 10. 2008 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/Singer_20081029_Appia.pdf>.

¹²⁴ DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 311-315.

V srpnu 2007 Federální rezervní systém poskytl úvěry komerčním bankám prostřednictvím 1. diskontního okénka, jednalo se o částku 38 mld. USD, která se téměř zdvojnásobila a vzrostla na 64 mld. USD.

V září 2007 FED snížil základní úrokovou sazbu o půl procentního bodu na 4,75%. Další snížení úrokových sazeb následovalo v prosinci téhož roku, sazba klesla o 0,25 %.

Na konci roku 2007 poskytl podkapitalizovaným bankám 40 mld. ve 2. diskontním okénku, které bylo rozděleno do dvou aukcí. Tato akce umožnila anonymní přístup k úvěrům všem ohroženým finančním institucím. Investoři reagovali neočekávaně. Síla pomoci centrální banky pro ně byla důkazem skutečného rozsahu krize, takže opět uzavírali své pozice a burzy nadále výrazně klesaly.

Americká centrální banka pod tlakem negativního vývoje na světových burzách 22. ledna na mimořádném zasedání snížila úrokové sazby o 0,75% na 3,5%. Jednalo se o mimořádné snížení, přesto 30. ledna došlo k dalšímu snížení sazeb o půl procentního bodu na 3%.

V lednu 2008 vláda schválila protirecesní balíček ekonomických stimulů, s cílem stimulovat spotřební výdaje a urychlit potřebné podnikatelské investice. Opatření zahrnovala jednorázové daňové refundace ve výši až 600 USD pro jednotlivce kromě nejbohatších vrstev, 1 200 USD pro manžele a 300 USD pro každé dítě, důchodce a veterány, kteří neplatí daně. Zároveň obsahovala investiční pobídky pro malé firmy. Konečný objem prostředků na podporu ekonomiky činil 152 mld. USD.

V únoru roku 2008 FED zavedl pravidelné měsíční aukce, na kterých nabízel hotovost 60 mld. USD, v březnu byl tento objem dokonce navýšen na 100 mld. USD z důvodu rostoucích likviditních tlaků na finančním trhu.

Dne 18. března 2008 FED rozhodl o dalším snížení úrokové sazby o 0,75 procentního bodu na 2,25%. Ve stejném rozsahu byla snížena diskontní sazba na 2,5%, která se používala při úročení nouzových úvěrů.

Významným krokem FEDu v roce 2008 bylo rozšíření platnosti výpomocného úvěrového programu, který dosud směřoval výhradně vůči komerčním bankám, i na další finanční firmy (investiční banky, obchodníky s cennými papíry apod.). V rámci této nové výpůjční facility s termínem 28 dnů FED akceptoval požadavky ve výši 75 mld. USD.

Koncem března téhož roku ministr financí předložil významný a rozsáhlý návrh na posílení regulace finančních trhů v USA. Návrh předpokládal významné posílení regulační úlohy FEDu a vytvoření centralizovaného dohledu nad finančním trhem. Pod dohled by

poprvé v historii spadly i investiční banky a další dosud neregulované finanční instituce, kterým by pak bylo možno v případě potřeby poskytnout nouzové úvěry. Návrh se po svém zveřejnění setkal s výraznou kritikou ze strany malých pojišťoven a záložní, tak ze strany významných ekonomů.

Na konci září 2008 vláda dospěla k názoru, že poskytování dílčích záchranných balíčků není dostatečně účinné, proto byl americkým zákonodárcům předložen návrh komplexního balíku na záchranu finančního sektoru. Byl přijat Zákon o nouzové stabilizaci ekonomiky. Tento plán¹²⁵ zahrnoval 700 miliard dolarů na záchranu finančního systému, vládní zdroje měly být použity na odkoupení prakticky bezcenných aktiv krytých hypotékami.

Zvláštní opatření přijala americká vláda i vůči významným institucím. Příkladem je finanční pomoc státem podporované hypoteční společnosti Fannie Mae a Fressie Mac. Federální úřad pro dohled nad společnostmi se státní účastí oznámil, že plánuje okamžitou pomoc těmto institucím ve výši 200 mld. USD. Snížil také jejich povinné kapitálové rezervy z 30 na 20%, aby mohly refinancovat nesplácené hypoteční úvěry.

Krize, která začala v březnu roku 2007 a vyvrcholila na podzim roku 2008, prakticky změnila systém amerického investičního bankovníctví¹²⁶. Byla prováděná největším objemem státních intervencí do finančního systému.

Všechny výše uvedené kroky americké vlády mají negativní vliv na rozpočet. Je důležité si uvědomit, že i snaha FEDu zabránit burzovní panice a bankovní krizi, vyvolala významné náklady. Ztráty vzniklé v této souvislosti bude muset také převzít stát.

5.2 Opatření přijatá Evropskou unií

Krize podle zprávy Evropské komise¹²⁷ měla dalekosáhlé důsledky, způsobila velký pokles ekonomické činnosti, vedla k výraznému nárůstu nezaměstnanosti, významnému propadu produktivity a silně oslabil veřejné finance.

Evropská unie se zaměřila na opatření k hospodářskému oživení ve třech klíčových oblastech, jedná se o:

- nutnost přísné konsolidace veřejných financí s cílem posílit makroekonomickou stabilitu,

¹²⁵ FOSTER, J. B. MADOFF, F. *Velká finanční krize: příčiny a následky*. 1. vydání. Všeň: Grimmus, 2009. s. 112.

¹²⁶ KOHOUT, P. *Finance po krizi, důsledky hospodářské recese a co bude dál*. 2. rozšířené vydání. Praha: Grade Publishing, a.s., 2010, s. 79.

¹²⁷ EVROPSKÁ KOMISE. *Roční analýza růstu: postup v rámci ucelené reakce Evropské unie na krizi*. [online]. 12. 1. 2011 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/cs_final.pdf>.

- reformy pracovního trhu s cílem zvýšit zaměstnanost,
- opatření na posílení růstu.

Měnová politika¹²⁸ v rámci Evropské unie je zajišťována Evropskou centrální bankou (ECB) a Evropským systémem centrálních bank (ESCB). Evropská centrální banka přijala řadu opatření k vyřešení negativních dopadů finanční krize.

Evropské centrální banky¹²⁹ v roce 2007 uvolnily do finančního systému celkem 130 mld. USD. Evropská centrální banka v souvislosti s krizí likvidity na mezibankovním trhu poskytla bankám půjčky ve výši více než 200 mld. USD.

Na konci roku 2007 poskytla Evropská centrální banka 390 evropským bankám 348 mld. EUR za 4,21 %, což byla sazba nižší než na mezibankovním trhu. Tato částka byla téměř dvojnásobkem objemu jejich povinných minimálních rezerv. Dále ECB nabídla v 28denní aukci 20 mld. USD.

Kromě opatření, která přijala Evropská unie, k řešení krize, každý členský stát se s krizí vyrovnával pomocí vlastních řešení. Následující podkapitoly popisují opatření přijatá ve třech vybraných státech Evropské unie¹³⁰.

5.2.1 Německo

Německo se zaměřilo na stabilizaci finančních trhů přijetím dvou konjunkturálních balíčků. První balíček byl přijat v listopadu 2008 pod názvem „Zajištění zaměstnanosti posílením růstu“. V rámci balíčku byla přijata tato opatření:

- zřízení dalších 1000 zprostředkovatelen práce,
- prodloužení doby pobírání podpory při práci na zkrácený úvazek,
- vytvoření zvláštního programu pro starší a málo kvalifikované pracovníky,
- podpora energetické sanace budov a energeticky efektivní výstavby,
- zvýšení daňových odpisů u některých řemeslných výkonů,
- rozšíření možností zvláštních odpisů pro malé a střední podniky,
- degresivní odpisy pro movitý majetek firem ve výši 25%,

¹²⁸ LELEK, T. *Hospodářská politika v Evropské unii*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2011, s. 64.

¹²⁹ DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 311-315.

¹³⁰ VÝZKUMNÝ ÚSTAV PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Protikrizová opatření ve vybraných zemích EU*. [online]. Duben 2009 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <http://www.vupsv.cz/sites/File/knihovna/protikrizova_opatreni.pdf>.

- osvobození nových osobních vozů od daně z motorových vozidel,
- podpora programu „Zlepšení regionální hospodářské struktury“,
- urychlení realizace naléhavých investic v dopravě,
- podpora inovací,
- navýšení prostředků na infrastrukturní programy státní banky KfW pro obce.

V lednu 2009 přijala spolková vláda druhý konjunkturální balíček, který byl velice obsáhlý a zaměřil se na to, aby Německo vyšlo z globální hospodářské a finanční krize posíleno a jeho ekonomické postavení pro budoucí vývoj bylo dostatečně pevné. Jádrem balíčku jsou úlevy pro občany, cílené posilování ekonomiky a zabezpečování zaměstnanosti, opatření dlouhodobé finanční politiky a rozsáhlé investice do oblasti vzdělávání, infrastruktury a ochrany klimatu, které mají zároveň sloužit k dlouhodobému posílení a modernizaci země.

5.2.2 Velká Británie

Britská vláda přijala několik stimulačních dopadů ke snížení negativních dopadů ekonomické krize. V říjnu 2008 vyhlásila záchraný plán pro britské banky v hodnotě 50 miliard liber a dalších 200 miliard liber vyčlenila pro krátkodobé půjčky, které mají zajistit bankám v případě potřeby hotovost.

V prosinci 2008 byla snížena úroková míra o celé 1% na 2%, což byla nejnižší úroková míra za posledních 57 let. V lednu 2009 ve snaze zabránit prohlubování ekonomické recese došlo k dalšímu snížení o půl procentního bodu na 1,5%.

K oživení britské ekonomiky mělo přispět dočasné snížení daně z přidané hodnoty ze 17,5% na 15% (jedná se o nejnižší povolenou úroveň v rámci pravidel Evropské unie). Z tohoto snížení byl vyjmut tabák, alkohol a benzin. Snížení trvalo do konce roku 2009.

Na začátku roku 2009 britská vláda nabídla záruky za úvěry malým a středním podnikům v hodnotě 20 miliard liber a zároveň představila balíček opatření, který má pomoci problémovému automobilovému průmyslu přežít recesi. Pomoc spočívá v garanci úvěrů pro automobilové společnosti v celkovém objemu 2,3 miliardy liber.

Domácnosti, které dočasně přišly o část svých příjmů (ztráta zaměstnání, snížení příjmů), mají možnost odložit splácení úroků za své hypotéky pro dobu až 2 let.

V oblasti nezaměstnanosti je poskytována mimořádná pomoc zaměřená na podporu návratu nezaměstnaných do zaměstnání. Mimořádné fondy jsou poskytovány poradenským

centrům, které by měly poskytovat uchazečům o práci intenzivnější a individuální záměrnou pomoc.

5.2.3 Slovenská republika

Slovenská vláda přijala od března 2009 následující opatření:

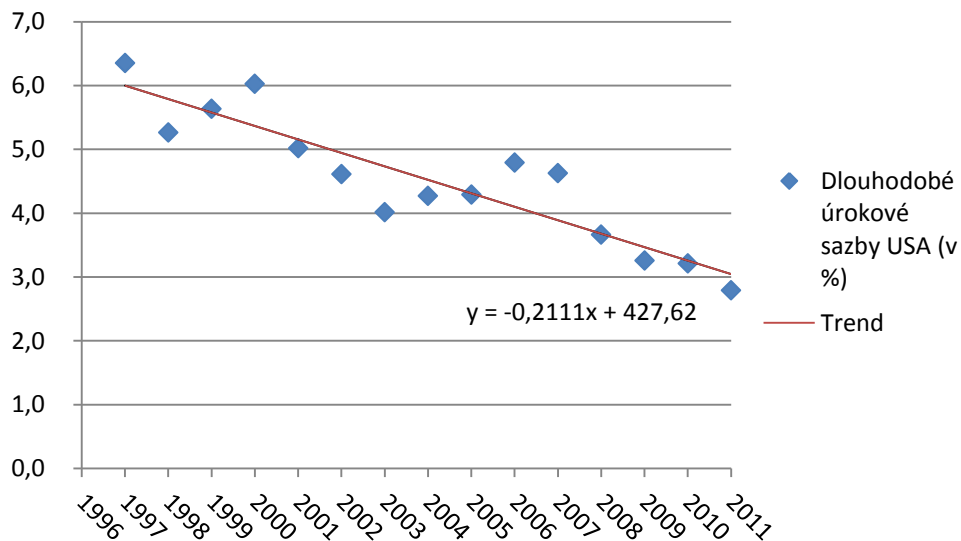
- příspěvek na podporu udržení zaměstnání,
- příspěvek na podporu vytváření nových pracovních míst,
- příspěvek ke mzdě zaměstnance, který byl před přijetím do pracovního poměru veden v evidenci uchazečů nejméně 3 měsíce,
- příspěvek na podporu samostatné výdělečné činnosti,
- příspěvek na samostatnou výdělečnou činnost v oblasti zpracování zemědělských výrobků a obchodování s nimi.

Tyto příspěvky byly poskytovány do konce roku 2010.

5.3 Komparace základních makroekonomických ukazatelů

Cílem této kapitoly je shrnout účinky přijatých opatření a porovnat ekonomický vývoj po propuknutí krize ve Spojených státech amerických a v Evropské unii. Dosažené údaje poslouží k posouzení efektů hospodářských politik a vyvození závěrů o jejich účinnosti.

Dopady finanční krize byly řešeny na monetární i fiskální úrovni. Spojené státy americké řešily krizovou situaci nejprve na úrovni monetární tím, že centrální banka snižovala úrokové sazby. Stejným způsobem postupovaly centrální banky členských států Evropské unie a Evropská centrální banka. Vývoj úrokových sazeb je patrný z grafů na obrázku 18 a 19. Na obrázku 18 je vidět klesající trend úrokových sazeb v USA. I v Evropské unii je patrný klesající vývoj úrokových sazeb, oproti USA je tento pokles pozvolnější.

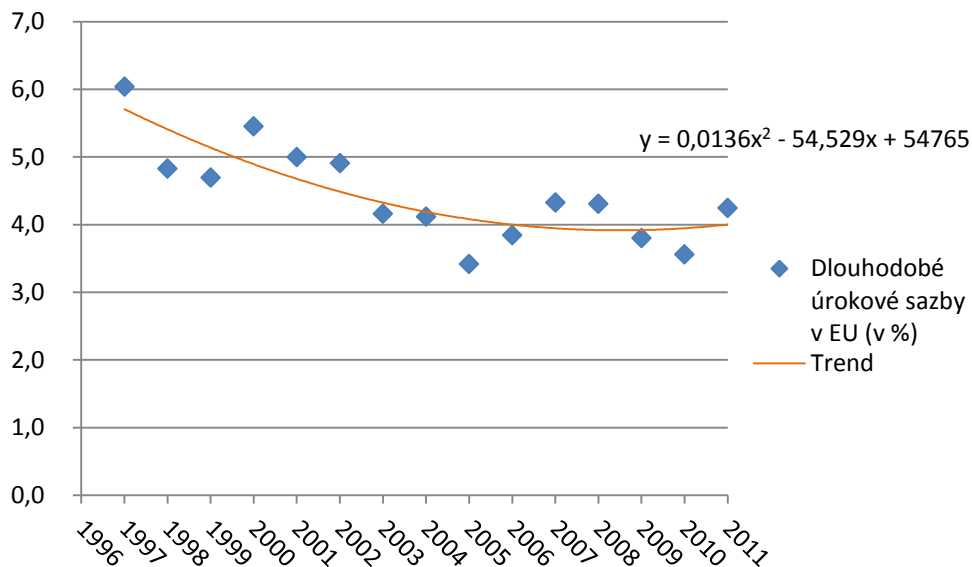

Obrázek 18: Dlouhodobé úrokové sazby v USA (v %)

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>.

Index determinace je 0,82283, blíží se k 1, což poukazuje na poměrně těsný vztah mezi proměnnými. Hodnoty úrokových sazeb těsně kopírují zvolený trend.

Obrázek 19: Dlouhodobé úrokové sazby v EU (v %)

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>.

Index determinace je 0,58014, což vyjadřuje, že úrokové sazby Evropské unie nekopírují zvolený trend příliš těsně, což může být způsobeno odchylkou mezi hodnotami úrokových sazeb jednotlivých států a hodnotou úrokové sazby Evropské unie jako celku.

Protože úrokové sazby byly na historickém minimu, Federální rezervní systém v USA zvýšil objem peněz v ekonomice, aby posílil likviditu na finančních trzích. Stejně opatření použila centrální banka Velké Británie. Dále docházelo k odkupu problémových dluhopisů, tento krok měl zabránit rostoucímu zadlužení. Evropská centrální banka v této oblasti nezasahovala v tak vysoké míře jako FED.

Ve fiskální oblasti Spojené státy americké přijaly opatření v podobě dodatečných vládních výdajů, hlavní snahou bylo stimulovat veřejný sektor a dostat ekonomiku z recese. Státy Evropské unie využívaly také dodatečné vládní výdaje k řešení dopadů finanční krize, ale po propuknutí dluhové krize se přiklonily k úsporným opatřením a snaže snížit vládní deficity.

Obrázek 20 ukazuje procentní podíl vládních výdajů na nominálním hrubém domácím produktu ve Spojených státech amerických a Evropské unii. Finanční krize způsobila pokles daňových příjmů a vyžádala si zvýšené výdaje. Z grafu je patrný nárůst vládních výdajů v letech 2007, 2008 a 2009. V tomto období se projevily opatření přijatá vládami k řešení dopadů finanční krize.

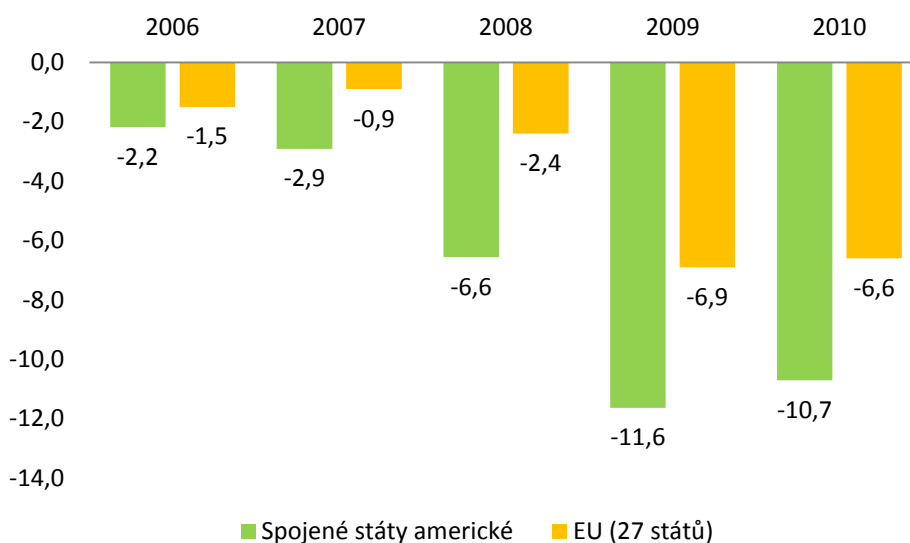
Obrázek 20: Procentní podíl vládních výdajů na nominálním HDP v USA a EU

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>.

Na obrázku 21 je znázorněn graf vyjadřující podíl vládního deficitu k objemu hrubého domácího produktu v běžných cenách (v %). Vládní deficit v USA i EU se zvětšuje. Ve Spojených státech amerických je deficit vyšší než v Evropské unii. Podle maastrichtských kritérií by výše deficitu neměla překročit 3% HDP. Evropská unie toto splňovala v letech 2006, 2007 i 2008. Vládní deficit Spojených států v roce 2007 se blížil k hranici 3% a v roce

2008 dosáhl podílu na HDP 6,6%. V Evropské unii v roce 2009 byl vládní deficit 6,9 % HDP. Nárůst deficitu byl dán zvýšenými vládními výdaji na zmírnění dopadů finanční krize.

Obrázek 21: Vládní deficit jako % HDP v USA a EU

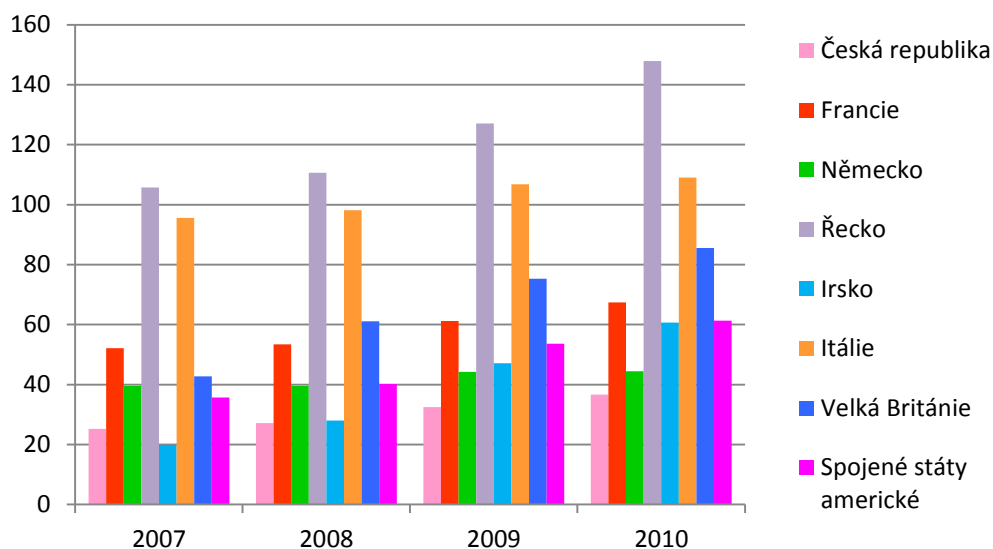
Zdorj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>.

Hospodářský růst byl již před krizí financován na dluh, po roce 2007 tento dluh začal podstatně růst¹³¹. Podle studie, kterou publikovat Mezinárodní měnový fond, se dluh deseti nejvýznamnějších světových ekonomik zvýšil průměrně na 78% HDP.

Graf na obrázku 22 ukazuje procentní podíl celkového dluhu vlády na hrubém domácím produktu v letech 2007, 2008, 2009 a 2010 ve vybraných státech. Nejvyšší podíl zadlužení na HDP má Řecko a Itálie. U všech vybraných států je patrný nárůst celkového dluhu vlády, který je způsoben vysokými výdaji vlády na řešení dopadů finanční krize.

¹³¹ KOHOUT, P. *Finance po krizi, důsledky hospodářské recese a co bude dál*. 2. rozšířené vydání. Praha: Grade Publishing, a.s., 2010, s. 181- 182.

Obrázek 22: Celkový dluh vlády v %HDP

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>.

Během finanční krize zadlužení státu nebyl takový problém. Investoři kupovali státní dluhopisy pro jejich relativně nízké riziko. Vše se zlomilo v polovině roku 2009, kdy bylo zřejmé, že finanční krize je překonána, ale zároveň hrozila krize veřejných financí.

Tabulka 13: Státní dluh ve vybraných zemích (v mil. USD)

	Česká republika	Francie	Německo	Řecko	Irsko	Itálie	Velká Británie	USA	OECD - Total
2000	7 652,62	635 953,02	736 128,69	138 344,25	33 973,49	1 147 905,74	607 945,81	3 395 489,00	13 163 898,88
2001	9 516,33	637 908,74	678 849,26	141 543,83	31 890,72	1 129 688,24	582 872,98	3 339 674,00	13 205 080,04
2002	13 135,91	811 026,83	835 269,94	179 350,77	38 129,68	1 352 101,49	687 898,06	3 553 420,00	15 486 534,19
2003	19 224,34	1 044 992,31	1 051 600,96	230 361,10	47 502,69	1 630 874,01	834 468,74	3 924 300,00	18 503 019,41
2004	26 508,58	1 188 595,70	1 200 433,85	274 114,45	51 552,76	1 825 527,28	930 462,63	4 307 420,00	20 443 973,01
2005	28 110,12	1 084 816,73	1 080 048,26	254 126,26	45 043,31	1 646 829,35	982 931,54	4 605 970,00	19 973 157,99
2006	38 439,42	1 240 230,75	1 263 334,62	299 641,21	47 302,69	1 906 440,47	1 167 880,55	4 848 260,00	21 377 609,11
2007	49 364,56	1 454 122,72	1 416 179,78	353 242,17	55 292,08	2 176 582,29	1 230 768,16	5 054 930,00	24 137 465,76
2008	51 680,08	1 448 240,60	1 365 711,53	364 724,21	70 138,90	2 140 252,29	1 225 125,71	5 820 460,00	25 021 168,55
2009	64 143,58	1 682 267,85	1 526 510,90	430 053,67	108 263,83	2 337 671,70	1 638 191,39	7 561 736,00	29 464 203,47
2010	71 678,56	1 754 504,09	1 482 568,95	454 690,15	124 862,27	2 256 102,88	2 068 457,94	9 034 951,00	22 186 268,34

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>.

V tabulce 13 je vidět vývoj státního dluhu ve vybraných zemích v milionech USD od roku 2000 do roku 2010. Státní dluh Spojených států amerických je nejvyšší z vybraných států. Od roku 2000 se téměř ztrojnásobil a tvoří 60% hrubého domácího produktu. Ve všech

vybraných ekonomikách státní dluh od roku 2000 podstatně vzrostl. Nárůst státního dluh je způsoben tím, že se zvyšují závazky státu.

5.4 Zhodnocení účinnosti stabilizační politiky

Hospodářská politika demokratických států v současné době sleduje dva základní cíle¹³²:

- hospodářský růst,
- hospodářská rovnováha.

Hospodářský růst je většinou popisován pomocí ukazatele hrubého domácího produktu. V zájmu hospodářské politiky je dosažení, udržení nebo zvýšení určité míry hospodářského růstu.

V rámci ekonomické rovnováhy pracuje ekonomická teorie s třemi hlavními oblastmi:

- rovnováhou na trhu práce, která se vyjadřuje mírou nezaměstnanosti,
- rovnováhou cen a stabilitou měny, kde je hlavním ukazatelem inflace,
- rovnováhou ve vnějších ekonomických vztazích, jež se sleduje pomocí platební bilance.

Uvedené oblasti směřují k zachování hospodářské stability. Hospodářská politika si klade za úkol zabránit vzniku makroekonomické nerovnováhy a zmírnit její hloubku.

Grafické zobrazování naplňování čtyř prioritních cílů hospodářské politiky představuje magický čtyřúhelník. Ve čtyřúhelníku jsou vyjádřeny vztahy míry inflace, míry nezaměstnanosti, meziročního tempa růstu reálného hrubého domácího produktu a podílu salda běžného účtu platební bilance na nominálním hrubém domácím produktu.

Tabulka 14: Optimální hodnoty magického čtyřúhelníku podle parametrů OECD

míra nezaměstnanosti	5,5%
míra inflace	2%
meziroční tempo růstu reálného HDP	3%
saldo běžného účtu platební bilance k nominálnímu HDP	0%

Zdroj: SLANÝ, A. Makroekonomická analýza a hospodářská politika. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. s. 92.

¹³² SLANÝ, A. *Makroekonomická analýza a hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. s. 90.

Následující část práce hodnotí stabilizační politiku USA a EU v letech 2008 až 2011 pomocí magického čtyřúhelníku. Nejprve bude analyzován vývoj v Evropské unii, dále ve Spojených státech a pak bude provedena komparace Evropské unie a Spojených států ve vybraných letech. Data jsou porovnávána s optimálními hodnotami magického čtyřúhelníku. Je vybráno období od roku 2008 až do roku 2011, protože se jedná o roky po propuknutí hospodářské krize.

Jednotlivé složky čtyřúhelníku se mohou vylučovat, proto v reálné ekonomice není možné dosažení všech čtyř optimálních cílů. Nelze dosáhnout současně cenové stability a vysoké míry zaměstnanosti.

Tabulka 15: Data pro zhodnocení stabilizační politiky EU v letech 2008 až 2011

		2008	2009	2010	2011	OECD
reálné HDP %	G	0,30	-4,20	1,80	1,60	3,00
saldo běžného účtu platební bilance	B	-0,70	0,00	0,20	0,10	0,00
meziroční míra inflace %	P	3,30	0,30	1,60	2,60	2,00
míra nezaměstnanosti %	U	7,50	9,40	9,90	9,90	5,50

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>., vlastní zpracování

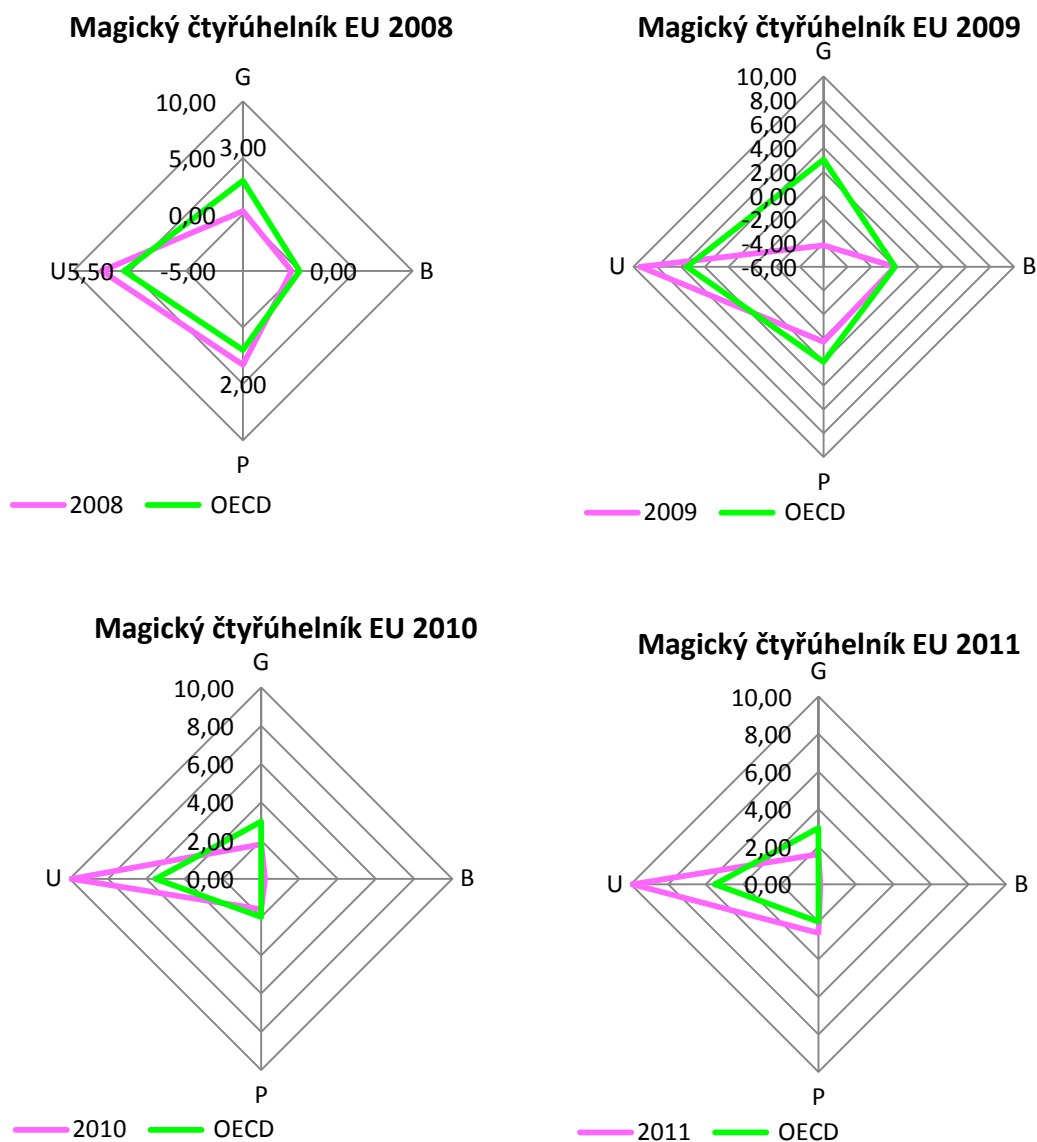
Z tabulky 15 je patrné, že míra nezaměstnanosti v Evropské unii od roku 2008 rostla, dostala se až přes devíti procentní hranici a od optimální hodnoty se značně liší. Míra inflace v roce 2008 byla nad ideální hodnotou, v tomto období byla míra nezaměstnanosti nižší. Cenová hladina v roce 2009 prudce klesla, ale došlo k velkému nárůstu nezaměstnanosti. V roce 2011 inflace přesáhla dvou procentní hranici a míra nezaměstnanosti se udržela v úrovni roku 2010.

Saldo běžného účtu platební bilance se pohybuje přibližně na úrovni optimální hodnoty. Hrubý domácí produkt v roce 2009 prudce klesl a v celém období se pohybuje pod ideální hodnotou.

Pokud se plocha čtyřúhelníku zvětšuje lze konstatovat, že stabilizační politika byla účinná. Plocha čtyřúhelníku v roce 2008 je 228,48, v roce 2009 173,34, plocha se tedy zmenšila, z čehož lze odvodit hospodářský útlum, který byl způsoben poklesem růstu HDP a růstem míry nezaměstnanosti.

V roce 2010 byl významný pokles ekonomického vývoje, plocha čtyřúhelníku se dostala na hodnotu 34,34, z toho vyplývá, že přijatá stabilizační opatření zatím nebyla účinná.

Pro rok 2011 je plocha 42, ekonomika již nezaznamenala pokles, držela se na úrovni roku 2010, z čehož lze vyvodit závěr, že stabilizační opatření začala působit. Účinnost přijatých opatření bude možné zhodnotit v delším časovém úseku.

Obrázek 23: Vývoj stabilizační politiky v EU v letech 2008 až 2011

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>., vlastní zpracování

Tabulka 16 ukazuje hodnoty hrubého domácího produktu, salda běžného účtu platební bilance, meziroční míru inflace a míru nezaměstnanosti v letech 2008 až 2011 ve Spojených státech amerických.

Tabulka 16: Data pro zhodnocení stabilizační politiky USA v letech 2008 až 2011

		2008	2009	2010	2011	OECD
reálné HDP %	G	-0,30	-3,50	3,00	1,70	3,00
saldo běžného účtu platební bilance	B	-4,70	-2,70	-3,20	-3,00	0,00
meziroční míra inflace %	P	3,80	-0,30	1,60	3,20	2,00
míra nezaměstnanosti %	U	5,80	9,30	9,60	9,00	5,50

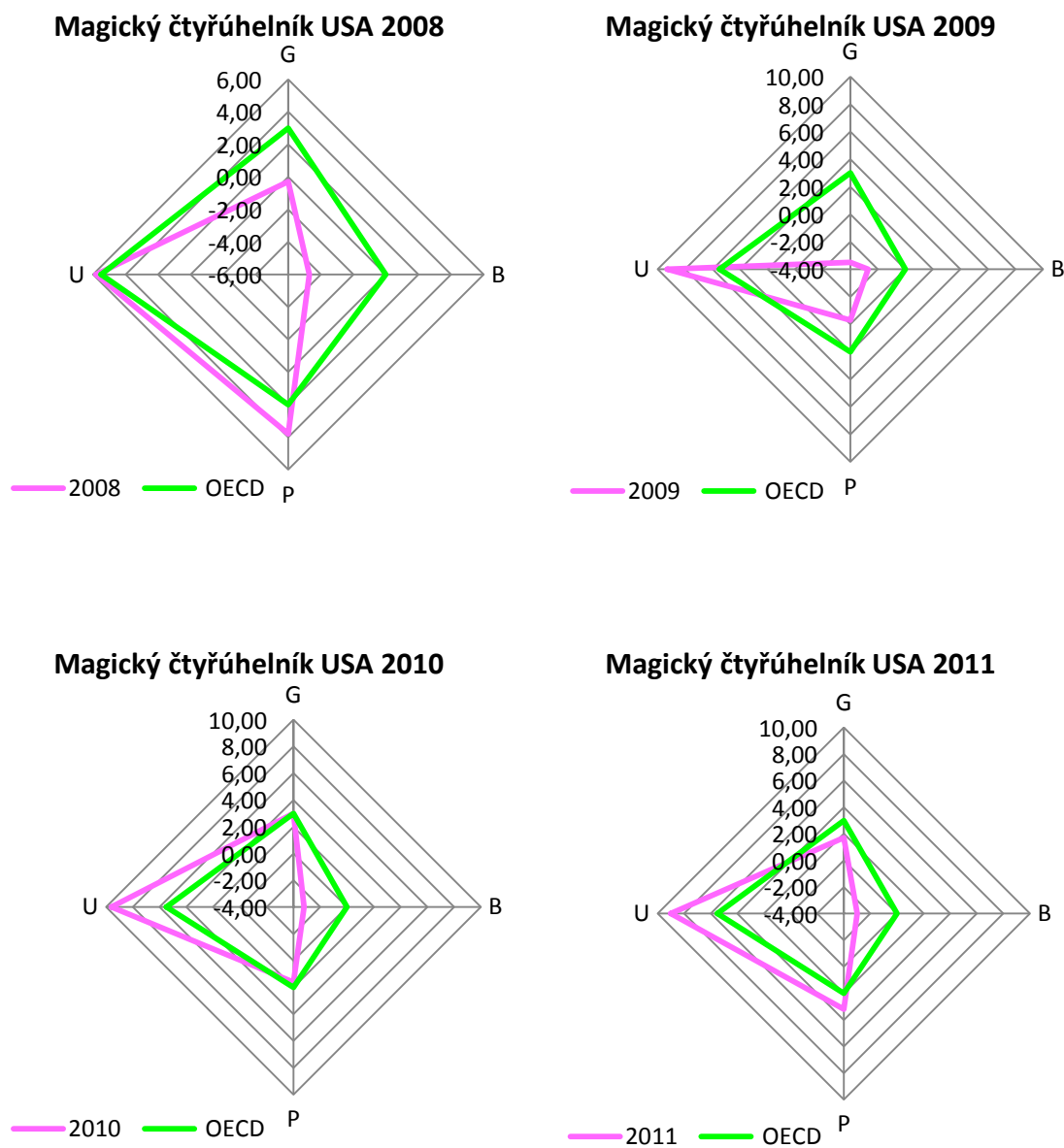
Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>., vlastní zpracování

Ve Spojených státech se míra inflace v roce 2008 držela téměř na optimální hodnotě, míra nezaměstnanosti byla poměrně vysoká. V roce 2009 vzrostla míra nezaměstnanosti a cenová hladina se prudce snížila. V roce 2011 míra nezaměstnanosti klesla na 9% a zároveň vzrostla míra inflace na 3,2 %.

Hrubý domácí produkt v letech 2008 a 2009 klesal. I v roce 2011 zůstává HDP pod optimální hranicí. Saldo běžného účtu platební bilance je záporné, v roce 2008 dokonce kleslo na 4,7%, v následujících letech byl zaznamenán mírný vzestup, ale stále se pohybuje v záporných hodnotách.

V grafech na obrázku 24 jsou zobrazeny čtyřúhelníky pro Spojené státy ve vybraných letech. Plocha čtyřúhelníku v roce 2008 je 203,05, na ekonomickém vývoji se prozatím neprojeví dopady finanční krize, ty je možné vysledovat až v roce 2009, kdy plocha čtyřúhelníku činí 61,32. Pro rok 2010 se plocha čtyřúhelníku dostala na hodnotu 181,44, z čehož lze učinit závěr, že přijatá stabilizační opatření byla účinná. V roce 2011 ekonomika zůstala na úrovni roku 2010, plocha čtyřúhelníku je 180,6.

Obrázek 24: Vývoj stabilizační politiky v USA v letech 2008 až 2011

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1_1,00.html>., vlastní zpracování

Byl popsán ekonomický vývoj v Evropské unii a ve Spojených státech. Následující část práce se zabývá komparací ekonomiky Evropské unie a Spojených států v letech 2008 až 2011 opět pomocí magických čtyřúhelnků.

Základní makroekonomické ukazatele jsou uvedeny v tabulce 17.

Tabulka 17: Data pro zhodnocení stabilizační politiky EU a USA v roce 2008

2008		EU	USA	OECD
reálné HDP %	G	0,30	-0,30	3,00
saldo běžného účtu platební bilance	B	-0,70	-4,70	0,00
meziroční míra inflace %	P	3,30	3,80	2,00
míra nezaměstnanosti %	U	7,50	5,80	5,50

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

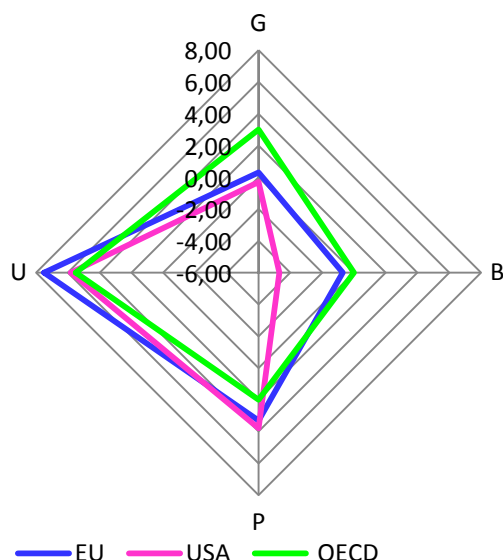
Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>., vlastní zpracování

V roce 2008 ekonomika Spojených států a Evropské unie byla odlišná od optimálních hodnot. Míra nezaměstnanosti začala růst v důsledku finanční krize. Nezaměstnanost v Evropské unii byla vyšší než v USA.

Saldo běžného účtu platební bilance ve Spojených státech amerických kleslo do záporných hodnot. V Evropské unii byla platební bilance také záporná, ale nelišila se tolik od ideální hodnoty.

V grafu na obrázku 25 jsou zobrazeny tři čtyřúhelníky – Evropské unie, Spojených států a ideální hodnoty podle OECD.

V roce 2008 plocha čtyřúhelníku Spojených států je 203,05, Evropské unie 293,28. Rok 2008 je považován za vrchol finanční krize, dá se předpokládat, že v následujícím roce bude ekonomický vývoj klesat.

Obrázek 25: Porovnání účinků stabilizační politiky v USA a EU v roce 2008

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>., vlastní zpracování

V roce 2009 se ekonomická situace změnila, což je patrné v tabulce 18. Míra nezaměstnanosti ve Spojených státech i v Evropské unii klesla, dostala se nad hranici 9%. Míra inflace se pohybovala kolem nuly. Hrubý domácí produkt se propadl do záporných hodnot. Saldo běžného účtu platební bilance v Evropské unii bylo na úrovni optimální hodnoty, ale platební bilance v USA byla v úrovni záporných hodnot.

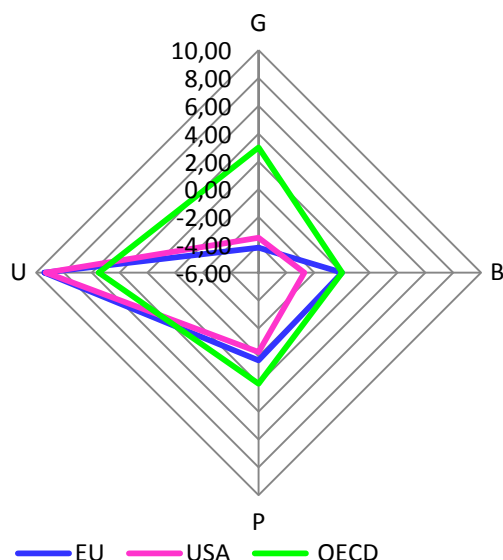
Tabulka 18: Data pro zhodnocení stabilizační politiky EU a USA v roce 2009

2009		EU	USA	OECD
reálné HDP %	G	-4,20	-3,50	3,00
saldo běžného účtu platební bilance	B	0,00	-2,70	0,00
meziroční míra inflace %	P	0,30	-0,30	2,00
míra nezaměstnanosti %	U	9,40	9,30	5,50

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>., vlastní zpracování

Plocha čtyřúhelníků USA a EU v grafu na obrázku 26 se oproti roku 2008 značně zmenšila, pro Spojené státy klesla na hodnotu 152,52 a pro Evropskou unii na hodnotu 173,34. Bylo to způsobeno dopady probíhající krize. Stabilizační politika v této době zatím nebyla účinná a začala se projevovat dluhová krize.

Obrázek 26: Porovnání účinků stabilizační politiky v USA a EU v roce 2009

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>., vlastní zpracování

Jak je vidět v tabulce 19, v roce 2010 se ekonomika mírně stabilizovala, projevilo se to vzrůstem HDP, míra inflace se blížila ideální hodnotě. Sadlo běžného účtu platební bilance v USA bylo stále záporné a míra nezaměstnanosti byla stále vysoká.

Tabulka 19: Data pro zhodnocení stabilizační politiky EU a USA v roce 2010

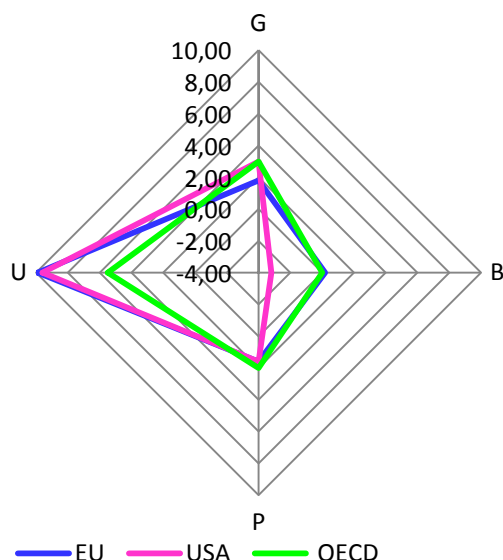
2010		EU	USA	OECD
reálné HDP %	G	1,80	3,00	3,00
saldo běžného účtu platební bilance	B	0,20	-3,20	0,00
meziroční míra inflace %	P	1,60	1,60	2,00
míra nezaměstnanosti %	U	9,90	9,60	5,50

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>., vlastní zpracování

Ekonomika Spojených států a Evropské unie se liší hlavně v úrovni platební bilance. V Evropské unii byla v roce 2010 ekonomika stabilnější. Situace je znázorněna na obrázku 28.

V roce 2010 plocha čtyřúhelníku USA je 181,44 a EU 206,34. Je zaznamenán mírný hospodářský růst, který lze přisoudit účinkům stabilizačních opatření.

Obrázek 27: Porovnání účinků stabilizační politiky v USA a EU v roce 2010

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online].c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>., vlastní zpracování

Situace v roce 2011 je popsána v tabulce 20 a zobrazena v grafu na obrázku 28, lze konstatovat, že se oproti roku 2010 příliš nezměnila. Míra nezaměstnanosti byla stále vysoká, platební bilance v USA se stále pohybovala v záporných hodnotách. Míra inflace se oproti roku 2010 dostala přes hranici 2%.

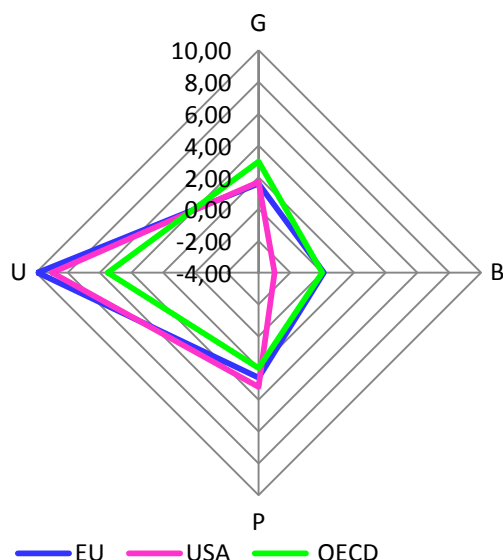
Tabulka 20: Data pro zhodnocení stabilizační politiky EU a USA v roce 2011

2011		EU	USA	OECD
reálné HDP %	G	1,60	1,70	3,00
saldo běžného účtu platební bilance	B	0,10	-3,00	0,00
meziroční míra inflace %	P	2,60	3,20	2,00
míra nezaměstnanosti %	U	9,90	9,00	5,50

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>., vlastní zpracování

Plocha čtyřúhelníku Spojených států v roce 2011 má hodnotu 180,6 a Evropské unie 219,6. Vybrané ekonomiky byly na podobné úrovni jako v roce 2010. Tento vývoj lze přisuzovat probíhající hospodářské krizi.

Obrázek 28: Porovnání účinků stabilizační politiky v USA a EU v roce 2011

Zdroj: Organisation for Economic Co-operation and Development. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13].

Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>., vlastní zpracování

Ekonomický vývoj Spojených států a Evropské unie zaznamenal pokles, především v roce 2009, bylo to způsobeno dopady finanční krize. Lze konstatovat, že v roce 2010 se vybrané ekonomiky stabilizovaly oproti roku 2009, ale přijatá opatření na zmírnění dopadů krize způsobila nárůst vládních výdajů, což vedlo k nárůstu vládních deficitů a k dluhové krizi. Prozatím nelze zhodnotit účinnost stabilizačních opatření, protože se jedná o krátký časový úsek, ve kterém je ekonomický vývoj značně ovlivněn právě dluhovou krizí a také doznívající celosvětovou hospodářskou krizí.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této diplomové práce bylo analyzovat hospodářskou politiku USA vzhledem k jejich rostoucímu zadlužení. Provést komparaci využívaných nástrojů hospodářské politiky USA a EU. Práce popisuje vývoj hospodářské politiky ve sledovaných ekonomikách. Podrobněji se zabývá počátkem 21. století a analyzuje události, které vedly k vysokému zadlužení Spojených států amerických a států Evropské unie. Analýza je doplněna o grafické zobrazení významných makroekonomických ukazatelů.

Dílčím cílem práce bylo stanovit příčiny hospodářské krize a posoudit efekty přijatých opatření k řešení krize na ekonomiku Spojených států a Evropské unie. Diplomová práce analyzuje příčiny krize na základě událostí, které jí předcházely.

Příčiny krize lze shrnout následovně:

- docházelo k přeceňování hodnoty nemovitostí,
- poskytování hypotečních úvěrů postrádalo dostatečnou kontrolu,
- nedostatečná regulace bankovního sektoru,
- spotřební výdaje amerických domácností rostly, často byly financovány na dluh,
- ratingové agentury udělovaly vysoká hodnocení vysoce rizikovým cenným papírům,
- expanzivní monetární politika, pomocí které byly dlouhodobě udržovány nízké úrokové sazby, což umožnilo poskytování levných úvěrů,
- deficit platební bilance, spotřeba domácností byla financována zahraničními investory.

Výše uvedené příčiny jsou sestaveny podle mnou předpokládaného podílu na vzniku krize.

Dále jsou popsány opatření přijatá vládou Spojených států amerických a vybranými vládami států Evropské unie. Účinky přijatých opatření jsou hodnoceny pomocí magického čtyřúhelníku.

Druhým dílčím cílem práce bylo navrhnout doporučení, která by měla zmírnit dopady krize a v budoucnu pomohla předejít krizovým situacím v ekonomice. Je jistě podstatné vyřešit současnou krizi, ale dle mého názoru je také důležité analyzovat příčiny, které vedly k jejímu vzniku a závěry využít pro zmírnění dopadů budoucích krizí, jako preventivní opatření.

V dnešním globálním světě se krize nevyhne téměř žádnému státu. Ekonomiky jsou vzájemně propojené a je jen otázkou času, kdy se z jednoho státu rozšíří do ekonomik ostatních zemí. Díky globalizaci měla poslední krize celosvětový charakter.

Domácnostem lze doporučit, aby zvážily výši spotřebních výdajů. Pokud domácnost nemá dostatečné prostředky a rozhodne si je vypůjčit, měla by zvážit schopnost tyto prostředky splatit.

Vysoké zadlužení domácností bylo nepřímou podporováno i ze strany státu a bank. **Vláda** Spojených států zavedla politiku, která podporovala získání vlastního bydlení pro méně majetné domácnosti. Americké **banky** poskytovaly půjčky klientům, aniž by požadovaly prokázání jejich solventnosti a vyžadovaly nějaké záruky.

Stát by neměl zasahovat do finančního trhu. **Banky** by neměly opouštět zavedené standardy a finanční prostředky by měly poskytovat pouze solventním klientům a za zapůjčené prostředky požadovat alespoň minimální záruky.

Banky, jako finanční zprostředkovatelé, jsou důležitou součástí finančního trhu a pro jeho správné fungování by měly být dostatečně stabilní, proto finanční trh podléhá významné regulaci, kterou mnohé finanční instituce kritizují. Právě v souvislosti s finanční krizí se hovoří o zprůsnění regulace bankovního sektoru.

Jedním ze základních nástrojů bankovní regulace a současně významným ukazatelem stability každé banky je kapitálová přiměřenost¹³³. Představuje minimální výši kapitálu, kterou musí banka vzhledem k objemu a rizikovosti svých obchodů udržovat. Zvyšování kapitálové přiměřenosti znamená vyšší bezpečnost pro klienty, na druhé straně však snižování zisku banky připadajícího na jednotku kapitálu.

Kapitálová přiměřenost bank by měla být dostatečně vysoká, aby banka v případě nepříznivého období měla dostatečné rezervy na krytí ztrát. **Banky** by měly upřednostňovat stabilitu a záruky pro své klienty před vyššími výnosy.

O vznik finanční krize se také zapříčinili investoři, kteří investovali své prostředky do rizikových cenných papírů. Pro dosažení větších výnosů dokonce využívali cizího kapitálu.

To, že investoři na sebe brali větší rizika, způsobily také ratingové agentury, které udělovaly vysoká hodnocení rizikovým cenným papírům.

¹³³ VALOVÁ, I. *Stabilita domácích bank měřená kapitálovou přiměřeností*. [online]. 28. 11. 2008 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/200915-stabilita-domacich-bank-merena-kapitalovou-primerenosti/>>.

Investorům lze doporučit, aby se zaměřili na méně rizikové instrumenty a prostředky investovat do kvalitních cenných papírů. Při sestavování cenných papírů, do kterých chce investor vložit své prostředky, by měl dbát na jejich různorodost a složit je takovým způsobem, aby minimalizoval své ztráty.

V případě **ratingových agentur** je jediným možným řešením zajistit dohled nad těmito agenturami. Vytvořit nezávislý orgán, který by na agentury dohlížel, hodnotil je a v případě zjištění nedostatků uděloval postihy.

Vlády se snažily finanční krizi řešit pomocí balíčku na oživení ekonomiky a záchranu bankovních institucí. Způsoby řešení krize vedly k nárůstu vládních deficitů.

V době krize jsou zvýšené vládní výdaje nezbytné. Expanzivní fiskální politika by měla vést k růstu agregátní poptávky a snížení míry nezaměstnanosti. Bohužel vládní zadluženost vyrostla do takových rozměrů, že některé státy ztratily schopnost splácet své závazky. **Státy** by se měly snažit své rozpočty co nejdříve vyrovnat nebo alespoň snížit své zadlužení.

V době krize došlo k poklesu spotřeby, což vedlo k pozastavení výroby, zkrácení pracovní doby či dokonce k propouštění v některých odvětvích. Podniky přehodnotily své investiční strategie a odstoupily od investic do rozšíření kapacit a obnovy.

Ekonomický vývoj je doprovázen hospodářským cyklem. V průběhu ekonomické historie se opakují období recese a expanze. Hloubka propadu ekonomiky záleží na mnoha faktorech, nejvíce na včasné reakci ekonomických subjektů a přijetí příslušných opatření.

Diplomová práce ověřuje platnost dvou základních hypotéz:

H₁: „Velké spotřební výdaje amerických domácností jsou jednou z hlavních příčin finanční krize. Americké domácnosti svou spotřebu financovaly často na dluh v podobě bankovního úvěru.“

Platnost hypotézy je ověřena v podkapitole 4.2.1. Spotřební výdaje amerických domácností mají rostoucí trend. Spotřebitelské zvyklosti amerických domácností jsou ve velké míře postaveny na úvěrech a půjčkách. Hypotéza nebyla zamítnuta, tudíž závislost mezi spotřebitelskými úvěry a spotřebními výdaji amerických domácností. Jedním z hlavních podnětů pro vznik finanční krize byla spotřeba domácností a jejich financování na dluh. Domácnosti uzavíraly spotřebitelské úvěry a za vypůjčené prostředky nakupovaly spotřební zboží. Kromě toho uzavíraly hypoteční úvěry a vypůjčené prostředky investovaly do nemovitostí.

H₂: „V členských státech Evropské unie byly vysoké vládní výdaje na sociální oblast a jejich zvyšování v období krize vedlo k významnému nárůstu deficitu státních rozpočtů.“

Hypotéza H₂ byla ověřena v kapitole 4.3.1. Hypotéza nebyla zamítnuta, tudíž existuje závislost mezi velikostí vládního deficitu a vládními výdaji na sociální oblast.

Velkým problémem, se kterým se potýkaly státy Evropské unie, byla vysoká nezaměstnanost. Došlo k nárůstu výdajů na podporu v nezaměstnanosti. V některých státech byly poskytovány příspěvky pro starší a málo kvalifikované pracovníky. To vše si vyžádalo zvýšené vládní výdaje.

Přínosem diplomové práce je zmapování klíčových problémů současné ekonomické situace. Práce shrnuje základní souvislosti hospodářské politiky Spojených států amerických a Evropské unie. Byly stanoveny příčiny vzniku finanční krize a analyzována přijatá opatření v rámci hospodářské politiky vybraných států.

Otázka jak předejít hospodářské krizi je v poslední době nejdiskutovanějším tématem mezi ekonomy. Ekonomický vývoj podléhá vlivu hospodářského cyklu, v rámci něhož se krize objevují. Neexistuje tedy obecné řešení, které by se dalo použít k vyřešení krize. Lze pouze zabránit opakování krize v tak velkém rozsahu, tedy zmírnit její dopady a poučit se z chyb.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] *Cena ropy na světových trzích - Graf*. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/grafy-energie-data-img.php?type=cena-ropy>>.
- [2] CIHELKOVÁ, E. JAKŠ, J. *Evropská integrace – Evropská unie*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2004, s. 396. ISBN 80-245-0854-0.
- [3] *Činnosti Evropské unie - Zemědělství* [online]. c 2012, 29. 3. 2012 [cit. 2012-04-3]. Dostupné z: <http://europa.eu/pol/agr/index_cs.htm>.
- [4] ČTK. *Jako před šrotovným. Prodej aut v USA se v září meziročně propadl téměř o čtvrtinu*. [online]. 2. 10. 2009 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://byznys.ihned.cz/c1-38501420-jako-pred-srotovnym-prodej-aut-v-usa-se-v-zari-mezirocne-propadl-temer-o-ctvrtinu>>.
- [5] *Deflátor*. [online]. 1998 - 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://business.center.cz/business/pojmy/p937-deflator.aspx>>.
- [6] DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 343. ISBN 978-80-7400-075-1.
- [7] *Economic research, Federal Reserve Bank of St. Louis* [online]. c 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://research.stlouisfed.org/>>.
- [8] *Eurostat Home*. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>>.
- [9] EVROPSKÁ KOMISE. *Roční analýza růstu: postup v rámci ucelené reakce Evropské unie na krizi*. [online]. 12. 1. 2011 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/cs_final.pdf>.
- [10] FALTUS, J. PRŮCHA, V. *Všeobecné hospodářské dějiny 19. a 20. století*. 1. vydání, dotisk. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1999, s. 194.
- [11] FIALA, P. PITROVÁ, M. *Evropská unie*. 2. doplněné vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 803. ISBN 978-80-7325-180-2.
- [12] FOSTER, J. B. MADOFF, F. *Velká finanční krize: příčiny a následky*. 1. vydání. Všeň: Grimmus, 2009. s. 160. ISBN 978-80-902831-1-4.
- [13] HELÍSEK, M. *Měnové krize: (empirie a teorie)*. 1. Vydání. Praha: Professional Publisching, 2004. s. 180. ISBN 80-86419-82-7.

- [14] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Hrubý domácí produkt (HDP) - Metodika*. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_\(hdp\)>](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_(hdp)>).
- [15] *Hrubý národní produkt*. [online]. 1998 - 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://business.center.cz/business/pojmy/p1363-hruby-narodni-produkt.aspx>>.
- [16] KOHOUT, P. *Finance po krizi, důsledky hospodářské recese a co bude dál*. 2. rozšířené vydání. Praha: Grade Publishing, a.s., 2010, s. 272. ISBN 978-80-247-3583-2.
- [17] KUBANOVÁ, J. *Statistické metody pro ekonomickou a technickou praxi*. 2. vydání. Bratislava: STATIS, 2004. s. 253. ISBN 80-85659-37-9.
- [18] KUBÍČEK, J. a kol. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2006, s. 302. ISBN 80-86898-99-7.
- [19] KUNEŠOVÁ, H. CIHELKOVÁ, E. a kol. *Světová ekonomika. Nové jevy a perspektivy*. 2. doplněné vydání a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 319. ISBN 80-7179-455-4.
- [20] KUPEC, O. LANG, H.: *Celosvětová finanční, automobilová a konjunkturální krize příčiny, opatření a aktuální stav*. In: *Ekonomika a management* [online]. c 2007 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=kupec_lang&source=web&cd=1&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ekonomikaamanagement.cz%2FgetFile.php%3FfileKey%3DCEJVB0NUCAvVCEZIU1VHB0MIUUMEBAVDVFVWQ1VUBAVGQ1VCXgQFBERIRENAYA%3D%3D%26lang%3Dcz&ei=dhqJT6jnH4zNsgb_zNinCw&usg=AFQjCNG1zjl4ltUmnFI-TIEt1WArvp3Axw&cad=>>.
- [21] LAVIČKA, V. *Účinek šrotovného vyprchal. Prodej nových aut v EU klesl o čtvrtinu*. [online]. 19. 12. 2010 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://byznys.ihned.cz/c1-48777160-prodej-vozu-prestane-klesat-v-pristim-roce>>.
- [22] LELEK, T. *Hospodářská politika v Evropské unii*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2011, s. 120. ISBN 978-80-7395-418-5.
- [23] LELEK, T. *Nová ekonomika a její ekonomické a regionální aspekty*. Pardubice, 2010. Disertační práce. Univerzita Pardubice. Vedoucí práce Jolana Volejníková.
- [24] MANDYSOVÁ, I. *Evropská integrace*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, s. 97. ISBN 80-7194-842-X.

- [25] MIKESKA, M. *Automobilový průmysl vs. finanční krize*. [online]. 16. 10. 2008 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://www.investujeme.cz/automobilovy-prumysl-vs-financni-krize/>>.
- [26] MISHKIN, F. S. *The economics of money, banking and financial markets*. 7. Vydání. PEARSON 2004. s. 679. ISBN 03-211-223-56.
- [27] *Mortgage-Backed Securities. U.S. Securities and Exchange Commission* [online]. 23. 7. 2010 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://www.sec.gov/answers/mortgagesecurities.htm>>.
- [28] NEUMANN, P. *Aktuální otázky světové ekonomiky. Bilance ekonomiky a hospodářské politiky USA na prahu nového tisíciletí*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001. s. 22.
- [29] NOVOTNÝ, R. *Šrotovné: Co je a co není vidět?*. Měšec.cz [online]. 15. 4. 2009 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://www.mesec.cz/clanky/srotovne-co-je-a-co-neni-videt/>>.
- [30] *Organisation for Economic Co-operation and Development*. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html>.
- [31] *Prodejní cena nového rodinného domu v USA - medián (tis.USD) - Graf*. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/grafy-svet-data.php?type=usa-cenadomu-rok>>.
- [32] SIMON, J. *Project Syndicate* [online]. 14. 7. 2010 [cit. 2011-12-18]. Rooseveltovská chvíle pro americké megabanky?. Dostupné z WWW: <<http://www.project-syndicate.org/commentary/johnson10/Czech>>.
- [33] SINGER, M. *Finanční krize: příčiny a možné dopady na českou ekonomiku*. [online]. 29. 10. 2008 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/Singer_20081029_Appia.pdf>.
- [34] SLANÝ, A. *Makroekonomická analýza a hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. s. 375. ISBN 80-7179-738-3.
- [35] SOJKOVÁ, L. *Hospodářská politika*. 2. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2010, s. 169. ISBN 978-80-7372-663-8.

- [36] STELLNER, F. a kol. *Hospodářské dějiny (16. – 20. století)*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2006, s. 139. ISBN 80-245-1141-X.
- [37] TOMEŠ, Z. a kol. *Hospodářská politika 1900 – 2007*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 262 s. ISBN 978-80-7400-002-7.
- [38] *U.S. Bureau of Economic Analysis (BEA)*. [online]. 2012 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.bea.gov/>>.
- [39] VALOVÁ, I. *Stabilita domácích bank měřená kapitálovou přiměřeností*. [online]. 28. 11. 2008 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/200915-stabilita-domacich-bank-merena-kapitalovou-primerenosti/>>.
- [40] VÝZKUMNÝ ÚSTAV PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Protikrizová opatření ve vybraných zemích EU*. [online]. Duben 2009 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: <http://www.vupsv.cz/sites/File/knihovna/protikrizova_opatreni.pdf>.
- [41] WILSON, J. Q. *Jak se vládne v USA*. 5. vydání. Praha: VICTORIA PUBLISHING, 1995, s. 403. ISBN 80-85605-70-8.
- [42] WOODS, T. E.: *Krach, příčiny krize a nápravná opatření, která ji jen zhoršují*. 1. vydání. Praha: Dokořán, 2010, s. 223. ISBN 978-80-7363-273-1.
- [43] *Základní úroková sazba FEDu - centrální banky USA - konec roku (%) - Graf*. [online]. c 2012 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/grafy-svet-data.php?type=usa-fedurok-rok>>.
- [44] ZEMÁNEK, J. *Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky*. [online]. 29. 2. 2008 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky>>.
- [45] ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007, s. 214, ISBN 978-80-86730-04-2.
- [46] ŽÍDEK, L. *Dějiny světového hospodářství*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 391. ISBN 978-80-7380-035-2.